

TOMASINVS
DE
TESSERIS
HOSPITALITATIS.
Æ.Bloteling F.

JAC. PHILIPPI TOMASINI DE TESSERIS HOSPITALITATIS

Liber ſingularis,

In quo jus hoſpitii univerſum, apud veteres potiſſimum, expenditur.

AMSTELODAMI,
Sumptibus ANDREÆ FRISII.
M. DC. LXX.

Nobilissimo ac Generosissimo
Domino

D^no. HENRICO

AB

ALCKEMADE,

Toparchæ in

BERCKENRODE, &c.

VEniunt ad te, Nobilissime Domine, Tesseræ hæ Hospitales, & è manibus meis evolare gestiunt, ut recipiantur à tam digno, tam benevolo Hospite, futuræ tesseræ perpetuæ meæ erga te gratitudinis, symbola tuæ erga me benevolentiæ. Do-

mo me recepiſti, menſæ ac
hibuiſti, ad ipſa amicitiæ ſa
cra, deducente me Nobi
D. Theodoro Kerckringic
pene admiſiſti : quidni fa
ciam iſti Deæ parvâ hacc
victimâ? litabo, ſpero. Quod
ſi nutu, tanquam certiſſim
teſſera, aſſerueris, næ ego fe
lici me natum ſydere, ſyde
ra ipſa putabo tangere ver
tice; ubi inter cætera lumi
na ſplendet virtutum tua
rum aſtrum, non uno ful-
gore micans, quod ego po-
tius hac oblatione colere &
venerari malo, quam radios
ejus

ejus commemorando quodammodo retundere, & inferiore laude obſcurare. Suſcipe ergo, ita precor, tam benevolo animo munuſculum hoc meum, quam tibi ſyncero defertur: & accenſe clientibus, id eſt, ut ego interpretor humilibus amicis Tuis,

Nobiliß. ac Generoſiſſime Domine,

obſequioſo animo addictiſſimum

ANDREAM FRISIVM.

ANDREAS FRISIVS
LECTORI
BENEVOLO.

TAm tua privatim interest nosse quid emas, quam me. & publice omnium sciri quid ven dam. Quare ut omnibus ex æqu satisfiat, sic habeto. Tomasinum de Tesseris hospitalitatis vides. Hunc authorem ea aßiduitate c cura prosecuti sumus, ut pagin nulla compareat, quæ medican manum ter quaterve experta no sit. Ac lacunas quidem numer plures, & momenti gravioris, ad hibitâ diligenti codicum collatio ne qua fieri fide debuit, explevi mus: restitutis quæ vel perperam allegata, vel contra authoris men tem, omissa turpiter erant. Qui illa etiam ipsa, quæ Tomasini

sub

ubjicienda operi censuerat, ut uno ibi eodemque filo labor & lectio urreret, suis singula locis subje- imus; adjectis superpondii loco ex Ant. Augustini operibus gladia- orum, aliisque tesseris, exhibita- ue panis gradilis vel congiarii ar- ificiosa descriptione. Ac ne quid sset, quod tua studia moraretur, psam etiam ex Chifletio contra- tæ hospitalitatis indicem tesseram pponere visum est. Quæ omnia i grata tibi acceptaque esse vide- untur, tesseras has brevi ejusdem uthoris Livius, Livium alii se- uentur. Vale.

IN-

INDEX
CAPITVM.

XVIII. D

SIL-

INSCRIPTIONV ANTIQVARVM,

è quibus nondum vulgatæ aſteriſco ſignantur.

JAC. PHILIPPI TOMASINI DE TESSERIS HOSPITALITATIS

Liber singularis.

OPERIS OCCASIO,

CAPUT I.

PVblicato de Tabellis Votivis libro, quem Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino, Magni Pa-
ii VRBANI VIII. Nepoti nuncu-
veram, nihil æque in votis erat, quam
urbem Romam, literatorum Em-
rium, perlustrarem, ac Eminentissi-
) Principi me coram dicarem, alios-
e patronos & amicos, diu litera-
n commercio notos, conspicerem.

Annus supra millesimum sexcente
mum trigesimus octavus vertebatu
cum desideriis nostris fortuna ampli
sime responderet. Romam enim S
cietatis meæ nomine ablegatus, cu
summam ibidem hospitalitatem, tu
Eminentissimi Cardinalis Franci
Barberini, tum amicorum experire
serio mecum cogitare cœpi, hanc u
bem veræ virtutis domicilium & com
munem patriam, nec ullo priscos l
co evidentiora suæ majestatis vestig
reliquisse: quæ licet ruderibus non r
ro occultata, clara tamen sæpius e
rum monumenta ad satietatem f
me in oculos veniunt. Inter hæc a
tiquissima in ædibus *Gothofredor*
tabella ænea, eruditis non indign
cujus gratia hic labor præcipue m
susceptus liberalis hospitii monume
tum erit. Nullo sane loco magis c
ta olim Hospitalitas quam Rom
nec hodie usquam frequentiores a
venæ benignius excipiuntur, in D
nastarum palatia admittuntur, re
gic

ɔsæ profectionis majorem unquam
ıctum aut jucunditatem percipiunt:
ıo exteri, in civium numerum ad-
ipti, communi cæli benignitate
mmum non raro honoris apicem at-
ɔgunt.

Cap. II.

abulæ quædam Hospitales è ve-
erum monumentis depromptæ.

ROmæ in cœnaculo Nobilis Viri
Francisci Gothofredi Romani ta-
lla ænea, unum pedem alta, & un-
s VI. lata Ped. I, & unc. II. cum di-
dia, literis majusculis eleganter in-
is adhuc integra conspicitur; quam
igenter delineatam transmisit mihi
bilissimus & egregius omnis hospi-
itatis cultor Joannes Baptista Ca-
ius.

L. ARRVNTIO. STELLA
L. IVLIO. MARINO. COS.
XIIII. K. NOV
M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRON
FRONTO. IIII. VIR. I. D. S. C. FERENTINI.
CVRIA. AEDIS. MERCVRI. SCRIBVN
ADFVERVNT. Q. SEGIARNVS. MAECIAN
T. MVNNIVS. NOMANLINVS
QVOD. VNIVERSI. V. F. T. POMPONIVM. BASS
CLARISSIMVM. VIRVM. DEMANDAT
SIBI. CVRAM. AB. INDVLGENTISSIMO. I
CAESARE. NERVA. TRAIANO. AVGVS
GERMANICO. QVA. AETERNITA
ITALIAE. SVAE. PROSPEXIT. SECVND
LIBERALITATEM. EIVS. ITA. ORDINA
VT. OMNIS. AETAS. CVRAE. EIVS. MERI
GRATIAS. AGERE DEBEAT. FVTVRVMC
VT. TANTAE. VIRTVTIS. VIR. AVXI
SIT. FVTVRVS. MVNICIPIO. NOST
Q. D. E. R. F. P. D E. R. I C.
PLACERE. CONSCRIPTIS. LEGATOS. EX. H
ORDINE. MITTI. AD. T. POMPONIV
BASSVM. CLARISSIMVM. VIRVM. QVI.
EO. IMPETRENT. IN. CLIENTEL
AMPLISSIMAE. DOMVS. SV
MVNICIPIVM. NOSTRVM. RECIPE
DIGNETVR. PATRONVMQVE.
COOPTARI. TABVLA. HOSPITALI. INC
HOC. DECRETO. IN. DOMO. SV
POSITA. PERMITTAT. CENSVE
EGERVNT. LEGATI
A. CAECILIVS. A. F. QVIRINALIS. E
QVIRINALIS. F.

T

Tabulam hanc Gruterus Fulvii
sini fuisse memorat, cui in extremo
jecta sunt.

D. AVGVST AD. AVGVST
EM. C. P TEM. C. P.

L. Pignorius etiam in suo Anteno-
narrat, apud Fulvium Vrsinum
m Romæ visam Hospilitatis tabu-
n æneam, in ædibus T. Pomponii
ssi, in testimonium desideratæ à mu-
ipio apud ipsum clientelæ.
Vrsino etiam alteram adscribit Gru-
us è veteri marmore, sed mutilam,
am ex ingenio sum conatus resti-
re.

MVTILA.

Tabella Hospitalitatis ex Grutero CLXXII.

.... PVBLICAE. EX. B. B. IN. HON. ....
.... NIFICENTIAEQ. INSTEI. T. F. PVP. .
.... IB PL. PR.COS.LEG.CONSVLARIS.PROV.
.... IS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXOR.
.... VM. TABVLIS. HOSPITALIBVS.TRANSFER
.... ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTIBVS. F
.... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICA

Instei. Sic tabula in monte Cœ
inventa.

RESTITVTA.

TABVLAE. PVBLICAE. EX. B. B. IN HONO
BENEFICENTIAEQ. INSTEI. T. F. P
LIB. PL. PR.COS.LEG.CONSVLARIS.PROVINC
PATRIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXO
OMNIVM.TABVLIS HOSPITALIBVS. TRANSFE
HVC. ANTE.CVRIAM VEL. IN. PORTICIBVS. F
TVNAE. CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICA

His accedunt Brixiæ apud Hiero-
ymum Barganum tabellæ quatuor
neæ, ut refert in monumentis Bri-
ensibus Clarissimus Vir Octavius
ubeus, inventæ in vico S. Zenonis,
uæ plurimum ad rem nostram fa-
unt: in quibus etiam non pauca de
ulcano ejusque symbolis, admodum
udite, pro uberiore hujus argumen-
explicatione ab ipso proferuntur.

M. CRASSO FRVGI L. CALPVRNIO COS
PISON. IIIII
III NON. FEBR.

CIVITAS THEMETRA EX AFRICA HOSP
TIVM FECIT CVM C. SILIO. C. F. FAB
AVIOLA IIIIIIM. LIBEROS POSTEROSQV
EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVI
PATRONVM COOPTAVERVN
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA CIVITATEM
THEMETRENSEM LIBEROS POSTEROSQ
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQV
SVIS IN FIDEM CLIENTELAMQV
SVAM RECEPIT.

EGERVNT
BANNO HIMILIS F. SVFFES
AZDRVBAL BAISILLEGIS F. LEG.
IDDIBAL BOHARIS F.

M. CRAS-

I. CRASSO FRVGI
L. PISONE COSS.

NATVS POPVLVSQVE TIMILIGENSIS
OSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
. F. FAB. AVIOLA PRAEF. FABR
VMQVE LIBEROS POSTEROSQVE
ORVM SIBI, LIBERIS POSTERISQVE
VIS PATRONVM COOPTAVERVNT
SILIVS AVIOLA PRAEF. FAB
HIMILIGENSES VNIVERSOS SIBI
IBERIS POSTERISQVE SVIS SVORVM
VE IN FIDEM CLIENTELAMQVE
VAM, SVORVMQVE RECEPIT
EGERVNT. LEGATI
DRVBAL SVFFES ANNOBALIS F.
AGDIBIL. BONÇARIH
IDDIBALIS F. RISVIL
IIII NNO AZDRVBALIS F. XVCELAAZO
IIIIIIIIIIIIIIIIIIII AMILCARIS F. AGDIBIL,
BALITONIS F. SIRNI

L. SILLANO. FLAMIN
MARTIALI
C. VELLEO TVTORE COSS.

SENATVS POPVLVSQVE SIAGITANV
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILI
C. F. AVIOLA TRIB. MIL. LEG. III. AVG
PRAEFECTO FABR. EVMQV
POSTEROSQVE EIVS SIB
POSTERISQVE SVIS PATRONV
COOPTAVERVNT

C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOL
EOS POSTEROSQVE EORV
IN FIDEM CLIENTELAMQVE SVA
RECEPIT.
AGENTE CELERE IMILCHONI
GVILISAE F. SVFFETE.

L. SIL

. SILLANO FLAM. MART.

C. VELLEO TVTORE COSS.

PRID. NON. DECEMB.

IVITAS APISA MAIVS HOSPITIVM FECIT CVM C. SILIO C. F. FAB. AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. III. AVG. PRAEFEC. FABR. EVM LIBEROSQVE POSTEROSQVE EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. III. AVG. PRAEF. FABR. APISAM MAIVS LIBEROS POSTEROSQ. EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS IN FIDEM CLIENTELAM RECEPIT.

EGERVNT

ASDRVBAL IVMMO IADERIVMMI
HASDRVBAL HANNONIS
BANNOGABALI
CHINISDO SVFFES IIIIIIIII
SAEPO CHANAEBO
LEGATI.

Ex poſtremis hiſce duabus tabelli conſtat Africæ populum Legatos miſiſſe Brixiam, ut fœdus iniret cum civibus Brixienſibus Fabrorum præfectis. Eſtque prima Themetræ in hanc ſententiam. Conſulibus Romanis Marco Craſſo Fruge, & L. Calpurnio Piſone die III Februarii, Themetra Africæ Vrbs, & C. Silius Aviola Fabi filius de tribu Fabia, Fabrorum præfectus, ſimul fœdus & amicitiam mutuam ac fidem perpetuam iniere inter ſe, eorum filios, ac poſteros adinvicem in clientelam ſe recipientes. Id agente Aſdrubale filio Baiſillegis & Iddibale F. Boharis Oratoribus prædictæ Vrbis, in qua erat Suffes Bannus Himilis F. ideſt Conſul, ſeu Præſes.

CAP. III.

Tabellæ Gothofredorum expoſitio.

VBerioris conſiderationis erit altera, quam Romæ ſpectavimus. In

qua primum se offert L. Arruntius ella Consul, cum L. Iulio Marino. ivis ille Patavinus fuit, & Vates, ujus ingenii monumenta periere. ætor primum, deinde Duumvir, ostea à Nerone, ut Cornelius Tacius Lib. XIII. affirmat, Ludis insignius, qui maxima pompa fiebant, ex obilibus præfectus. Inter dignites munus illud censebatur. Sic nim Lib. IX. idem: *Sulpicius Rufus udi procurator.* In prisco etiam Lapie Tibure:

CVRAT. MVNERIS. PVBLICI
GLADIATORI

t apud Suetonium in Caligula, ap. 27: *curator munerum ac venatioum.* Consulatum Stellæ, qui non in Domitiani, ut perperam aliquis, sed n Traiani imperium ex hac tabella ncidit, Martialis innuit Lib. XII. Epigr. III. librum suum alloquens:

Ad populos mitti qui nuper ab vrbe solebas,
Ibis, io, Romam nunc peregrine liber.

Poſtea addit:

Vel, ſi malueris, prima gradiere Suburra
Atria ſunt illic Conſulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella Penates,
Clarus Hyanteæ Stella ſititor aquæ.

Cui Conſulatum ſupra voverat, & Apollini iuvencum auratis cornibus, ſi Imperatori id ſuaderet, Lib. IX, Epig. XLII.

Bis-ſenos cito te rogante faſces
Det Stellæ bonus annuatque Cæſar.

Stellæ veſtitum ſplendidum deſcribit Lib. V. epigr. XI.

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, jaſpidas uno
Verſat in articulo Stella, Severe, meus.

Recte *meus*. Fuit enim illi amiciſſimus. Patavio etiam oriundum ſignificat Lib. I. Epigr. LXI. ubi Aponum Patavini agri vicum non minoris eſſe exiſtimationis, ob natales T. Livij, Stellæ, & Flacci, quam Virgilij Mantuam,

iam, Tibulli Veronam, ostendit:

Verona docti syllabas amat Vatis,
Marone felix Mantua est:
Censetur Apona Livio suo tellus,
Stellaque nec Flacco minus.

Nec est, quod tabulam hanc suspectæ veritatis quisquam opinetur, quoniam apud Panvinium, Sigonium, Gruterum, Goltzium, aliosque Romanorum Fastorum Scriptores L. Aruntius Stella cum L. Iulio Marino nunquam inter Consules enumeretur. Solebat enim Populus Romanus anni principio Consules nominare, donec hunc ordinem Iulius Cæsar primus turbasset. Hique Ordinarii dicebantur. Qui vero iis procedente anno variis de causis subrogabantur, extraordinarii, sive Suffecti appellabantur. Idem fortassis Arruntio contigit, quem sub XIV. Cal. Novembris in hac tabula Consulem videmus. Fuit etiam in alia tabella Fulvii Vrsini:

SVB.

SVB. L. ARRVNTIO. STELLA
NAVIS. HARENARIA. QVAE
SERVIT. IN. AEMILIANIS
REDEMTORE.
L. MARCO. FELICE

Sed plura de hoc viro in Athenis nostris Patavinis, ubi pleniorem eorum censum instituemus, qui literis inclaruere.

Annos vero per Consules enumeratos, uti sat notos, non est quod heic memorem. Vnus pro multis testis mihi Lucanus Pharsal. Lib. IV:

——— non erigit agros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.

Hoc est vetustatis supra memoriam Vinum, quemadmodum notavit Theodorus Pulmannus ad Poëtæ indicem. Nos porro quæ minus obvia breviter exponemus.

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS FRONTO IIII VIR I. D. S. C. idest *Iuri dicundo sacri consilii*

FERENTIN. Ferentinorum, qui
ısciæ oppidum habitabant.
Est & Inscriptio apud Vulsinios in
uterop. CCC. LXXXV. I.

L. CANNVLEIVS
IN ITALIA. VOLSINIENSIVM
PATRIAE. SVAE
ITEM. FERENT. ET TIBVRTIVM
TEM. COLONI. ITALICENSIS. &c.

In Curia ædis Mercurii. Mercurius
ippe negotiis, tractatibus & contra-
bus præerat. Veteri monumento
hanc rem nihil manifestius:

MERCVRIO. NEGOCIATORI
SACRVM
NVMISIVS. ALBINVS
EX. VOTO

ercurius à mercibus dictus, Festo
ctore, quem negociorum omnium
eum existimarunt.

Nec insolens Curiæ mentio in con-
iendis contractibus. Ita enim In-
iptio Neapoli in ædibus Hadriani
uljelmi:

C. DO-

C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALER
MESSALA. THRASIA. PRISCO. COS
VI. IDVS. IANVAR
IN. CVRIA. BASILICAE. AVG. ANNIA
SCRIBVNDO. ADFVERVNT
A. AQVILIVS &c.

Item in tabella ænea apud Anton. Au-gustinum Archiepiscopum Tarraco-nensem.

C. VETTIO. &c.
IN. CVRIA. AVG. &c.
HONOREM. SIBI. A. NOBIS. OBLATV
LIBENTI. ET. PRONO. ANIMO
SVSCIPERE
ET. SINGVLOS. VNIVERSOSQ. NOS
REMQ. PVBLICAM. NOSTRAM
IN. CLIENTELAM
DOMVS. SVÆ. SVSCIPERE
DIGNETVR

Scribundo adfuerunt, ut testes, qui in omni publico & privato contractu intererant.

Quod universi. V. F. P. id est. Universi Ferentini populi.

Pomponium Bassum. Præcipuus hi
Nerva

ervæ Trajani Imperatoris domesti-
s, cui potissimum Italiæ res deman-
tæ fuerant, ejusque auctoritas spe-
atur à titulo *Clarissimi* Viri. Quem
iris Consularibus olim Romæ pecu-
urem, suis magnatibus per immensam
nnorum seriem Serenissima Respu-
lica Veneta summo splendore inte-
rum vindicavit.

Ab Indulgentissimo Imperatore. Hoc
r primis titulo Principes populi auram
identur captasse, nominisque famam
ectati. Sic enim Nerva in edicto ad
linium Lib. x. sub Epist. 66. *Neces-
rium pariter credidi ac lætum, obviam
ubitantibus indulgentiam meam mittere.*
Neque ab eo degenerem se præbuit
nepos, qui hoc monumentum me-
uit.

IMP.

IMP. CAE. DIVI
TRAIANI. PARTHICI. F
DIVI NERVAE NEP.
TRAIANO. HADRIANO
AVG. PONT. MAX.
TRIB. POT. III. COS. III
IMP. II. PP
RHODANICI
INDVLGENTISSIMO. PRINICIPI

Hanc laudis partem retulerunt & Imperatores posteri.

MAXIMO. PRINCIPI
INDVLGENTISSIMO
DOMINO. VALENTI. TRI
VMPHATORI. SEMPER. AVG.

Municipio nostro. Q.D.E R.E.P.D.E.R.I.C. Hoc est: *Quid de ea re fieri placeret, de*

ea

re ita censuerunt. Ita in multis tabel- hac verborum formâ utebantur ›ntrahentes.

Municipiorum autem genera fuere 10. Aliis enim civitas Romana cum ·ffragio, aliis sine suffragio commu- cata erat: sic & Coloniarum. Agel- ıs lib. XVI. cap. XIII. ait: *Munici- 's esse cives Romanos ex municipiis, le- bus suis & suò jure utentes, mune- s tantum cum populo Romano honorarii ırticipes.*

In clientelam amplissimæ domus suæ. Iinc palam fit non solum hospitali- tis jus exercuisse, qui advenas & :regrinos excipiebant, sed in pri- ıis qui populos in clientelam suam mutuam confœderationem recipie- ınt. Quod recte ad municipia inte- ra sese extendebat, quorum con- ederatio ad memoriam diuturnio- m & sociorum splendorem tabellis neis inscribebatur. Quam consuetu- :nem antiquissimam indicat Hebræo- ım cum Romanis fœdus, ejusmodi tabel-

tabellis inscriptum Machabæorum lib
I.C.VIII. *Et hoc rescriptum est, quod re*
scripserunt in tabulis æreis, & miserun
in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memo
riale pacis & societatis. Ejus generi
Romæ in monte Cœlio sub ruderibu
ædis S. Erasmi anno M. D. LXI. tre
erutæ tabellæ, quas mihi visum e
oculis subjicere.

VA-

VALERIO · P ROCVLO V. C.

POPVLONI

ESIDI. PROVINCIAE. VAL. BYZAC

IN. CRISPO. ET. CONSTANTINO. IVNIORE.
LISSIMIS. CAESS. COSS. IIIL KAL, SEP
IPES. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. C. VI
I. Q. ARADIVM. RVFINVM. VALERIVM. PROCVLVM
BEROS. POSTEROSQVE. EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTE
E. SVIS. PATRONOS. COOPTAVERVNT. TESSERAM
HOSPITALEM. CVM. EO. FECERVNT
ADIVS. RVFINVS. VALERIVS. PROCVLVS. LIBERI
RIQVE. EIVS. MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HA
II. AVG. CIVILITANI. LIBEROS. POSTEROSQVE
M. IN. FIDEM. CLIENTELAMQ. SVAM. RECEPERVNT
VAM. REM. GRATVITAM. LEGATIONEM
PERVNT. INSTEIVS, RENATVS. ET. APOLLONIVS
NTIVS. DVOVIRI. T. ÆLIVS. NIGOCINVS. ET. ÆLIVS
INVS. ÆDILES. L. AELIVS. OPTATIANVS. CAMMARIA
FLAVIVS. SECVNDINVS. DOMITIVS. OPTATIANVS
LIVS. NENIGONIVS. AEMILIVS. T. TRACIVS. STA
S. SECVNDIANVS. EX. P. P. ET. VNIBERSVS. ORDO

FELICITER

DD. NN. CRISPO. ET. CONSTAN
TINO. NOBB. CAESS. IT. COSS
X. KAL. MAI
QVOD. Q. ARADIVM. VAL. PROCVLV
V.C. PRAESIDEM. PROV. VAL. BYSAC
FAVSTIANENSES. PATRONVM. COO
TARENT. CVM LIBERIS. POSTERISQVE
EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTERISQVE
SVIS. TESSERAM. HOSPITALEM
CVM. EO. FECERVNT. VTI. SE. IN. FIDEI
ATQVE. CLIENTELAM. VEL. SVAM
VEL. POSTERORVM. SVORVM
RECIPERET. ATQVE. ITA. IN. HAC
RE. SPLENDIDISSIMVS. ORDO
EIVS. CIVITATIS. FAVSTI
ANENSIS. LEGATIONEM. PRO
SECVTVS. EST.

Hæc tabella ænea eſt apud Achil-
lem Maffeum, lata uncias XII. alt
vero XXI. ita ut tympanum ſeptem
reliquum vero quatuordecim digito-
rum ſpatium occupet.

Al

Altera apud eundem in ænea tabula:

D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO
NOBILL. CAESS. IT. COSS
V. IDVS. APRIL
CVRIONES. ET. COLONI. COLONIAE. AELIAE. AV
STAE. MERCVRIALIS. THAENIT. CVM. QVIN
. ARADIO. VALERIO. PROCVLO. V. C. PRAESIDI
OVINC. VAL. BYZAC. HOSPITIVM. CLIENTE
MQVE. FECISSENT. ET. SIBI. LIBERISQVE. SVIS
STERISQVE. EORVM. COOPTASSENT. QVINTVS
ADIVS. VAL. PROCVLVS. V.C. PRAES. PROVIN. VAL
ZAC. A. DECVRIONIBVS ET. COLONIS. COL. AELIAE
G. MERC. THAENIT. HOSPITIO. CLIENTELAQVE
SCEPISSET. LIBERISQVE. SVIS. POSTERIS
E. EORVM. IN. QVAM. REM. LEGATOS. IRE
XERVNT. VNIVERSOS. ORDINIS. VIROS
NSENTIBVS. CVNCTIS. AGENTIBVS
RIAM. Q. VALERIO. MARVLLO. ET. C. HOR
NSIO. CONCILIO. DVOVIRIS

Tabula hospitali incisa hoc decret
Hypallage, pro decreto hoc tabul
hospitali inciso.

Sed & hospitium facere priscis er
pactum inire de certis negotiis, velu
optime ostendunt tabellæ Brixiense
Locus autem in quo hospites negocia
bantur, ξενικὸν appellabatur, Suid
teste. Id etiam de privatis hominib
insinuat Symmachus Lib. IX. Ep. 11
Hospitem tuum Faustinum Senatus am
plissimus in societatem recepit, tanta apu
nos testimonii tui antiquitas est, ut diffe
ri quæ velis, instar injuriæ sit. Et luc
lentius Cicero in Verrem Act. ult.
Senatu Syracusano: *Decernunt stati*
ut fratri meo hospitium publice fiere
quod is eandem voluntatem erga Syr
cusanos habuisset, quam ego semper h
buissem. Id non modo tum scripserun
verum etiam in ære incisum nobis trad
derunt.

Recte qui conventibus ejusmodi i
tererant, *Egerunt.* unde in tabella pr
ma Brixiensi *Agente.* Actio namq
co

ntractum significat. *Egerunt autem gati.* Sic etiam Brixiensis.

Cap. IV.

spitalitatis origo, nominisque ratio, ubi quid Hospitium, & Hospes explicatur.

VIx homines ex rudi illa vita veluti è somno experrecti, cælum, stelque aspiciunt, quin alias terras am, aliorum hominum genus, alia a tenere putent, quorum mores, amque investigare exoptant, paeque pertæsi hinc vagari, atque culitate discendi & diversa videndi, bi diversari tentant. Hinc sponeo exilio ad longinqua loca proscuntur, ubi exteri & peregrini num hospitio, tum affinitate inenis se jungentes, invicem cliente se poscentes, hospites esse incint. Cumque naturæ & rationis tu homo sit animal sociabile, soas hinc, sodalitas, contubernium,

B 2 ami-

amicitia, fœdus, hoſpitalitas ex huju modi commercio exortæ. De hoſp talitate in præſens ſermo noſter eri Hæc enim amicitia quædam hoſpit contracta, vel liberalitas & quæda animi propenſio in hoſpitibus recipie dis. Ita Cic. Officior. II. *Recte etia à Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas, enim, ut mihi quidem videtur, val decorum, patere domos hominum illi ſtrium illuſtribus hoſpitibus: idque etia Reipublicæ eſt ornamento, homines exte nos hoc liberalitatis genere in urbe noſt non egere.*

Igitur qui à patrio cælo errant, h ſpitio indigent, vel diverſorio. Vn hoſpitium eſt conſuetudo, qua alios noſtram domum accipimus. De c jus neceſſitudine Budæus: *Hoſpitiu eſt familiaris quædam amicitia, vel mi hoſpitandi apud illum, vel illi apud me.*

Si vero locus indicatur, hoſpitiu domus eſt, quæ gratis liberaliterq venienti hoſpiti patet. Cicero Fam IX: *Hoc idcirco noſſe te volui, ut ſcir*

hoſ

spitium tibi ubi parares. Et ad Atti-m II. *Te in Arpinati videbimus, & spitio agresti accipiemus.*

Hinc illæ locutionum formulæ. *ospitium cum aliquo facere, hospitio jungi: hospitium esse alicui cum ali-o.* Cicero Famil. XIII: *Avitum mi- hospitium cum Lisone, Lisonis filio.* idem: *Cum Demetrio Mega mihi ve-stum hospitium est: familiaritas tanta n Siculo nostro.* Idem pro domo sua: *uo cum mihi amicitiam Respublica iciliavit, hospitium voluntas utriusque ijunxit.* Horatius etiam Sermon. b. I. Satyra V. *Excipere hospitio.*

Hospitii significationi etiam hospi- convenit. Hospes porro ampliori nificatu etiam alienum notat apud postolum ad Eph. cap. II. v. XIX. uemadmodum Peregrinum apud rsium Sat. II. & Terentium in An-ia Act. IV. Sc. VI: *Nunc me hospi-n lites sequi, quam hic mihi sit facile ue utile, aliorum exempla commonent.* Cic. Acad. I. *Nam nos in nostra urbe*

peregrinantes, errantesque tamquam ho-spites, tui libri quasi domum deduxerunt ut possemus aliquando qui & ubi essemus agnoscere. Idem Cicero ad Att. *E[t] enim aliquid advenientem non esse pere-grinum atque hospitem.*

At hospes proprie dicitur, qui v[el] alterum hospitio excipit, vel ipse exc[i]-pitur. Priorem modum indicat Ci[c.] pro Dejotaro: *Quamobrem hoc nos pr[i]-mum metu C. Cæsar, per fidem & con-stantiam, & clementiam tuam libera, n[e] residere in te ullam partem iracundiæ su[-]spicemur. per dexteram te istam oro, qua[m] Regi Dejotaro hospes hospiti porrexist[i].* Alterum ad Familiares Lib. IX. *No[n] multi cibi hospitem accipies, sed mul[ti] joci.*

Sed & hospita genere fœminin[o] profertur, ut *hospita mulier*; quod etiam ad inanimata transiit: unde *hospita æquora* Virgilio, item *flumina* & *in hospita tecta* apud Ovidium.

Ab hospite præterea *hospitalis* & *hospitalitas* Græcis ξενία derivatur. Est

qu[i]

e hospitalis, liberalis, & facilis ad ipiendum hospites hospitio. Item-e ad hospitium pertinens. Qua ra-one tam in persona, quam extra per-nam est. Ostendemus infra etiam vem hospitalem appellari, ut qui ho-itii præses sit. Cic. Verr. Act. I. *'omo qui semper hospitalissimus, amicis-nusque nostrorum hominum existimatus et, noluit videri ipsum illum Rubrium vitus in domum suam recepisse.* Idem Offic. 2. *Theophrastus quidem scri-t, Cimonem Athenis etiam in suos cu-iles Laciadas hospitalem fuisse.* Et T. ivius lib. I: *Exceptus benigne ab igna-consilii, cum post cœnam in hospitale cu-culum deductus esset &c.*

Ejusdemque originis HOSPITA-IA, ædes publicæ egenis excipien-s, *hospitia* non inepte possunt appel-ri; quæ vulgo *hospitalia*, Græcis *xe-odochia* dicuntur. De diversorio ta-en intellexit Vitruvius lib. VI. cap X. *'ræterea dextra ac sinistra domunculæ nstituuntur, habentes proprias januas,*

triclinia, & cubicula commoda, ut hospites advenientes, non in peristylia, sed in ea hospitalia excipiantur. Qua ratione Suidas *Xenodochium publicus locus hospitibus recipiendis destinatus.*

Quæ vero viatoribus, peregrinisque mercede patent, *Cauponæ* ac *diversoria* vocantur. De quibus nos inferius.

CAP. V.

Hospitalitatis usus & finis præcipuus, humanæ vitæ conservatio.

Hospitalitas necessaria est, quandoquidem homo homine eget in hac vita, & hospitalitas est ea liberalitas, qua quis peregrinos & extraneos solet hospitio recipere. Quid vero optabilius amicis se mutuo colentibus, & quid splendidius ac suavius, quam extraneos intra suas ædes ad communem mensam trahere? Hinc regius character existimata est humanitas & hospitalitas, gemmisque pretiosis præferenda. S. Chrysostomus

Homil.

omil. de Elem. & Hosp. *Hospitalita-n exerce, continenter orationi incumbe, debis hæc fore auratis vestibus potiora, mmisque pretiosis & monilibus longo ervallo præstare.* Messis hæc copiosa lem Tom. VI. Orat. in D. Petrum & iam: *Hospitalitatis semen vidua spar- & statim florentem atque copiosam ho-talitatis messem collegit.* Itaq; sumptus hospitem jure laudatus à Plauto:

In mala uxore si quid sumas, sumptus est:
In bono hospite atque amico quæstus est quod sumitur.

ato etiam Lib. de Legum Latione I. spitii necessitudinem esse necessa-m significat hisce verbis: *Fortassis am omnibus pueris, postquam sibi jus m civitate aliqua hospitii necessitudi-m esse audierint, hoc modo benevolen- quædam à teneris statim animum subit, qui hospitii jus jactant, veluti alteram triam illam, post suam civitatem ha-ant.*

Hoſpitalitatis porro uſus & neceſſitudo non ſolum inter præſentes, ſed ad poſteros etiam, veluti hereditarium quoddam bonum tranſiit; & quænam illius vel contrahendi, vel etiam renovandi & inſtaurandi ratio fuerit, Homerus docet ſub Diomedis atqu Glauci perſona, qui in ipſo prælio paternam hoſpitii neceſſitudinem renovarunt. Nam Diomedes cum interrogaſſet Glaucum, quonam eſſet oriundus, & Glaucus expoſuiſſet: ſtatim paternum illum eſſe hoſpitem affirmavit

Certe mihi hoſpes paternus es antiquus
Oeneus enim olim nobilis eximium Bellerophontem
Hoſpitatus eſt in aula, viginti dies detinens.
Hi vero etiam ſibi mutuo dabant xeni pulchra;
Oeneus quidem balteum dedit phœniceo colore lucidum,
Bellerophontes autem aureum poculu utrinque cavum,

I

Et illud ego reliqui proficiscens, in ædibus meis.

Postea antiquam hospitii necessitudinem inter se pacti sunt. Pergit enim Vates:

Manusque mutuas apprehenderunt, fidemque dederunt

Et acceperunt.

Id optime Virgilius Æn. XI expressit:

Nec vos arguerim, Teucri, nec fœdera, nec quas

Iunximus hospitio dextras.

Unde symbolum hospitalitatis dextra fuit, veluti suo loco monuimus.

Hospitii vero usus & necessitudo antiqui instituti erat, non modo inter privatos, sed etiam inter populos: neque id quidem modo, sed etiam inter singulos, privatosque homines & civitates, quæ sancte religioseque eam coivere.

Sic Populum Romanum cum aliis vel populis, vel regibus, vel etiam privatis hominibus Senatusconsulto sci-

mus hoſpitium contraxiſſe. Quo alludens Virgilius Æn. VII.

Ipſe modo Æneas (noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si jungi hoſpitio properat, ſociusque vocari)
Adveniat.

Propterea hoſpitium perſæpe pro amicitia uſurpatur, & apud Hyginum *in hoſpitium venire* inviolabilem fere ſignificat amicitiam, quandoquidem hoſpitii jus ſanctum erat. Ejus autem amicitiæ erat nota pignusque teſſera, de qua ſuo loco plenius. Etiam *in hoſpitium & honorem recipere*, idem ſignificat.

Plato denique ſapientiſſimus ſummum hoſpitalitatis finem, ad quem omnia referenda, ipſum Deum ſtatuit; & in Lib. v. de Legibus, cum ipſis peregrinis ſanctiſſimum nobis pactum commerciumque intercedere. Omnia namque vel ipſorum peregrinorum, vel civium peccata, atque delicta adverſus

rsus peregrinos commissa, in ipsum
otissimum Deum, ceu ultorem ac vin-
cem redundant. Nam peregrinus so-
is atque cognatis destitutus, homi-
um pariterque atque Deorum mise-
cordia magis videtur dignus.

Cap. VI.

Dii hospitales enumerantur.

ARctum itaque fuit olim hospitii vinculum, atque adeo etiam divi-i numinis reverentia sanctum, ut ho-pitii disceptationi Jovem inter alios uperstitiose religiosa primarium præ-iceret antiquitas, Jovem hospitalem um appellans & invocans, quasi ho-pitii præsidem & vindicem, cujus in utela hospites esse credebantur. Plau-us in Pœnulo Act. v. Sc. 1.

Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.

Ita Romani Jovem *Xenium*, id est hospitalem appellabant. Idque sine du-

bio Græcorum auctoritate. Ait enim Homerus Od. ξ.

——— πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες. Ξεῖνοι.

Ab enim Iove sunt omnes hospites.

Hinc fides Iovis hospitalis Cic. ad Qu. Frat. *Non faciam ut illum offendam, ne imploret fidem Iovis hospitalis.* Et pro Dejotaro: *Si te palam interemisset, Iovis quidem illius hospitalis numen non unquam celare potuisset.* Apulejus lib. III. *Sed proh Iupiter hospitalis & fidei secreta numina.* Eadem mente Virgilius Æneid. I.

Iupiter (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriisque diem, Troiaque profectis
Esse velis, nostrosque hujus meminisse minores.

Ita Jupiter ultor & vindex supplicum atque hospitum apud Plutar. in Amatorio. Jovis autem hospitalis fœdus tangit Apulejus Metam. lib. VII.

de

e equis verba faciens: *Nec Hospitas Iovis servato fœdere, rivalem summo furentes persequuntur odio.* Huc pernet Lycaonis fabula, qui cum hospitio susceptos hospites necaret, à suscepto Jove, postquam ei epulas humanas apposuisset, versus in Lupum, exemplo suo ostendit hospitii jura non esse violanda. Ideoque Jupiter ab Ovidio hospes appellatur, ejusque ara venerationi fuit:

Ante fores horum stabat Iovis hospitis ara.

Homerus certe variis in locis Jovem tutorem hospitum deprædicat. Od. ξ.

Et tu senex multa passus, postquam te ad me duxit fortuna
Ne mihi mendaciis gratificare, neque mulceas.
Non enim ob id ego te honorabo, neque diligam,
Sed Iovem hospitalem veritus, teque ipsum miseratus.

Et

Et in IX. Odyssææ:

Jupiter autem ultor est supplicumque hospitumque
Hospitalis, qui hospitibus simul verecundis opitulatur.

Idem in Odyssea ξ:

Jupiter tibi det hospes & immortales Dii alii
Quodcumque maxime vis, quoniam me benignus hospitatus es.

Et alibi:

Hospes, non mihi fas est, neque si vilior te veniat,
Hospitem contemnere, ab enim Jove sunt omnes
Hospitesque pauperesque: munus autem exiguumque charumque

Templa etiam Jovi hospitali dicata insinuat Historia Machabæorum Lib. II. cap. VI. *Antiochus in Hierosolymis templum Jovi Olympio dedicavit, & in Garizim, prout erant ii, qui locum inhabitabant Jovis hospitalis:* adeo miseros Hebræos tyrannis premebat!

A Jove

A Jove etiam *fulmina hospitalia* ex-
ta prodit Barnabas Brissonius Lib. I.
Formulis p. 127. ubi varia enume-
t fulminum genera. Quænam fue-
nt, explicat Seneca Lib. II. Natural.
uæst. *Hospitalia fulmina quæ sacrificiis
l nos Jovem arcessunt, & (ut verbo eo-
m molliori utar) invitant.*

Venus præterea, veluti amoris ma-
r, hospitali titulo honestatur. Cicero
o Cœlio: *Huic facinori tanto tua mens
eralis, conscia, tua domus popularis, mi-
stra, tua denique hospitalis illa Venus
ljutrix esse non debuit.*

Minerva quoque hospitalis dicta,
ıctore Pausania Lib. III. *Quo in loco
arcæ sunt, ibidem est hospitalis Jupiter,
hospitalis Minerva.*

Castori & Polluci pariter hymnus
cebatur ξενισμὸς, quod hospitales es-
nt, & placida numina, ut Scholiastes
indari docet in Olympiis.

Hinc *Theoxenia* festum erat, ut
indari Scholiastes tradit, in quo multi
ospites confluebant, & hilariter exci-
pic-

picbantur Ode. III. *Olympia* ali dictum hoc festum volunt, quod Herculi, Castori, Polluci, & hospitalibu Diis fuerit sacrum, ut refert ibidem interpres, quia cum essent tutelares De ludorum præfecti ab Hercule, videbantur excipere hospites advenientes ad ludos.

Lares item. His accedunt Dii Viales, qui præsunt viis, quos invocare solent qui peregre proficiscuntur, & ad viam se accingunt, quos in libro de Donariis attigimus.

Apollo quoque Theoxenius, id est hospitalis Deus à Pellenensibus vocatus cultusque fuit, apud quos ejus Dei Templum, ad quod certamen Theoxenia nomine celebratum fuit; ubi victoriæ ejus præmium fuit argentum, teste Pausania, sive ut Pindari interpretes volunt, chlæna vestis.

CAP.

Cap. VII.
Hospitalitatis religio.

QVanta esset vis hospitii, quanta religio & necessitudo apud Romanos, indicat nobis T. Livius noster lib. v. ab urbe condita cap. xxviii. de Timasitheo Liparensi loquens, qui legatos Romanos hospitio exceptos, & Delphos usque deductos, retro in Urbem sospites reduxerat. *Hospitium* (inquit) *cum eo Senatusconsulto ictum est, donaque publice data.* Et lib. xxxvii. de bello Syriaco Princeps legationis expositis initiis amicitiæ cum populo Romano, meritisque Rhodiorum: *nihil*, inquit, *nobis tota nostra actione, Patres Conscripti, neque difficilius, neque molestius est, quam quod cum Eumene nobis disceptatio est, cum quo uno maxime regum, & privatim singulis, & quod magis nos movet, publicum civitati nostræ hospitium est.* Ultima in Verrem sic eloquentiæ Parens invehitur, tanquam

quam hospitii violatorem : *Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobilissimus, hospes tuus : cujus tu domi fueras, quem hospitem appellaras : eum cum illa auctoritate & miseria videres præditum, num te ejus lacrymæ, num senectus, num hospitii jus, atque nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hospitii jura in hac tam immani bellua commemoro : qui Sthenium Termitanum, absentem hospitem suum, cujus domum per hospitium exhausit, & exinanivit, absentem in reos retulerit, causa indicta, capite damnarit : ab eo nunc hospitiorum jura atque officia quæramus?* Cæsar de Hæduis Lib. I: *Quibus præliis, calamitatibusque fractos, qui & sua virtute, & Populi Romani hospitio, atque amicitia plurimum ante in Gallia potuissent, coactos esse Sequanis obsides dare nobilissimos civitatis.* Et de Germanis Lib. VI. *Hospites violare fas non putant : qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent. sanctosque habent; iis omnium domus patent, victusque communicatur.* Immo sacro-

osanctum hospitium fuisse, ejusque olati nefas, indicat Libro de bello Hianico A. Hirtius Pansa: *Eodemque mpore transfuga nunciavit ex oppido, unium, qui in cuniculo fuisset, jugulatione pidanorum facta, clamasse, facinus se nendum, & scelus fecisse, nam eos nihil eruisse, quare tali pœna afficerentur, qui s ad aras & focos suos recepissent, eosque ospitium scelere contaminasse.*

CAP. VIII.

Hospites adorandi ritus unde fluxerit.

IMmo ea paulatim crevit hospitum veneratio, ut apud Scythas, alioquin arbaros, pro Diis haberentur. Lucianus in Toxari, sive de Amicitia refert. Toxarim Scytham hominem Mnesipo Atheniensi, exprobranti sibi, quod yladem & Orestem peregrinos atque iam hospites pro Diis colerent, reondisse. *Quod hospites erant, non Scyhæ, id vero nihil obstat, quo minus boni iri judicentur.* Ho-

Hoſpites autem eſſe venerandos merito putabant veteres, tum ne inhumani viderentur, tum quia ſi Dii aliquando ſub peregrinorum habitu ad mortales accederent, tectis ne prohiberentur. Magna itaque religione hoſpites adventantes recipiebantur. Sic Jovem apud Licaona Ovidius introducit.

Et Deus humana luſtres ſub imagine terras.

Et VIII, Metam. de Jove & Mercurio:

Iuppiter huc, ſpecie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades, poſitis caducifer alis:
Mille domos adiere, locum requiemque petentes;
Mille domos clauſere ſeræ.

Homerus pariter ſæpius Deus oberrantes finxit. Quod quidem convenit cum illo D. Pauli à S. Chryſoſtomo in ſermone de Lazaro receptum. *Sectamini hoſpitalitatem; per hanc etiam quidam inſcientes hoſpitio exceperunt Angelos.*

[..]os. Ingressi igitur hospites excipien-
[..] supplices adorabant. Id manu fie-
[..]t ad os illata; qualiter apud Juvena-
[..]n *à facie jactare manus.* Sic Minucius
[..]lix in Octavio: *Cæcilius, simulacro*
[..]rapidis denotato, ut vulgus superstitio-
[..] solet, manum ori admovens, osculum
[..]iis impressit. Nam is erat adoratio-
[..]s ritus apud veteres. Apuleius in
[..]pologia: *nefas habet adorandi gratia*
[..]num labris admovere; hinc labratum
[..]culum, & labrata oscula. Sic numi-
[..] sua, sic Imperatores suos adorabant,
[..] Imperatorum imagines haud minus
[..]iam Deorum simulacra. Aliquando
[..]iam manu ad os relata solebant sa-
[..]am Principis purpuram contingere,
[..]pite demisso. Adorationis etiam
[..]os erat, adorantes primum manum
[..]rrigere, deinde statim ad os referre;
[..]anquam & primum alii contra facie-
[..]int, & manum osculari, deinde eam
[..]rsus illum, quem adorabant proten-
[..]re consueverant; unde *oscula jacere,*
[..] basia jactare. Cornelius Tac. Lib. 1.
Hist.

Hist. cap. XXXVI. *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione.* Ita etiam *manu venerari*, & *manu salutare*, ut de Nerone Tacitus *postea genuflexus & cœtum illum manu veneratus est.* Sic aurigæ flagello populum venerabantur, cum flagellum ipsum osculabantur. Sic amici tangunt dextram, Virgil. lib. VIII.

Compellare virum, & dextræ conjungere dextram.

Vbi videndus est Servius: dextræ enim conjunctio amoris & hospitii signum & propterea hospitibus dextra porrigebatur. Cic. pro Dejotaro: *Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti.*
Virgil. XI.

Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio dextras.

Quod factum fortassis, vel quia dextra validior est sinistra, vel quia supplican-

te:

s & miseros, quibus favemus, dextera
igere solemus. Semper enim dexte-
m porrigere, est auxilium præstare.
extera etiam antiqui se mutuo ve-
rabantur: per dexteram jurabant,
nquam fidei & virtutis auxilium; &
cui dexteram injicere, est in familia-
atem admittere.

Nec solum hospites adorabant, sed
cipientes quoque, ut mos est Ana-
oretarum, iis pedes lavare consuê-
nt. Ita in Vitis Patrum Lib. 11. *Cum
quem sibi adesse senserunt servi Dei,
ntinuo procurrunt obviam, & velut
Angelum Dei excipientes adorant, pe-
lavant, ad orationem invitant, men-
n ponunt, atque omnia secundum di-
num mandatum complent charitatis
cia.*

Inter alia B. Apollonii documenta
hospitalitatis studio hoc erat: ut ad-
ntantes fratres *quasi Dominum susci-
mus advenientem.* Addit enim: *ho-
s fui, & suscepistis me.* Sic enim Abra-
m suscepit eos, qui homines quidem

videbantur, Dominus in eis intellige-
batur.

Immo Hoſpites adorat Apollonius, oſculo excipit, eorumque pedes lavat, velut in ejus vita memoratur: *Vbi autem appropinquare jam cœpimus, audit voce pſalmi, etiam ipſe Sanctus Apollonius procedit in occurſum. Et ut vidit nos, ſtatim prior adoravit uſque ad terram, & ſurgens oſculo nos ſuſcepit. Vbi autem ingreſſi ſumus Monaſterium, oratione prius (ut moris eſt) data, pedes noſtros propriis manibus lavit, & cætera quæ ad requiem corporis pertinent adimplevit. Hæc autem facere ei moris erat omnibus advenientibus.* Adorando genua tangebant, quia genua miſericordiæ dedicata erant, ut ait Plinius: unde vota ad genua Deorum ponebantur, ac ſignabant, quemadmodum de Veterum Votis ac Donariis Cap. v. uberrime diſſeruimus.

CA

CAP. IX.

Hospitalitas à quibus & in quos potissimum exercebatur.

HOspitalitas, nectar, ac pabulum humanæ conditionis, & Clarissimorum Virorum delicium, pleno jure à omnibus, & in omnes exercenda. Hi vero hospites, aut erant domestici, aut incogniti. Qui domestici, erant amici æterni, in quos Martialis allusit Lib. 11. Epig. IV.

nus erit (mihi crede) satis, cui non eris hospes.

i vero magnis honoribus excipiebantur. Nam ut eorum erat fortuna & nobilitas, armis, fistulis, buccinis, atque tympanis procul admodum ab urbe, partim peditatu, partim equis, & curribus honorifice iis obviam ibant incolæ, eos expectantes in amplissimo loco, ubi summa comitate & verbis eos salutare, & in urbem ea pompa introducere, eosque ad proprios lares,

congregatis amicis deducere consue
verunt. Cui officio, si Legati erant
seligebantur etiam à Senatu viri gra
viores, qui iis omnia hospitalitatis offi
cia prolixe deferrent, conviviisque ma
gnificis, ac muneribus exciperent.

Amici præterea hospites habeban
tesseras hospitales vel symbola.

Sin autem hospites erant incogni
& peregrini, horum quatuor erai
genera. Primum nempe peregrino
rum, puta mercatorum & negociato
rum, qui lucri gratia undique con
volant, nihil maris pericula vel asp
ras vias timentes. Alterum eorum
qui orbis delicias ut lustrent, vel d
scendi causa, longe à patria & paren
tibus veluti exules spontanei region
diversas peragrant, ut sunt hodie Ge
mani, Galli, Flandri ac Belgæ, qui pro
pter virtutes sponte exulant. Vel q
sacrorum causa, & ad ludorum sp
ctacula publica convolant. Tertiu
eorum, qui publice à populo, ve
Principe missi, legationis causa aliu

accedunt. Quartum eorum, qui rtuna, aut casu aliquo adveniunt. i maxime hospitio sunt excipiendi, que humaniter tractandi. Qui enim cti à fortuna, domestici casus nem- tesseras, supplices vittas & ramos bebant. Inde Homerus Libro I. ad.

Stemmata habens manibus Phœbi vibrantis ab alto.

: Æneas Lib. VIII. Æneid.

Paciferæque manu ramum prætendit Olivæ.

ætendere autem ramum, quod fa- bant hospites peregrini, est apud ræcos προτείνειν στέφανον; nam coronam e ramum prætendentes tangebant nua. Petron. Arb. *Infelicissimus puer gebat genua cum fletu, petebatque sup- citer.* Solebant enim veteres, cum plicabant, præ manibus coronam ere, sive Lauri, sive Olivæ. Hospi- vero supplices sedebant ἐν ἐσχάραις,

 hoc

hoc eſt, in foco, ante cineres, ut vider eſt apud Homerum, ubi Ulyſſes ant cineres in foco ſedet, quod non pla cet tandem Minoi ſocio Heroi Eche neo:

Α'λκίνο', ὐ μὲν τοι τόδε κάλλιον, ὐδὲ ἔοικε,
Ξεῖνον μὲν χαμαὶ ἧσθαι ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσιν,

Alcinoë, non ſane tibi hoc honeſtum neque convenit
Hoſpitem quidem humi ſedere ad fo cum in cineribus.

Scripſerat enim Homerus ſupra.

Ω"ς εἰπὼν, κα̉ὶ ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι
Πὰρ πυρί.

Sic fatus reſedit ad focum in cineribus
Juxta ignem.

Atque hinc etiam dicta ἐσχάρα a ἀρῶν, hoc eſt à precibus. Ibi enim pre ces ejecti hoſpitesque, ſive miſeri fun debant, ad miſericordiam commoven dam, unde *aram tenere, ſe ara tueri* apu Latinos, & Iuvenalis Sat. x.

Et ruit ante aram ſummi Jovis, ut vi tulus bos.

Lo

Loquitur vero Poëta de Priamo, ui ad Aram Jovis à Neoptolemo est btruncatus. Qui vero sic ante focos ı cineribus sedebant supplices, (hoites ignoti videlicet & ejecti, quibus oqui vetitum observat Apollonii Rhoii Scholiastes Lib. IV.) si postea cognoebantur, adlevabantur & in sella seebant. Hom. Lib. VII. Odyss.

Manu prehensum Ulyßem, prudentem
vario consilio
Levavit à foco, & in sedem locavit
splendidam,
Filio cedere jußo virili Laodamante
Qui ei proximus sedebat, maxime ve-
ro ipsum amabat.

ᴧd hæc solemnitatem ludorum inuit Dionysius Halicarnasseus in exciiendis hospitibus per dies festos Liro VII.

Hospitum beneficentia patriæ dederio postponitur, Halic. Lib. V. *Etrui à Cumanis cæsi, atque in agros Romaos profugientes, cum in Vrbem plaustris*

comportati omnibus humanitatis officiis foverentur, abjecto patriæ desiderio apud benefactores remanent. His Senatus locum in Vrbe ad ædificandum dedit, vallem inter Palatinum & Capitolinum colles, quatuor ferme stadiis protensam; qui usque ad nostram ætatem vicus Tuscus Romana lingua vocatur.

CAP. X.

Ius Hospitalitatis.

HOspitalitatis apud veteres jus eo in pretio fuit, ut sanguinis ic nexui præferrent. Hoc autem sale & mensa contrahi solitum. Mutuis quoque muneribus inter se homines copulabantur, vel coram, vel per internuncios. Hinc Virgilius Lib. IX Æneid.

Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tyburti Remulo ditissimus olim

Qua

Quæ mittit dona, hoſpitio cum jungeret abſens
Cædicus.

ædicus nempe Remulo, cum abſens
.m ſibi hoſpitio vellet jungere, miſit
ıaleras & cingula bullis aureis, hoc
t clavis, inſignita. Et hoc qui-
:m jus velut hereditarium à parenti-
ıs ad poſteros traducebatur, cujus
l contrahendi, vel renovandi & in-
ıurandi quænam ratio fuerit, apud
ræcos Homerus docet, ſub Diome-
s & Glauci perſona, quos in ipſo præ-
paternam hoſpitii neceſſitudinem
novaſſe antea monuimus.

Sic hi media in acie à mutuo con-
ctu ſibi temperant. Teucer vero
rojanus, licet cum Priamo eſſet ſan-
uine junctus, non dubitavit cum
rojanis pugnare, ſeque popularium
nguine coinquinare. Cætera hoſpi-
litatis jura Homerus ſub fabularum
volucris deſcripſit. Quam ſacrum ac
violabile voluerit hoſpitii jus indica-

vit Aurelius Imperator in Epiſtola mi litari ad Vicarium ſuum, ubi leges mili tum decernit: *in hoſpitiis caſte ſe agan.* Ideoque violatum hoſpitii jus puniv ſeveriſſime, ut notat Vopiſcus. *Sol omnium militem, qui adulterium cum h ſpitis uxore commiſerat, ita punivit, duarum arborum capita inflecteret & a pedes militis deligaret, eademque ſubi dimitteret, ut ſciſſus ille utrinque pend ret.* Philippus etiam Rex Macedo num, improbiſſimo militi, ingratiſſ mo hoſpiti, ſtigmata inſcribi juſſit, ir gratum hoſpitem teſtantia, quemac modum prolixe narrat Seneca de B neficiis Lib. IV. cap. XXXVII.

Iuris autem hoſpitalis caput er Hoſpites ab aliena vi atque injuria d fendere, præeuntibus etiam animant bus iis, quibus vis nulla rationis. N mirum homines hoſpitalia ſervare ju ex avibus cognoſcunt: quid religior hoſpitibus ſit deferendum, quod ol ſequium deputandum. Nec quidqua in libris veteris novique fœderis mag

nculcatur piis animis, quam jus hospitii. Atque in primis gentium Doctor I. ad Timotheum III. hospitales jubet esse Episcopos, quorum est Christi exemplo anniti, ut non solum verbo, sed exemplo aliis præluceant. Quod ejus officium luculentius exaggerat Barbosa de Officio & Potestate Episcopi, Parte prima, T. II. Concl. IX.

Immo Servatorem Christum extremi Iudicii sententiam iis benignam pronunciaturum memorant sacræ litteræ, qui hospitalitatis munus in egenos exercuere.

CAP. XI.

Hospitia quamobrem primitus instituta.

VT peregrinantes & advenæ susciperentur, splendidum ac heroicum arbitrabantur, patere domos hospitibus; quin etiàm ad urbium commendationem atque ornamentum pertinere, exteros hoc liberalitatis genere, ut ait Cicero de Officiis lib. II. in urbe nostra non egere. Cui simile est illud Pontani. *Est autem non modo privatorum civium, verum etiam urbium ipsarum summa laus, privatas domos patere peregre venientibus.* Est enim species publicæ humanitatis, ut hospitio peregrinus non egeat. Cujus in sacris literis atque prophanis exempla passim obvia. Nec sine spe præmii: *Tanta namque,* eleganter inquit S. Ambrosius Officior. lib. II. c. XXI. *est apud Deum hospitalitatis gratia, ut ne potus quidem aqua frigidæ à præmiis remunerationis immu-*

mmunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth Angelos suscepit? Quid cis, an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? cum in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me, nudus eram & operuistis me.

Gillas Agrigentinus, omnium qui unquam fuere liberalissimus, spectacula edendo, epulas apparando, annonam in caritate rerum subministrando, virgines dotando, domum suam adeo liberalitatis officinæ & hospitalitati dicaverat, ut quingentos equites Gelenses, vi tempestatis in prædia sua compulsos, propria impensa aluerit.

Nec hospitia publica solum hospitibus & peregrinis recipiendis erecta, sed plerumque ad exercenda maxime circa advenas & egenos pietatis opera; ne dicam ad urbium splendorem. Sublevando nempe cives, qui aliter exteros recepturi essent, ubi loca merce-

naria desunt. Optimo proinde consilio ea non raro ædificata Principum beneficentia, ad sui nominis perennitatem, & pietatis studio, quo nec Turcarum Imperatores destituti. Immo sæpius in conscientiæ sublevationem, dum præter Principes, cives quoque opulentiores, hæredibus orbati, extremo vitæ articulo facultates suas hospitali extruendo legant. Quo nullum mortalibus factum dignius: omnes quippe in hoc Mundo peregrinamur. *Nec enim* juxta Apostolum ad Hebræos cap. XIII. *habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Vnde D. Bernardus in Sermone de S. Benedicto Abbate: *Peregrinus ad patriam suspirat, ad patriam tendit, vestitum & victum habens, non vult aliis onerari. Beatus plane, qui suum sic agnoscit, sic deplorat incolatum, dicens Domino: Quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.*

Hæc autem locorum privilegia & immunitates Episcoporum est strenue tueri,

ueri, mandato sacrorum Canonum. Nec ejusmodi loca tantum advenis & peregrinis Christiana pietate fuerunt extructa, sed Ordines præterea militares, Hospitaliariorum nomine, ad ejusmodi locorum tutelam instituti. Plures insuper Religiosorum Societates, advenis, ac peregrinis suscipiendis occupatæ, plurimis in locis hodie supersunt.

CAP. XII.

Hospitia antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur.

EX honestissima & humanæ vitæ consona hospitum receptione derivatum est loci nomen, in quo recipiebantur, *hospitalis* & *hospitale*, quod est hospitis, sive quod ad hospitem pertinet. Hinc apud Græcos certæ quædam erant ædes peregrinis hospitibus recipiendis destinatæ, de quibus Plato in Libro de Legibus etiam præ-

præcipit, quæ ab illis ξενοδοχεῖα, ξενῶνες, καταγωγαὶ, καταγώγια, καταλύματα.

Tales quoque Romani domus habuerunt, in peregrinorum usum extructas, quas hospitalia vocarunt. Vitruvius supra à nobis advocatus Lib. VI cap. X.

Hinc hospitale cubiculum apud Livium Lib. I. *Exceptus benigne ab ignaris consilii, quum post cœnam in hospitale cubiculum deductus esset.* Et Lib. II *Alii profecti domos, nuntii hospitalium beneficiorum, multos Romæ hospitium urbisque charitas tenuit.* Symmachus Lib. III. Epist. XIV. *Deos enim facio testes, has domus, quarum alteram postulasti, jamdudum à me hospitibus esse decretas.*

Cretenses etiam, ut testis est Athenæus Lib. IV. cap. IX. passim per totam suam Insulam binas habuerunt semper in illis Syssitiis extructas domos, unam quam ἀνδρεῖον appellaverunt, alteram κοιμητήριον in qua hospites diversari, atque dormire solebant. Ad Constantini ætatem celebre fuit hospitale

S. Sam-

. Samsonis, ab eodem Imperatore in-
auratum, postquam ab incendio exu-
um fuit, ut Procopius de Ædificiis
ıstiniani Imperatoris Lib. I. *Erat*
ospitale, in quod recipiebantur languidi
r infirmi, superioribus annis à religioso
odam viro, cui Samson nomen erat, ex-
uctum: restabant quædam vestigia, ne-
ue gregariis militibus satis commoda; cæ-
ra perierant, una cum templo exusta &
llapsa. Instauravit illud nobile hospitale
istinianus, structura splendore magni-
entius, & mansionum multitudine mul-
amplius. De hoc incomparabilis Ba-
onius, in notis ad Romanum Marty-
ologium Die XXVII. Iunii. Hoc au-
m fuisse primarium, sub quo alia
onstituta essent, quæ in eadem No-
ella leguntur. LIX. cap. III. Porro
ujus hospitalis presbyter fuit Men-
ıs, qui tunc temporis erat Episco-
ıs Constantinopolitanus. Baro-
us etiam ad Annum 530. *Iusti-*
anus hospitia duo ædificavit unum pro
spitibus peregrinis, alterum ut in eo re-
quie-

quiescerent & refocillarentur pauperes & *ægroti, & hæc in via, qua ad Templu* *itur Hierosolymis.* Cui nihil cedit quo ponit Jo: Leo Africanus Lib. III pag. CXIII. in descriptione civitat Fessæ. *In hoc oppido ducenta fere hospiti atque inter hæc maxima, quæ in eminen tiori urbis parte summo Templi sunt vi ciniora. Horum quodlibet triplicem ha bet contignationem: cubicula autem cen tum & viginti, aut etiam plura. Est c cuique suus fons cum secessu, & aqua ductus elegantissimus, qui sordes omn efferunt. Neque unquam majora ædifici me vidisse memini.* Simile quid innu Lucianus de Syria Dea. *In sacra civita te (sacrorum causa peregrinantem) pu blicus hospes excipit. Certi enim unius cujusque civitatis hospites ibi sunt, & quod ex patria cujusque venit, id denu apud se recipit.*

In Regno Chinarum hospitia dispo sita per vias, quæ singula exercitur quotidie possunt excipere, narrat Mar cus Polus lib. II. c. XX. quod adduc

Majolu

lajolus in Colloquio XXIII. Cujus eneris in Oriente multa, ubi homines : jumenta simul in eodem stabulo acipiuntur. Quod etiam sæpe ex colpquiis Illustrissimi Equitis Simonis Contareni, D. Marci Procuratoris, acepi, qui bis ad Othomanicum Impeatorem Oratoris munere functus erat ro Serenissima Republica Veneta. Quod non minus ad Imperatorum gloiam pertinet, quam ad peregrinorum ommodum, etiamsi cultu minori exructa sint.

Qualia in Westphalia etiam obserans Lipsius, ubi jumenta & homines mul hospitantur, istum gentis morem blenni Epistola salse vellicavit: cui Doiannus I. C. magnæ auctoritatis dierte admodum respondit. Nec aliter Saxonia inferiori passim in pagis dvenæ excipiuntur.

Verum ad privatos etiam hæc conietudo transiit. Immo apud Reges & 'rincipes partes palatii præstantiores ospitibus adsignantur, quæ Etrusco idio-

idiomate *Foresterie* vocantur. Quam comitatem imitati fuerunt alii, suis in ædibus, maximeque viri passim religiosi, qui in unoquoque cœnobio cubicula hospitibus splendidiori supellectili destinarunt. Ea quoque extraneorum Virorum Clarissimorum imaginibus exornata tradit Pausanias Lib. VI. qui ait: *Hospitii gratia Suphidii, Lampi, & Aristarchi effigies dedicarunt.*

Immo in quibusdam etiam transeuntium hospitum memoriæ exsculptæ leguntur. Sic in ædibus Comitum S. Bonifacii, Patavii Vir splendidissimus Co. Hercules, quum tres Cardinales hospitio excepisset, pari fortuna ad summum Ecclesiæ fastigium evectos, in majori triclinio iis monumentum decreverat, quod fati injuria intervertit. In superliminari Palatii familiæ Contarenæ ad Brentam, qua Patavio Venetias itur, superest hodie tabella aurata hoc Elogio:

HENRICVS VALESIVS REX
VM E POLONIÆ REGNO QVOD EIVS
SVMMÆ VIRTVTI MERITO FVERAT
DELATVM IN GALLIAM
CAROLO FRATRE IX REGE
VITA FVNCTO
AD PATRIVM ET AVITVM IRET
HAC ITER FACIENS
LTRO AD HAS ÆDES DIVERTIT
TOTA FERE ITALIA COMITANTE.
ANNO SALVTIS M. D. LXXIIII.
VI. CAL. SEXTIL.
TANTÆ HVMANITATIS MEMOR
EDERICVS CONTARENVS D. M. PROC.
FVNDI DOMINVS M. P.

Nec

Nec factum destituitur vetustati exemplo. Nam & in Tusculano Brixiensi hoc extat monumentum :

IMP. CAESAR. PRO. SALVTI

DIVAE. CORNELIAE

VIVENTE. M. TVLLIO.

ET. L. CRASSO. ET. PETRONIO

SCEVOLA... VIR.

HOSPES. ERAT. CAESAR

CORNELIAE. Q. PATER.

CAP. XIII.

e prima Hospitum exceptione.

Nter officia hospitalitatis primum erat ἀσπασμὸς, hoc est salutatio atque ceptio, sive invitatio peregrinorum anda & humana, partim verbis, partim gestibus quibusdam constans: ut teriores animi affectus demonstrantur, nec ferrent peregrinum procul foribus esse; sed ei obviam irent, & ciperent advenientem hac formula: *alve hospes.* Deinde apprehensa dextra in domum ducebatur: onera, si uæ gestabat, ei mox levabantur. Jumentis pariter prospectum fuit. Prima otissimum cura fuit, hospites de via lerumque fessos molliter collocare: que in Orientalibus regionibus, sicut sacris literis monui, hospites lavare ungere. Quod hodieque apud Turis fieri, auctor mihi eruditissimus oannes Veslingius, celebris Anatoicus Patavii, diu in Ægypto moratus,

tus. Lavabantur autem pedes, ut pu- vis in via contractus detergeretur. I Ulyssi apud Homerum. Et quide priscos hospitibus præbuisse aqua calidam, ad abluendum corpus ac p- des; gelidam manibus, indicat ill Martialis:

——— *Calidæ gelidæque minister.*

Et Horatius Serm. Lib. I. Sat. IV.

Sæpe tribus lectis videas cœnare qu-
ternos;
E quibus unus avet, quavis asperge
cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam.

Item Serm. Lib. II. Sat. II.

——— *nec sic, ut simplex Næviu*
unctam
Convivis præbebit aquam.

Ubi præbere aquam, est convivio e- cipere. Convivator enim ad hoc ba- neum calefaciebat. Quod Lyric Carm. Lib. III. Ode. XIX. *Aqua temperare ignibus.* Et qui domi non ha- beb

›ebat balnea, conducebat hospitem ad ›alnea iisdem magnificentiâ publice ›arata : Sic legimus Romæ L. Octa- ium lavationem gratuitam hospitibus ‹ adventoribus instituisse.

OCTAVIO. L. F. CAM
RVFO. TRIB. MIL. LEG. IIII.
SCYTHICAE. PRAEF. FABR.
IIS. DVOMVIRO. QVINQ. EX
S. C. ET. D. D. AVGVRI. EX. D. D.
CREATO
VI. LAVATIONEM. GRATVITAM
MVNICIPIBVS. INCOLIS
›SPITIBVS. ET. ADVENTORIBVS &c.

›d elegantius ex Lapide apud Zaga- llum:

AVRVNCEIVS.....
COTTA
›LONIS. INCOLIS. HOSPIT....
›DVENTORIBVS. SERVISQ....
EORVM
›VATIONEM. EX. SVA. PECVNIA
GRATVITAM. IN. PERPETVOM
DEDIT

Parabantur etiam veſtes aliquand
ſi iis indigerent, deinde epulæ, ut refo
cillarentur; inter quas moris erat, ill
blandis verbis ad cibum & potum ca
piendum adhortari. In menſa vero ſ
& vinum primas tenebant. Salis eni
conſortio res contrahi ſolitæ. Hi
Æſchines in oratione de perpera
obita legatione: civitatis ſalem publ
camque menſam ait ſe plurimi fac
re. Sal enim ante cibos apponeb
tur, veluti amicitiæ ſymbolum,
teſtis eſt Euſtathius in Iliad. & Ca
lius Rhodiginus Antiq. lect. li
XII. c. I. Sic apud Germanos a
ceptus à propinante cyathus adim
omne jus agendi injuria. Quod aute
ſal hoſpitale agnoverit divinum E
ſtathius, apparet ex ſupplicationib
in quibus quædam ſcribit ex ſale com
poſita. Poſt cœnam, vel prandiu
ſine tædio rogabantur, cujus rei ca
ſa venirent, aut quanam re indig
rent. Ita Dido Æneam excepit ap
Virgilium Lib. I. Æneid.

M

Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
Nunc quibus Auroræ venisset filius armis;
Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.
Immo age, & à prima dic hospes origine nobis.

Cap. XIV.

...spitum, ac Legatorum peregre venientium, itemque exulum tractatio.

D majorem urbanitatem erga hospites solebant veteres dare subli... ra domus loca. Didymus ad Ho... i Odyss. id factum notat hospiti..., ut melius exciperentur ac quie...ent.

...lii habebant cubicula hospitibus ...ta. Et qui hospites exspectabat, ...os & agnatos invitabat ad eos ...orandos. Ædes suas pretiosa su-

pellectili ornabat, vasisque argente & imaginibus, ut omnia fulgerent. D tergenda domo in adventu hospitis Ju venalis:

Verre pavimentum: nitidas ostend columnas.

Hæc omnia infra, ubi de moribu Græcorum & Romanorum. Excipi bantur etiam ruri, sed non invitis ag dominis. Quem morem fuisse veter bus ostendit Columella rei Rustic Lib. XII. cap. III. ubi meminit e rum, quibus ad hospitum adventu utitur. Id tamen villico non fuisse u que liberum sine domini licentia, co stat ex eodem Lib. XI. c. I. *Hospite nisi ex amicitia domini quam rarissime r cipiat.* Monitum salutare, ad rei fam liaris incrementum. Hospites igit non excluserunt prisci, sed parasito In quam rem Cato de Re Rust. cap. de Villico: *Parasitum ne quem habe* Libertum sane advenientes hospit excepisse, refert Merula apud Varr ne

em Lib. III. cap. II. *Scriba librarius bertus ejus, qui apparuit Varroni, & me sente patrono hospitio excipiebat.* Hoitabantur in hortis, & in eos invitaantur. Quod Seneca lepide significat Epistola XXI. *Hospes hic bene manes, hic summum bonum voluptas est, paras erit istius domicilii custos, hospitalis, imanus, & te polenta excipiet, & aquam oque large ministrabit.*

Hospitalitatem etiam suam in hortis memorat Martialis Lib. IV. Epigr. XIV.

Hoc rus, seu potius domus vocanda est,
Commendat Dominus; tuam putabis:
Tam non invida, tamque liberalis,
Tam comi patet hospitalitate
Credas Alcinoi pios Penates
Aut facti modo divitis Molorchi.

lcinoi pietatem, qua Ulyssem hospim excepit, multis deprædicat Homes Odyss. ζ. Herculem vero à Morcho hospite exceptum Tibullus moimentis reliquit.

Inter peregrinantes autem præcipu
ſunt Legati, aliique illuſtrioris fortu
næ, dignitatis, & auctoritatis vir
tum Politici, tum Eccleſiaſtici, qui
bus merito inter alios omnis gener
honores ſunt deferendi. Viris auter
Illuſtribus undique occurrunt v
clientes, vel amici, vel ipſi oppidoru
Domini, hodieque urbes ipſæ ſplen
didæ, ac profuſæ iis tractandis: Lega
tis cum primis feſtive, & majori c
vium comitatu, quibus in lætitiæ ſ
gnificationem obviam itur, eoque m
gis, quo fuerint Legati Principum am
corum. In eorum gratiam deligunt
à Senatu viri nonnulli celebriores,
illi potiſſimum, qui cum advenis il
vel moribus, vel vitæ genere atq
profeſſione ſunt quodammodo co
juncti; adſunt etiam Conſules
Præſides. Hi publico nomine illos h
norifice ſalutant, omnia illis human
tatis atque hoſpitalitatis officia def
runt ac pollicentur. In urbem intr
ductos in ædes ſplendidas conducur
u

ibi una cum illis epulantur, illosque honestis humanisque colloquiis exhilarare student. Quod si forsitan apud aliquem civem divertunt, illuc munera publica mittunt, inter quæ vinum honorarium. Eundem morem apud Romanos fuisse, Isidorus indicat: *Honorarium vinum, quod Regibus & potentibus honoris gratia offertur.* Hinc publico convivio excipiuntur, & diutius morantur, ludi quoque & choreæ illustrium matronarum, ac omnis generis spectacula in illorum gratiam eduntur. Per urbem, ædificia, aliaque visu digna, spectatum magno comitatu deducuntur. Coronabantur etiam prisco more capita Legatorum verbenis. Nimirum talis Legatio inter ipsos hostes erat veluti quædam pacis sequestra. Quamquam & Legatos olea velatos, sicut & pacem petentes legimus. Virgil. VII. Æneid.

Centum oratores augusta ad mœnia regis

Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes.

Neque enim Legati statim negotia tractabant, sed per aliquot dies antea munuscula dividebant, accipiebantque, ut fecit Jason in patriam reversus. Nam teste Pindaro per quinque dies versatur circa negotia, tandem die sexta consanguineos de re, ob quam venerat, admonet. Sic etiam Bellerophon apud Homerum à tempore, quo exceptus erat, post aliquot dies literas tradit Regi Solymorum. Apud eumdem pariter Glaucus & Diomedes colloquuntur; quod à viris doctis non est observatum, suntque alia hujus rei exempla apud Homerum.

Romanorum erga Legatos Hospitalitas profecto insignis fuit, tantaque liberalitas in excipiendis, ut per urbanum Quæstorem publicum hospitium & munera, quæ Lautia dicebantur, sæpe etiam commeatus large & hospitaliter, & vestimenta publico nomi-

nomine præstarent. Quod pluribus comprobare possumus, & præsertim ex Valerio Maximo Libro v. Cap. I. *Ante omnia humanissima & clementissima Senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium Legati ad captivos redimendos in Vrbem venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit juvenes, numerum duûm millium & septingentorum quadraginta trium explentes.*

Sic etiam Senatus, cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ Regem, Perseo defuncto, venire audiisset, obviam illi Publium Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit: censuitque ei domus Romæ quam optime conduceretur, & copiæ non solum ipsi, sed etiam comitibus ejus publice præberentur.

Refert Livius Lib. xxx. cap. XVII. de Legatis Massinissæ, *Legatis in singulos dona ne minus quinûm millium, comitibus eorum millibus æris, & vestimenta bina Legatis, singula comitibus data.*

Severus Imperator, ut constat e
Flavio Vopisco, Legatis septuageno
vicenos aureos dedit, eosdem præmi
sit, facta potestate, si qui vellent rema
nere, ac secum Romam redire.

Quæ munera Legatis & Hospitibu
Illustribus missa Xenia & apophoret
vocabantur, etiamsi aliis placeat Lega
tis Lautia: Xenia quæ à privato priva
tis hospitibus & amicis offeruntur vo
cari. Hinc Martialis Lib. XIII. Xe
nia nuncupat carmina amicis loc
Xeniorum missa.

Hac licet hospitibus pro munere disti
cha mittas,

Reges Persarum è Legatis unicui
que talentum Babylonicum argen
dabant. *Talenta vero fuiße duas phia*
las argenteas; item armillas & acinacen
& torquem: hæc autem universa mill
Daricis æstimata, & praterea stolam Me
dicam, quam Doryphoricam appellant
Auctor Ælianus Lib. I. cap. XXII
Variæ Historiæ.

Legatos etiam largioribus poculi
in

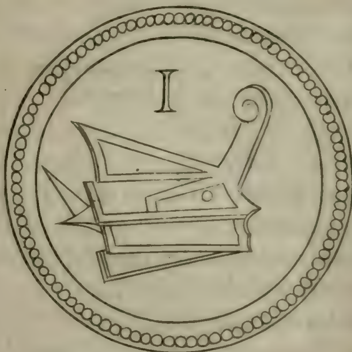
nvitare solebat Bonosus ex Flavio Vopisco. *Nam si quando Legati Barbarorum, undecunque gentium venissent, ipsis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta cognosceret.* Vnde merito Aurelianus Imperator de eo dixit, *Non ut vivat natus est, sed ut bibat.*

Nec Italis Principibus quidquam Legatis splendide excipiendis deest. Neque enim discedunt ab iis, nisi honoribus & donariis onusti.

Turcarum quoque Imperator excipiendis Oratoribus Serenissimæ Reipublicæ Venetæ, & aliorum Principum insigni magnificentia utitur, dum iis preciosas auro pictas vestes tribuit, quibus ornati comparent, quandoquidem nemo nisi Regis munere ornatus admittitur.

Extorres quidem rerum consiliique inopes sub tectum recipere, non minimum humanitatis officium censetur: interdum tamen id periculi plenum, gravissimis Principum commina-

I

tionibus vetitum. Saturnum errantem atque inopem Janus excepit. Cujus rei argumenta sunt nummi veteres, in quibus est cum duplici fronte Janus, & in altera parte navis. Lactantius auctor de falsa relig. Lib. I. cap. XIII.

In Æthopoia Theodori Cynopolitæ, cujus notitiam Latinamque consuetudinem Eximio Viro Leoni Allatio grata debet posteritas, ad Demosthenem verba sunt Æschinis. *Quid mihi hospitia exhibes, qui rerum domesticarum hospitem reddidisti?* Extorris quippe fuerat ille. Proinde se rerum domesticarum peregrinum ait, fortique animo illudit ejus operam, quem sibi adversum fuerat expertus, tanti mali causam.

Quinimmo non solum hospites, verum & hostes non temnenda comitate acceptos auctor Cornelius Tacitus Annal. XIV. cap. XXIV. *Nec multo post Legati Tigranocerta missi, patere mœnia afferunt, intentos popularis ad jussa;*

ſimul hoſpitale donum, coronam auream tradebant.

Sed creſcente Imperio Romano, cum undique ſociorum Legati ab exteris Romam confluerent, ſublato immoderato ſumptu in iis excipiendis, decretum eſt, quod Legati Regum, Municipiorum & Coloniarum ad ædem Saturni diverterent, ibique apud Præfectos ærarii nomina darent & literis adſcribi deberent, & quum commodum foret noſcendis ſingulorum poſtulatis Senatus daretur, & poſt expoſita mandata ſinguli ad ſuas Provincias mitterentur. Cur vero ad Saturni templum? Aliqui factum putant, quia Saturnus, cum eſſet peregrinus, hoſpitibus gauderet. Alii ut eorum nomina in publicas tabulas referrentur. Apud ædem Saturni erat ærarium publicum.

Legatis vero externorum Principum, ſeu alterius gentis, antequam admitterentur, exploratores, ſeu aliquis ex minoribus Magiſtratibus obviam mit-

nittebatur, qui & quæ peterent inquireret; postea in æde Apollinis extra Vrbem, aliquando in æde Bellonæ Senatu habito, eorum postulata noscebantur, quos, si videbatur, admittebant.

Bellonæ enim templum ideo extra Vrbem constructum erat, quia quos Deos vi sua veteres obesse putabant, in Vrbem diutius non admisere. Sic ædes Vulcani & Martis: Sic Veneris Erycinæ extra Collinam magna mole extructæ fuerunt, ne libido invalesceret. Vitruvius Lib. I. cap. VII. *Extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideo collocari, uti non insuescat in Vrbe adolescentibus, seu matribus familiarum venerea libido.*

CAP.

Cap. XV.

De Omine in Hospitum adventu.

ITa religiose prisci hospitalitaten coluere, ut etiam bona auspicia malis depellendis ex adventu hospitun arriperent. Cujusmodi ad quarta nam profligandam apud Plinium Valerianum, vel quod verisimilius, poste rioris ævi compilatorem empiricum variæ superstitionis heic plenum. Lib III. cap. VI. legitur: *Panem & salem in linteo de Lyco liget, & circa arbo rem licio alliget, & juret per panem & salem: crastino mihi hospites ventu sunt, suscipite illos. Hoc ter dicat.* Quen locum hactenus corruptum sic resti tuit Ioannes Rhodius: *Panem & salem in linteo licio deliget*, &c. Panen & salem mensis sacrum fuisse consta ex Plinio, qui Lib. XXXI. cap. VII ait, *veteres salem cum pane & case esitasse.*

Istiu

Istius autem religionis adhuc vesti-
gium est apud Germanos, qui jurant
per salem & panem. Nec prætereun-
dum quod Maximus Planudes in Vi-
ta Æsopi narrat, ob hospitalitatem
linguam ipsi solutam.

CAP. XVI.

Apparatus Hospitalitatis circa Viatores: ubi de Tesseris, & Symbolo.

Uniuscujusque fortunæ ac condi-
tioni respondebat apparatus in
excipiendis hospitibus. Omnia vero
humanitatis plena sumptibus hono-
rificis fiebant. Hospitii majestatem
præ cæteris insigniter augebant pre-
tiosa ædium supellex, virorum cla-
rissimorum comitatus, & mune-
ra accedentibus oblata. Quæ omnia
leviter tangit Vitruvius Lib. VI.
cap. X. ubi de Xeniis: *Nam cum fue-
rint Græci delicatiores, & ab for-
tuna*

tuna opulentiores, hospitibus advenientibus instruebant triclinia, cubicula, cum penu cellas. Primoque die ad cœnam invitabant, postremo mittebant pullos, ova, olera, poma, reliquasque res agrestes. Ideo pictores ea, quæ mittebantur hospitibus, picturis imitantes, Xenia appellaverunt. Ceterum mos erat tesseram dari hospitibus semel receptis dimidiatam, quam quicumque attulisset ad hospitem, continue agnoscebatur, hospitio receptus, tanquam amicus & vetus hospes. Quod jus necessitudinis, quoniam ad posteros transibat, tesseram hospitalem diligenter observabant. Plautus in Pœnulo: Act. v. Sc. II.

Ego sum ipsus, quem tu quæris.
POE. *Hem quid ego audio?*
AG. *Antidamæ gnatum me esse.*
POE. *Si ita est, tesseram*
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
AG. *Agedum huc ostende, est par probe, nam habeo domi.*

POE.

POE. *O mi hospes, salve multum, nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit,
Hac mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
AG. *Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.*

Tabulas vero hospitales, tesseræ ivisæ loco, etiam geminas fuisse farefactas, aperte monstrant in ædius Farnesianis, quæ servantur Græci liomatis æneæ. Quas Benedictus Heius apud Georgium Gualterum in iciliæ monumentis sic Latine redidit.

SVB SACERDOTE
NYMPHODORO PHILONIS F.
CVM SENATVS ADESSET
PRAESIDE TRIBV
HYLLEORVM PRAETORE
DIOCLE DIOCLIS F.
SCRIBA HADRANIONE ALEXANDRI F.
DECRETVM DIE BIMESTRIS CARNEI EXEVNT
OMNINO DE PVBLICO HOSPITIO
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
PLACVIT POPVLO SENATVIQVE
POSTQVAM NVNCIAVERE LEGAT
ROMAM PROFECTI
PASION PASIONIS F. COTETIS N.
ET THEODORVS THEODORI F. XENIAE N.
DEMETRIVM DIODORI. F. SYRACVSANV
MVLTO AC MAGNO EMOLVMENTO FVISSE
NOSTRO POPVLO
ET MAGNORVM COMMODORVM AVCTOREM,
ACRAGANTINIS VERO CVM PATRIVM ES
ET ACCEPTVM A MAIORIBVS BONIS VIRIS
ET DEFENSORIBVS NOSTRI POPVLI
DIGNOS HABERE HONORES
QVOD FELIX FAVSTVMQVE AC SALVTAR
POPVLO ACRAGANTINORVM
DECERNI PVBLICVM HOSPITEM ET AMICVM
DEMETRIVM DIODORI F. SYRACVSANVM
VT CVNCTIS CLARVM SIT POPVLVM ACRAGANTINV
SCIRE GRATIAS REFERENDI DIGNAS
BENEFACERE STVDENTIBVS
HOC AVTEM DECRETVM IN TABVLA
AENEAS DVAS INCISVM
VNVM SVSPENDERE IN HOC BVLEVTERIVM
AT ALIVD DARE
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
MONVMENTVM
ERGA POPVLVM BENEVOLENTIAE
QVAESTORES SVMPTVS QVI PRAESCRIPT
ET QVICVNQVE TANDEM NECESSE SVNT
ET SVMPTVS FACERE
INQVE RATIONES REFERRE
EIVS SENTENTIA
IN CONCILIO OMNES

Al

Altera de publico hospitio, & benevontia Diodoti F. Syracusano, & Nepotius suis.

SVB SACERDOTE
ICETA ICETÆ F.
ARCHONTIBVS DEEREO, ET COTETÆ
PLACVIT SENATVI
ET POPVLO MELITÆORVM,
QVONIAM DEMETRIVS DIODOTI F. SYRACVSIVS
SEMPER BENEVOLVS EXTITIT
ET PVBLICIS NOSTRIS NEGOTIIS
ET SINGVLIS CIVIBVS
AVTHOR BONI
SAEPENVMERO FVERIT
BONAE FORTVNAE CENSERI
DEMETRIVM DIODOTI F. SYRACVSANVM
HOSPITEM ESSE
ET BENEFICVM
POPVLI MELITAEORVM
ET NEPOTES EIVS
VIRTVTIS EIVS ET BENEVOLENTIAE
QVAM CONTINVO
EXHIBET IN NOSTRVM POPVLVM
HAEC VERO PVBLICA HOSPITALITAS INSCRIBATVR
ÆNEIS TABVLIS DVABVS
ET VNA DETVR
DEMETRIO DIODOTI F.
SYRACVSANO.

Teſſera porro, quam nos Itali *Tagli* vocamus, κάλαμ@ dicitur à Græcis, & καλάμη, quæ palea proprie. Ad ξ Odyſſ. Didymus:

ἔςι δὲ καλάμη ἡ ὑπεςάθμη τȣ̃ ὑπολειπομένȣ σίτȣ.

eſt calame, quod reſiduum frumenti remanet, unde *romper la paglia* dicunt pueri apud Italos, quod eſt amicitiam ſcindere.

Erant enim teſſeræ fruſtilla lignea auctore Turnebo Adverſ. lib. XXIX c. XXVI. certâ inſignita & notata formâ, quæ dabantur iis, quibus facultas petendi erat frumentum publice: & à verbo Græco τέσσαρα dictum putatur.

Teſſera quoque lignum erat complanatum, in quo numeri deſcribebantur: quod & *Talus* dicitur, unde teſſeræ pro Talis ſæpius uſurpatæ, qui teſſeræ Luſoriæ vocabantur.

Apud veteres *teſſerarum novem reperiuntur genera.* Teſſera nempe *Frumentaria*, *Nummaria*, *Militaris*, *Hoſpitalis*, *Comitialis*, *Theatralis*, *Convivalis*, *Luſoria*, & *Negotiaria.*

Fru-

Frumentaria, ut nuper monui, est
gnum, quo exhibito unusquisque
umentum pro portione accipiebat à
incipe. De qua Juvenalis Sat. VII.

Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Frumenti.

t Persius Satyra V.

———— *scabrosum teßerula far*
Possidet.

e divisione frumenti & tesseris Sue-
nius in Aug. c. XL. *Ac ne plebs fru-
entationum causa frequentius à negotiis
ocaretur, ter in annum, quaternûm men-
m teßeras dare destinavit.* Et cap. seq.
*umentum quoque in annonæ difficultati-
s ipse levissimo, interdum nullo pretio,
ritim admensus est, teßerasque numma-
s duplicavit.* Gratis enim ex Clodii
gatione frumentum populo divide-
tur. Hinc Isidorus: *Teßeræ sunt,
ibus frumenti numerus designabatur.*
uod quidem sæpe Imperatores ho-
oris causa facere solitos ex numisma-
te

te Nervæ * patet, in cujus adversa par
te est modium, mensura frumenti, i
quo spicæ frumenti hoc titulo:

PLEBEI. VRBANAE. FRVMENTO
CONSTITVTO. S. C.

Et Maximini aliud, in quo Imperatc
spectatur cum Tessera, & hac inscri
ptione:

LIBERALITAS. AVG. S. C.

Panis gradilis † & civicus olim di
stribu

* De hoc Nervæ numismate ita disserit Ant. Au
gustinus. Antiq. Rom dial. 11. *Observatum est*, inqui
varius tritici spicas in his nummis spectari, quum illu a
sit papaver, ideo forsitan quod qui hoc vescitur absq
cura & mentis inquietudine somnum capere possit. N
velimus ideo papaver in nummis exprimi, quod denot
Cererem Deam, quæ raptam à Plutone Proserpina
filiam dum quærit, somno oppressa quievit.

† Modum distributionis panis gradilis, seu cor
giarii repræsentat præsens hoc Nervæ numisma
cujus dilucidationem ex Antonio Augustino mu
tuati sumus. *Sunt*, inquit, *& numismata ubi tabula*
tum altius, quo gradibus ascenditur, cui insidet Imp
rator monetam largiens, vel tesseram, quod signu
veluti reciprocum erat, quantum cuique largiendum
quasi scedula subscripta atque obsignata, qua Quæsti
inspecta singulis tantum numeraret. Adstat Impera
tori vir dextra quadratam tabellam manubrio tenens
in qua utrimque puncta; conjicere licet in his tabell
notari punctis aliisve notis, quantum aris, vini, a
frumenti singulis distributum. In angulo tabulati specta
re licet hominem aliam quadratam tabellam tenentem
alter

CONGIAR P R
S C

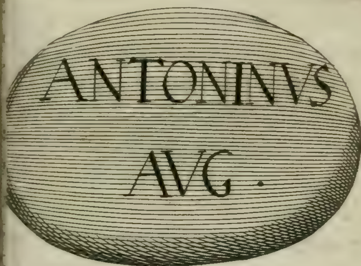

PLEBEI.VRBANAE FRVMENTO CONSTITVTO.
S C

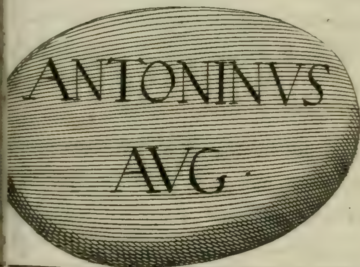
ſtributus pariter per teſſeras in Foro d
gradibus, quibus Valentinianus & Va-
lens Imperatores infigi juſſere titulun
æneum, qui panis modum & nome
percipientis continebat, ut videre eſ
in Theodoſii Codice Lib. xv. de an-
nonis Civicis.

Lib. xv. de annonis Civicis, ſimilite
vinum & oleum de publico accipieba
tur. Quam conſuetudinem ab Hera
clio Imperatore ſublatam erudite mo
nuit Claudius Salmaſius *in notis ad Fla*
Vopiſcum. Memoria dignum, quo
Balduinus de Conſtantini Imperator
legibus refert Leonis Imperatoris di
ctum, qui Eulogio Philoſpho, quu
teſſeram frumentariam dari juſſiſſet,
quidam murmurarent eam militib
dandam eſſe, exclamavit. Utinam is
aliquando temporum meorum ſtatu

alteri perſimilem, quam in Liberalitatis *nummis vi*
diximus, quæ buccinæ fortaſſe inſtar populum, ut I
peratoris munificum donum acciperet, advocabat. H
ctenus Antonius Auguſtinus. antiq. Roman. dial.
à quo diſſentit Cl. Oudanus, antiq. Rom. dial. v
per tabellas ſupradictas *non teſſeras, ſed ipſam me*
ram, qua frumentum admetiebatur, denotari autu

: militum quoque stipendia in litera-
ım magistros transferre possem.
Hujus procul dubio census est calcu-
s ex gypso, sua magnitudine à me cum
iis delineatus, in Pinacotheca Ioan-
s Rhodii, utrinq; ANTONINI AVG.

titulo ſpectabilis, quam ab athleticis non multum abeſſe indicavit L.Pignorius, nondum tamen explicuit.

Hujus autem Teſſeræ, quæ, non tam dignitatum titulis, quam ſingulorum meritis data, erat civica, in hæredes emolumenta jure ſanguinis transferre licuit, vel extraneis vendere, velut Iacobus Gutherius oſtendit de Offic. Domus Aug. Lib. II. cap. XI. De qua Paulus Iuriſconſultus civis noſter L. Titia Seio. LXXXVII. D. de Leg. II. *Titia Seio Teſſeram frumentariam comparari voluit.* Id eſt annonam civilem. Nec aliter intelligendus eſt Lipſius Elect. I. c. VIII. quando affirmat Teſſeras Frumentarias olim venditas.

Teſſeræ Nummariæ, qua ſumma nummorum præſcripta repræſentari ſolet, cauſam Dion indicat: *Permulto Domitianus, dum imperaret, bonis atque fortunis injuſte ſpoliaverat, quibus per vim ablata reſtitui dumtaxat ea voluit quæ in aula reperta fuiſſent. Ad ſuſtentandum civium vitam decies & quin-*

qua

uagies centena millia nummûm erogavit, ir quosdam Senatorii ordinis delegit, qui rros emerent, eosque egenis dividerent. Commune fere Imperatoribus tesseras Frumentarias & Nummarias populo dare.

Hunc morem secuti nostri cives atavini sunt, dum publice pauperius ad charitatis subsidia, in executionem piorum legatorum, ad festum nctissimi Natalis, & Paschatos, numi æreci circulares, suis signata notis, ilgo *Bolle*, distribuuntur: quos quinque dispensatoribus adfert, modo inem, modo farinam, modo vinum, odo denarios accipit.

Tessera Militaris, quæ aliquando o signo dabatur euntibus ad bellum. irgilius Lib. VII. Æneid.

——— *It bello tessera signum.*

: Livius Lib. VII. *Ceteris omnibus ri tesseram jussit.* Hinc Luctatius ram. ad Lib. VII. Thebaidos Statii, *sseram bellorum signum ut hospitalem*

teßeram diximus. Polybius πλαῖσιον appellat, quod taleola esset, vel tabell lata inscripta: sed & ξυλήφιον ab eoder vocari videtut. Itaque ut ut mutat forma & interpolata multis fortaf modis, nomen tamen retinebat. Se ea voce tandem figura senum late rum censeri cœpit, quæ teste Ma crobio in Somn. Scip. Lib. II. caj II. Græco nomine cubus dicitu Quin & tesseras, quas spargebai Imperatores, sphæria, idest globulo vel pilulas Dion in Nerone & Ti appellat.

Itaque Tessera militaris, qua in a veolo ludi consuevit, Isidoro test quadra ex omnibus partibus, Græ κύβος, præceptum notat Ducis, qu exercitus vel ad aliquod opus, vel a bellum movebatur. Vnde Tesserar Vegetio auctore, erant, qui Tess ras per contubernia militum nunci bant. Ita Servius ad VII. Æneid. *bello tessera signum*, symbolum bell cum, quod ad pugnas exeuntibus d tu

ur, confusionis evitandæ causa. Eamque Vegetius duplicem facit, Vocalem & Mutam. Vocalis ea est, quam hodie circitores flagitant vulgo *il Nome*. Tesseram nempe disciplina militaris postulabat, symbolum bellicum, & signum Tribuno datum ab Imperatore, quo socii milites dignoscebantur ab hostibus. Cyri Majoris tessera fuit, Xenophonte lib. III. auctore, *Iuppiter belli socius & Dux*; Minoris, *Iuppiter Servator, & Victoria*. Eam fuisse in castris D. Cæsaris narrat Appianus Lib. II. *Venerem genitricem*. Aliquando *Felicitatem*, auctor est Hirtius, *& Victoriam*. Apud Neronem *Optimam matrem* refert Suetonius in ejus Vita cap. IX. *Primo Imperii die signum excubanti Tribuno dedit Optimam matrem*. Pompeius Magnus elegit signum *Herculem victum*; & alter juvenis *Pietatem*. In Antonii & Marii exercitu *Lar Deus* signum fuit, Servio teste ad VII. Æneid. In exercitu Syllæ *Apollo*: quod

idem sibi elegit Brutus in Philippis, ut ex Plutarcho in ejus vita patet. C. Caligula Cassio tanquam molli signum dedit *Priapum & Venerem*, ex Suetonio cap. LVI. Severo Septimio placuit, *Laboremus*, & Pertinaci, *Militemus*. Aurelianus, ut refert Flavius Vopiscus, signum exercitui apposuit, *Manum ad ferrum*. Antiochus, cognomento Soter, adversus Galatas exercitum ducens, signum dedit, *Bene Valete*. Refert Cedrenus: *Quinto anno seditio facta est, cui à tessera nomen est Nica, idest vince.* Vegetius Lib. III. cap. V. scribit; nonnullis fuisse tesseram, DEVS NOBISCVM. Quam nostro quoque seculo postremis Germaniæ bellis integro exercitui à Ducibus & Regibus commendatam novimus.

Mutæ apud Turnebum Adversarior. Lib. XXX. cap. XXXV. duæ memorantur tesseræ belli & pacis: scilicet lignea frusta, vel tabellæ ligneæ, quibus nomen pacis & belli inscriptum erat.

-rat. Sic Pomponius de Origine Iur. Lib. II. *Q. Fabius ad Carthaginenses missus Legatus, cum eßent duæ teßeræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato, utram vellet Romam referre, utramque sustulit, & ait: Carthaginenses petere debere utram vellent accipere.* In hunc fere modum Gellius Lib. x. cap. XXVII. *Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginenses epistolam, ibi scriptum fuit, Populum Romanum misiße ad eos hastam & caduceum, signa duo belli aut pacis.* Et paulo post: *Marcus autem Varro non hastam ipsam, neque ipsum caduceum mißa dicit, sed duas teßerulas: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa.* Indis vero anchora erat pro caduceo, ex Philostrato in vita Apollonii Lib. III. cap. III.

Tessera itidem hospitalis, sive hospitii fuit, quam hospites, eorumque liberi secum ferebant, ut facilius à veteribus & paternis hospitibus agnosci possent. Quæ præsentis potissi-

mum eſt inſtituti. Luctatius loco pridem memorato: *Veteres, quoniam non poterant omnes hoſpites ſuos noſcere, teſſeram illis dabant, quam illi ad hoſpitia reverſi oſtendebant proprio hoſpiti. Vnde intelligebantur hoſpites.*

Hujus formam Euripidis Scholiaſtes in Medea optime deſcribit. Qui hoſpites invicem fieri volebant, ἀστράγαλον, hoc eſt talum quendam diſcindebant in duas partes æquas; unam ii, qui hoſpitium præbebant ſibi retinentes; alteram dantes ei, qui hoſpes fieri ſolebat: & ſi contigiſſet de cætero, uti alter alterius hoſpitium ſubiret, producentes dimidium tali renovabant jura hoſpitalia.

Tales ſunt binæ ex oſſe, annorum ſitu veluti petrefactæ, ſublutei coloris, junctæ, forma rotunda, & parte interiore hoſpitum nominibus inſcriptæ, in muſeo amiciſſimi noſtri Ioannis Baptiſtæ Caſalii, nobilis Romani; cui plurimum debemus, & obſequium perenne de inſigni humanitate, qua nos ille-

e prosequutus est, cum Vrbani VIII. Summi Pontificis beneficentia Episcopatu Æmoniæ ornaremur.

P O L Y N I C E S

ASCANIO. F.

C L A P H Y R

ANDRAE. M. I. F.

POLYNICES
ASCANIO·F·

CLAPHYR·
ANDRAE·M·I·F·

Ipsius vero hospitii symbolum, sive tesseram apud Lingones fuisse dexteram narrat Cornelius Tacitus Libro XVII.

Tesseræ Hospitali non immerito accensebitur, quam domestica plerunque suppeditavit necessitudo, Amatoria, in monumentis Danicis Libro XXVII. à Clarissimo Viro D. Olao Wormio virgulæ eroticæ titulo accurate descripta. *Bacillus*, inquit, *est quadratus * trium pollicum longitudine, latitudine tertia parte pollicis, latera quatuor characteribus insignita habens, ex pruno sylvestri, ut videtur, fabrefactus.* Literas arbitratur esse amatorias, ita scriptas, ut amantium nomina peculiaribus intricata notis non omnibus sint obvia. Eas peculiari tabella delineatas ita legit ille:

Bynaffa vuet kieresta mina aff
Thenkestol inde Landum.

Latine sonant:

Nomen

* Hanc tesseram pag. 112. daturi sumus.

Nomen meum novit amicissima mea
Ex amoris hac teßera Landum.

Tesserulas insuper Comitiis adhi-
itas à suffragatoribus, dum honores
stribuerentur, Varro testis de re ru-
ica Lib. III. cap. V. *Cum hæc loque-*
mur, clamor fit in campo. Nos athletæ
mitiorum una, cum id fieri non mirare-
ur, propter studia suffragatorum, &
men scire vellemus quid eßet, venit ad
s Pantuleius Parra. Narrat ad tabu-
m, cum diriberent, quendam depre-
nsum teßerulas conjicientem in locu-
m, eum ad Consulem tractum à fautori-
s competitorum.

Sortitionis hanc fuisse speciem non
ɔscurum est ex eodem Lib. cap. XVII.
atis tabulis sortitio fit Tribuum, ac cœpti
nt à præcone renunciari quem quæque
ibus fecerint ædilem.

Theatralem non inconcinne dictam
ɔnseo tesseram munus, cujus frequens
ludis mentio. Sic de Ludis Stellæ
Iartialis Lib. VIII. Epigr. LXXVII.

Nunc veniunt ſubitis laſciva numismata nimbis:
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras.

Nimirum ludos tam celebres fieri juſſit in gratiam Principis Stella, ut teſſeræ ligneæ, aut ſphærulæ è loco ſuperiore in theatrum & propalam ſpargerentur, quibus ſigna inſcripta erant ferarum, vel aliarum rerum, quas editor cupiebat populo largiri. Teſſeras autem, ſeu globulos populus rapiebat cum jactarentur, & quod quiſque in teſſera ſignum habebat, illud accipiebat ab Imperatore: ut ſi teſſeræ eſſet inſcriptus cervus, equus, domus; domum, equum, cervum à Cæſare, vel munerario accipiebat, ut auctor eſt Dion Lib. XLIX. & LIX. teſſeras ejusmodi globoſas eruditiſſimus Joannes Galvanus I. C. & Profeſſor publicus Patavinus aliquando vidit.

Huc faciunt teſſeræ ſpectaculis deſtinatæ, cujusmodi elegantiſſimam, vidi-

dimus ex osse tesseram apud Joan-
em Rhodium, quam ad ludum gla-
atorium excogitatam significat fu-
ina cum palma, cui servile nomen
adiatoris jam rude donati, verius ad
ectaculum, quam ad pugnandum
onducti esse inscriptum loquitur res
sa:

PILOMVSVS. PERELI

dversa parte:

SPECTAVIT.

Binas hujus generis tesseras mihi
ommunicavit humanissimus & nobi-
ssimus Vir Cassianus à Puteo Eques,
uarum utraque spectatorum nomina
mpusque ludi refert, altera vero
iam Consulis titulo insignita.

M A-

MANLIVS
MARTIALIS.

SP. K. IAN.
TI.CATIO·P·CAELER

PILOMVSVS. PERELI
SPECTAVIT

M A N L I V S
MARTIALIS
S P. K. I A N
T. CATIO. P. CAELER.

F A V S T V S
A N T O N I
S P. K. A P R
M. LEP. L. ARR. COS.

FAVSTVS
ANTONI

SP. K . APR
M.LEP.L.ARR COS

Hujus

Hujus etiam generis erudito Antonii Augustini de Nummis opere * Dialogo II delineantur.

Quæ autem viri est in augendis literis ornandisque amicis voluntas eximia, libro jam typis descripto, hujus ordinis vitream fulvi coloris addidit aliam, qua spectaculi fortassis argumentum literis tam Romanis exhibetur, quam Græcis; nimirum FERVS SCYTHA, sive Thrax: ad eorum sine dubio temporum rationem, quibus variis gentibus urbs florentissima patebat. Hoc enim videtur indicare ΑRΓΑC CΕΙΔΩ: quod charactere Romano rudior artifex ARTAS, Γ &

* *Tesseras has in editione Antverpiensi frustra quæsiveris, quales autem illas in editione Italica quæ Romæ anno* M. DC. L. *prodiit invenimus, tales tibi hic eas damus. Harum quæ medium obtinet locum sic legitur à Fulvio Ursino.* Philodamus Dosseni ante diem decimum Kalendas Novembris spectatus M. Terentio, C. Cassio. *ex quibus reliquas duas facile est intelligere: Nimirum id sibi volunt, hunc talem gladiatorem tali die & Consule ultimum sui spectaculum dedisse, &* rude donatum *esse. Erat autem* rudis *tessera quædam eburnea, cui nomen gladiatoris ætate emeriti inscribebatur, quam qui accipiebat, is ab omni pugnandi necessitate eximebatur.*

FELIX

MVNDICI

SΓ K AΓR

C·SENTIO

PHILODAM·DOSSE

A·D·X·K·NOV

S Γ E C T

M·TEREN·C·CAS

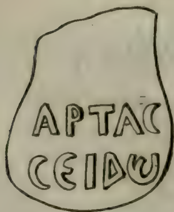
ΓILARGVRVS

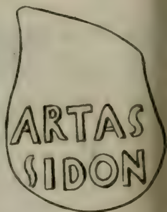
LVCILI

SΓ·A·D·VII·ID·AΓ

CN·ΓO·M·CRA

& T, ſimilitudine deceptus, minus recte expreſſit. Nec alia ratione HERCVLES FVRENS. HERCVLES OETAEVS, TROAS, Senecæ aliorumque Comicorum Inſcriptiones plurimæ, vel noſtri ſeculi conſuetudine oculis rem totam chartis paſſim affixis ſubjiciunt. Verum de hoc eruditiores amplius cogitent, nobis id conjeciſſe ſatis eſt. Mihi ſane non diſplicet interim doctiſſimi Viri Lucæ Holſtenii ſententia, teſſeram hanc Syrorum aliorumque Orientalium fuiſſe populorum, qui Romæ clandeſtina ſacra peragebant.

Ejuſ-

Ejusdem ordinis aliam apud Franſcum Angelonum Virum Clariſſium, & antiquitatis optimum æſtiatorem, ex ebore quadrilateram, omæ in ejus nobiliſſimo muſeo, conicere licuit, in qua SP. vetuſtate etritum.

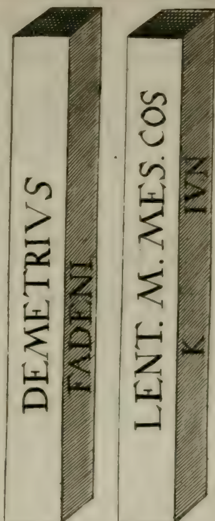
DEMETRIVS

FADENI

D. LENT. M. MES. COS.

.... K. IVN

Con-

Convivales etiam fuiſſe teſſeras liquido conſtat ex Ælio Lampridio cujus hæc ſunt de Antonino Heliogabalo : *Sortes ſane convivales ſcripta in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos, alius decem mu-*

ſcas

cas, alius decem libras auri, alius decem ruthiones, alius decem ova pullina, ut eræ sortes essent & fata tentarentur: uod quidem & ludis suis exhibuit, quum & ursos decem, & decem glires, & decem lactucas, & decem auri libras in sorte habuit. Primusque hunc morem soris instituit quem nunc videmus. Sed vere d sortem scenicos vocavit, quum & canes mortuos, & libram bubulæ carnis haeret in sorte; & item centum aureos, & nille argenteos, & centum folles æris, & lia talia, quæ populus tam libenter accepit, ut eum postea imperare gratulatur.

Tesseram tandem Lusoriam, cujus ntea memini, à talis nihil diversam stendit Martinus Delrius Com. Herc. ur. De his Ovid. Lib. II. artis amat.

Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos;
Tu male jactato, tu bene jacta dato.

t Martialis Lib. XIV. Epig. XV.

Hic

Hic mihi bis-ſeno numeratur teſſera puncto:
Calculis hic gemino diſcolor hoſte perit.

Jaciebant porro hoſce talos in fritillum, id eſt firmum pyrgum, turriculam, orcam, vel pyxidem corneam. Qualem vidi in muſeo Equitis Franciſci Gualdi Romæ ex ære. In hunc ſenſum D. Auguſtinus de Civitate Dei, introducens æditimum ludentem teſſeris pro ſe & Hercule, ita ut una vice pro ſe luderet, & alia pro Hercule; & ſi Hercules lucraretur, promittebat de pecuniis ſuis copioſam parare cœnam Herculi, & illi nobile ſcortum adducere. Si vero ipſe lucraretur, vincens Herculem, de expenſis templi ipſi cœnam & ſcortum deberet. Plana in hanc ſententiam Julii Capitolini verba in Ælio Vero: *Poſt convivium luſum eſt teſſeris uſque ad lucem.*

Sed & contractibus peculiares Mercatorum teſſeræ erant. Quem modum nunc

nunc Mensarii observant, qui vulgo *Banchieri*, ut possint, tesseris ostensis, mercaturam in alienis regionibus exercere. Huc facit Iulius Pollux Onomastici Lib. IX. cap. VI. Rodolpho Gualthero interprete: *Symbolum tenue quoddam numisma, semisecta scilicet nummi pars, parvi admodum precii: quo vendens & emtor comprehenduntur & confirmantur.* Pollucem notat quidem Isaacus Casaubonus, quod symbolum non sit certæ pecuniæ nomen, sed annulus, aut quidvis aliud arrhæ loco. At vero Pollux non ait pecuniæ nomen, verum symboli loco nummum fuisse divisum. Annulus autem tesseræ convivali magis accedit, quoties ea communi sumptu paratur; veluti ex Terentio notum est: quod etiam in Athenæo Lib. III. cap. XXXI. animadvertit Casaubonus ipse.

Tesseræ autem in contractibus usus pro pecuniæ etiam Symbolum dicetur. Quod inter Iurisconsultos ita definit Constantinus Harmenopulus

Lib. 1. Promtuarii Iuris Civilis, titulo octavo. *Symbolum est commentarium. seu descriptio conventorum & contr- ctuum, sive pactorum, inter se mutuo con trahentium & convenientium.* Mistic ne enim voluntatum personarumq conveniunt & contrahuntur Symbo læ: & hæc conventio, seu pactum vo catur: quidque de ea re sit scriptu nominatur Symbolum. Symbola ita que jure dicta sunt pacta inter diverso populos, quibus totum jus commer cii inter ipsos continebatur. Cu jusmodi sunt explicatæ operis initi tabulæ.

Symbolum apud varios author etiam pro eo sumitur, quod loco pecu niæ tradebatur, nec enim ea semper pa rata exhibebatur. Veteres etiam, ut a Isidorus, quando aliquid sibi promit tebant, stipulam tenentes frangebant quam iterum jungentes suas sponsio nes agnoscebant. Vnde sæpius iden quod Tessera.

Symboli autem diversi sunt modi Plau

'lautus imaginem ceræ impressam, c in similem usum relictam symbolum intelligit: idque genere masculino. Sic enim ille in Pseudolo, act. 1. ena 1.

Ea causa miles hic reliquit symbolum
Expressam in cera ex annulo suam imaginem,
Vt qui huc afferret ejus similem symbolum,
Cum eo simul me mitteret.

'm in Bacchidibus act. II. scen. III.

Eo præsente homini extemplo ostendit symbolum,
Quem tute dederas ad eum, ut ferret filio.

Alii Symbolum dicunt, ubi suam que escam ad commune convin, aut particulam, aut æs con-. Qua similitudine quidam Symum Apostolorum dictum arbitran- quod quilibet eorum suum fidei

articulum, ut vocant, contulerit, veluti hodie amici, dum aliquid confertur, Symbolo petuntur. Quod ad locupletiorem hujus vocabuli intelligentiam addo, non ut iſtorum opinioni ſubſcribere videar. Nec aliter intelligendum Terentii illud ex Eunucho, Act. III. Sc. IV.

Heri aliquot adoleſcentuli coïmus in Piræo
In hunc diem, ut de ſymbolis eſſemus.

Symbola enim teſſerulæ ſunt, qua quiſque Sympoſiarchæ dabat, qu tanquam ſigillo & pignore fiden ſuam obſtringebat, ad condictam cœnam, die, horaque certis venturus, & onus impenſarum laturus. Hinc Plautus in Sticho: act. III. Sc. I.

——— *eo condixi, in ſymbolum*
Ad cœnam.

Et poſtea ſuo more ludens, facit ſe vu

rum dicentem amicam suam symbolam pro se daturam.

Eadem (inquit) *symbolam dabit.*

Dabantur & symbola hospitibus. Euripides in Medea:

Hospitibus mittere symbola, ut tibi benefaciant.

Nimirum xenia & munuscula hospitibus dari solebant. Ita Iason Medeam rogat, ut de thesauris ea sumat, quibus conciliet sibi amicos, cui usui non raro conferebat annulus. Vnde pro symbolo etiam veteres Grammatici exponunt. Amicos autem peregre abeuntibus imaginem suam donasse indicat Seneca Epistola XL. quam sine dubio circumferebant in annulo. Quod de Boccacio & Petrarchā olim in literas retulimus. Scribonius Largus Compos. CLXXII. refert se pro magno munere ab hospite suo Zopyro, Gordiense Medico, hydrophobiæ remedium accepisse. At similitudine

Symbola quoque dicuntur ſigna occultarum & ſacrarum rerum. Quo ſignificatu Dionyſius Areopagita. *Dicimus autem quid aliorum ſymbolorum ſancti primi patres*, &c.

Symbolum item augurium, ſignum, ſeu vaticinium ſignificat genere maſculino.

Teſſeris hiſce merito accenſetur PAGANICA, cujus nulla in hunc diem fuiſſet notitia, niſi eam priſcæ eruditionis condus Lucas Holſtenius, D. Petri Canonicus, pro ſingulari humanitate ſua, quum operæ extremam addidiſſem manum, nuper è monumento, quod Fulginii eſt apud amicum, Roma ſubmiſiſſet. Tabula vero eſt ænea, tres uncias alta, quinque ferme lata: cui ſuperſtat feminæ vultus. Quam hoc loco integram eo libentius exhibeo, ut antiquitatum cultores perſpiciant, quam religioſe teſſeræ fuerint inſtitutæ.

TESSERAM. PAGANICAM
L. VERATIVS. FELICISSI
MVS. PATRONVS. PAGANI
S. PAGI TOLENTINES
HOSTIAS. LVSTR. ET. TESS
ER. AER. EX. VOTO. L. DD
V. ID. MAS. FELICIT.

Libertum vero fuisse L. Veratium uspicari licet ex alio monumento, uod Romæ vidit Smetius L. VERA-I FELICIS memoria conspicuum. ui forsan cum Tolentino municipio ommercium fuit, quod hostiis ac oto Tesseræ adhibitis ad majorem fi-em stabilivit.

CAP. XVII.

Hoſpitalitatis ſecuritas & immunitas.

NEc ſolum Hoſpites humaniter excipiendi & tractandi, verum etiam ab aliorum vi, atque contumeliis acriter ſunt defendendi: quod ipſum quoque Homerus docet. Sic Telemachus cum Minervam hoſpitio excepiſſet, ſeparatim illi epulas inſtruxit, ut ne quid illi à procis moleſtiæ exhiberetur. Quam de Vlyſſe patre ſuo ſibi ignoto idem ſolicitus fuerit, ne convitiis impeteretur à procis, facile indicat, dum illum jubet apud Eumæum paſtorem commorari.

Sic Troia capta Antenori & Æneæ à Græcis libera in aliis terris hoſpitii commoditas permittitur, Livius mihi teſtis: *Iam primum omnium ſatis conſtat, Troia capta in cæteros ſævitum eſſe Trojanos; duobus Ænea, Antenoreque & vetuſti jure hoſpitii, & quia pacis,*

pacis, reddendæque Helenæ semper aucto-res fuerant, omne jus belli Achivos ab-stinuisse.

De Germanis Cæsar Com. Lib. VI. *Hospites violare fas non putant; qui qua-que de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, sanctosque habent: iis omnium domus patent, victusque communicatur.* Ista igitur priscis Germanis cæteris-que Celtis, unde religio, nisi ex eodem fonte, ex quo Lotus hauserat; satius esse filias virgines improborum illu-sionibus, atque injuriis objicere, quam peregrinos hospites. Vnde etiam non modo Celtis, sed & aliis gentibus ho-spitum corpora fuere sacra. Hospitii jus minime violandum suo docuit exemplo Lycaon, qui cum hospitio susceptos advenas necasset, suscepto-que Iovi epulas humanas apposuisset, in Lupum mutatus fuit.

CAP. XVIII.

De conviviis quibus hoſpites excepti: ubi de tricliniis, de menſa, & ſella hoſpitali; item de coronis.

CVm Hoſpites jam ablutis pedibus menſæ admovebantur, ipſis aqua abluendis quoque manibus affundebatur, ſed frigida. Calida enim pedibus, frigida manibus dabatur. Vnde cum Hercules apud Oeneum cœnaret, & Eunomus puer illi manibus aquam calidam infudiſſet, quæ pedibus infundi debuerat, præpoſtero officio iratus, ſive ludibundus Hercules talitro, complicato in ictum digito, eum interfecit; quod Scholiaſtes in Trachiniis Sophoclis recitat. Cæterum in lectis collocati manus lavabant. Hinc in marmoribus accumbentibus præſto ſunt ſervi cum malluvio & aqua. Deinde unguenta barbæ dabantur & capiti.

Para-

Parabantur autem Triclinia vel è simplici ligno, vel pretioso, aut testudinum sectis laminis, ebore, argento, atque auro ornata. Lecti appositi summa pompa, supra quos interdum unus ex hospitibus vel duo cubabant. Mensæ itidem, eodem splendore fabrefactæ, rotundæ vel quadratæ erant, supra quas mantilia injiciebant. Dabaturque eis vestis cœnatoria, sive convivalis. Quomodo in marmoribus Romanis qui in lectis accumbunt, aut seminudi, aut unica tantum veste tecti videntur. De hac procul dubio Horatius Sermon. Lib. II. Satyra VI.

——— *purpurea porrectum in veste locavit*
Agrestem.

Ne igitur pretiosam vestem, stragulum lutulentis aut sordidis calceis inquinarent, soleas deponebant. Item calceos soccosque, ex Most. Plaut. sc. 2. act. 1. In marmoribus Romanis convivis accumbere parantibus à servis soleæ de-

 muntur.

In Viridario Cardinalis
Montalti

ACCVBITVS

muntur. Hoſpites in medii lecti ultimum locum, tanquam in digniorem collocabant. Tunc miniſtri tricliniares obſonia ferebant.

Miniſtrabant autem pueri & * puellæ, nunc à lateribus, nunc à pedibus; nam triclinia in medio cœnationum ſternebantur. Erat hic Structor, qui obſonia ſcindebat, erant Eleatri, Pincernæ, aliaque ad ornatum convivii.

In ſolennibus autem conviviis fercula coronata fuiſſe conſtat Athenæo auctore, lib. v. in iis ludis quos apud Daphnen Antiochus edidit; fuerunt con-

* De Pueris & puellis miniſtrantibus præter marmor quod tibi hic dedimus, inſignis locus apud Virgilium Æneidos 1:

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere Penates.
Centum aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.

Seneca libro 1. de tranquillitate vitæ, cap. 1. *Praſtringit animum apparatus alicujus pædagogii diligentius, quam intra larem veſtita, & auro culta mancipia, & agmen ſervorum nitentium.* Suetonius in Tiberio: *Sexto*, inquit, *Claudio libidinoſo ac prodigo ſeni cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine mutaret, aut demeret: utque nudis puellis miniſtrantibus cœnaretur.*

pagina 135

:onvivia, in quibus exhibiti sunt vivi inseres, lepores; damæ cum aureis coonis. Qui ferculorum luxus, quanloquidem dispositus fuit per nomina cœlestium signorum. Quippe singulis mpositus fuit cibus unicuique conveiientissimus. Petronii locus est. *Repositorium rotundum duodecim habebat igna in orbem disposita; superque prorium, convenientemque materiæ Struor imposuerat cibum; superque Arie-m, cicer arietinum; super Taurum, bule frustum; super Geminos, testiculos ac nes; super Cancrum, coronam; super eonem, ficum Africanam, &c.*

Accedebant ad convivii apparatum oronæ, * quæ ex rosis, vel floribus ontextæ, caput hospitum exornaant, in gaudii & lætitiæ signum. Quæ ostea coronæ convivales factæ sunt aureæ

* Ita est, genio indulgentes Romani, in signum itiæ coronas capiti aptabant: sed si Athenæo aliis-: fides, nonnulli easdem collo, alii brachiis aptaat, ut interceptis vaporibus ebrietati modum starent. Affirmat id ex antiquo marmore Lipsius us hic subjectum exemplar est.

aureæ & gemmatæ, talesque pro dignitate discumbentibus, & cuique pro meritis & fortuna datæ, videlicet, minores aut majores, leviores aut ponderosiores. Quod sane discrimen probe intellexit Piso superbus, vix Tiberio cedens, nedum Germanico. *Ejus enim audita est vox in convivio* (inquit Tacitus Lib. II. cap. LVII. Annal.) *cum apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leves sibi & cæteris offerrentur, principis Romani, non Parthi Regis filio eas epulas dari, abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit.* Luxus coronarum notatus in convivio Ptolomæi Philadelphi, ex Athenæo Lib. V. Nam quæ alibi vix ad unicum coronæ contextum potuissent, ibi ingenti copia congesta sunt in eas coronas, quæ singulis convivis datæ. Ipsarum quoque coronarum tanta copia, ut humi sparsæ præbuerint speciem prati gemmantis.

Indorum, qui apud Regem epularentur, mos fuit, ut essent coronati. sic Apol-

Apollonius ab Rege hoſpite ſuo εἰς τὸ συσσίτιον ad locum convivii, ut ſolent Indi, deductus fuit. Nec tantum hoſpitibus præſentibus tales coronæ in conviviis dari ſolitæ, ſed ſi quando magnus hoſpes tectis excipi non poterat, ei nihilominus mittebantur; ac tunc cenſebantur inter HOSPITALIA DONA οἷα φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι δίδωσι. *qualia amici hoſpitibus dant.*

Certe tanto luxu necti cœperunt hæ coronæ, ut tandem factæ ſint dona Regum. Hujus generis fuerunt illæ, quas Perſæ miſerunt ad Ageſilaum. De hoc genere forte fuit circulus ille, ſive torques aureus circa collum, quem Rex Ægypti Joſepho dedit, præter regium annulum & ſacram veſtem.

Ex iis coronis ſibi quiſque ab hoſpite donatam aut capiti aut cervici imponebat. Neque enim, inquit Plutarchus, Sympoſiacon II. convivis diſtribui debent, ſed æquum eſt hanc ſibi unumquemque ſumere, quæ ſibi ſit complacitura. Interdum hæ pectori

ri applicabantur, quæ est ſedes cordis. Ovidius:

Ecce nurum Regis fuſis per colla coronis
Inveniunt poſito pervigilare mero.

Hæ coronæ cumulabantur unguentis: ideſt aut ipſum hoſpitum caput conſpergebatur & humeſcebat unguento, aut ipſæ coronæ, aut caput tantum, non item coronæ. Sidonius Apollinaris.

Et madeſcentes nardos capillo
Circumfuſa florum ſerta ſiccarent.

Sic Horatius lætatur ſe huic voluptati indulſiſſe cum Pompeio Varo Lib. II. Carm. Od. 7.

Pompei meorum prime ſodalium?
Cum quo morantem ſæpe diem mero
Fregi, coronatus nitenteis
Malobathro Syrio capillos.

Acceſſit Abydenorum mos, ex quo proverbium, ἀβυδινὸν ἐπιφόρημα. Hi nempe cum quempiam hoſpitem convivio

vio excipiunt, post unguentum & coronas circumferunt infantes ad osculandum. Observavit quoque Plinius Lib. XIII. cap. III. non solum caput, sed etiam pedes quandoque fuisse unguentis illitos: *Vidimus etiam vestigia pedum tingi: quod M. Othonem monstraße Neroni principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiretur, juvaretque ab ea parte corporis?*

Cæterum hæc jucunditas & lætitia ad hospites exhilarandos cumulabatur hilaritate cantuum. Hinc camœna qualibet agresti convivales illas qualescumque delitias diutius extendebant. Quippe Propertius Libro IV. Eleg. VI.

Ingenium potis irritat Musa poëtis.

Et Horatius Lib. II. Epist.

———— pueri patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.

Unde Socrates apud Platonem describens

bens epulas, quæ celebrantur in urbibus: *Convivia agitabunt ipſi & ipſorum liberi? Vino indulgentes, coronati, & in Deorum honorem hymnos canentes, & alii cum aliis ſuaviter converſantes?* Hunc cantum priſci Græci σκολιὸν vocabant, nempe propter obliquum circuitum & poſitum lectorum, de quo legendus eſt Clemens Alexandrinus pædog. Lib. II. cap. IV. Ex quo more apud Græcos natum proverbium. *Canere ad myrtum.*

Introducebantur etiam Pſalmi & Tibicines. Item cantibus inſerebantur fabulæ ſimplices & convivales; etiam laudes hoſpitum canebantur, vel præclariſſimorum virorum.

Sic etiam hoſpitibus feſta & ludos proponebant. Homerus hoc obſervat in Ulyſſe & Alcinoo in Odyſſ.

CAP.

Cap. XIX.

De loco hospitum in mensa.

POlitiorum ingeniorum curiositate dignum, quo loco prisci hospites cœnantes collocarent. Gellius Libro I. cap. XIII. id egregie insinuat, ubi officiorum gradus & ordines. *Conveniebat autem facile, constabatque ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque nostræ creditos: Secundum eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem, patrociniumque nostrum dediderunt. Tunc in tertio loco esse hospites; postea esse cognatos affinesque.* Massurius autem Sabinus in libro Juris Civilis III apud Gellium, antiquiorem locum hospiti tribuit, quam clienti. *In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum agnato, postea affini.* Heraclides in Politicis, Cretensium hospitalitatem commendans alium

alium ordinem deſcribit. Eorum quæ in conviviis apponebantur partem peregrinis & hoſpitibus primam dediſſe, poſt hoſpites principi quatuor portiones præbuiſſe, unam quam etiam reliquis, alteram principalem, tertiam familiæ, quartam utenſilium.

Lecti autem ſternebantur in Tricliniis varia forma, ſed plurimum quadrati, paulo longiores ſtatura hominis; ita lati, ut quatuor, aut quinque in eis commode cubare poſſent. Quamvis autem forma varia eſſent, in eodem tamen triclinio pares erant omnes. Medii autem lecti ultimus locus apud Romanos dignior fuit, quem medium locum, ut præcipuum, dominus convivii occupabat. Sic Virgilius de Didone Æneid. 1.

——— aulæis jam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamque locavit.

Pom-

pag. 143

omponius Mela notat Scythis ean-em fuisse consuetudinem.

Quem Romanorum modum ser-asse verisimile est Christum Servato-m nostrum, non minus ac reliquos us gentis ritus, cui tunc parebant Sy-a & Palæstina. Unde concinne picto-s ipsum in medio triclinii extrema ter Apostolos cœna locant.

Cap. XX.

De cultu mulierum in hospites.

Homeri tempore puellas & mu-lieres hospitum pedes lavare so-as, observavit Athenæus Lib. 1. cap. 11. Gymnosoph. *Introduxit Home-s puellas & mulieres, quæ lavant hospi-, quasi neque inflammationem, neque in-nperantiam patiantur, quia bene vixe-nt. Antiqua autem hæc est consuetudo.* oris hujus mentio apud Homerum dyss. 111.

Interea Telemachum lavit pulchra Po-lycarte.

Item

Item Libro VII. de Ancillis Menelai. Addo virgines non ſolum laviſſe, ſed ablutos unxiſſe pretioſis unguentis. Idem Odyſſ. III. *Porro poſtquam lavit, & unxit pingui oleo.* Petrus Nannius Miſcellan. Lib. IV. cap. II. tam religioſos olim Gentiles in excipiendis hoſpitibus indicat, ut etiam Regum filiabus honeſtum fuerit hoſpites in balneis lavare. *Certe olim inſignem fuiſſe apud Gentiles pietatem in hoſpitibus excipiendis, vel inde patet, quod honeſtum ſit habitum, ſi filiæ Regum hoſpites in balneis lavarent, ut non uno loco apud Homerum invenimus.* Juſtinus Lib. VII. *Pignus eſſe & fœdus hoſpitii* indicat *apud Perſas, ſi filii & uxores in convivium hoſpitibus adhiberentur.* Et Marcus Polus ſcribit, in Provincia Chamus, mulieres cum hoſpitibus cubare, quod id gratiſſimum conjuges Diis exiſtiment. Et in Halicarnaſſeo legimus, Babiloniis eſſe legem omnibus modis execrandam. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune,

ſemel

ſemel in vita ad Veneris Templum
deſidentibus, cum externis viris con-
ſuetudinem habere. Cæterum cum
pleræque ſint divitiis tumentes, quæ
ui copiam facere recuſent, hæ vehi-
ulis cameratis ſubvectæ, pro Templo
onſiſtunt, relicta interim à tergo ma-
gna famulitii turba. Porro cum ſemel
llic conſederint, non prius domum
egrediuntur, quam hoſpitum aliquis
ecuniam mulieri in ſinum injecerit,
c cum eadem à Fano ſeorſum abducta
onſuetudinem habuerit. Hoſpitem
utem illum, qui pecuniam obtulit,
icere oportet: *Tanti ego tibi Deam*
Militam imploro. Neque mulieri etiam
ermittitur aliquem repudiare, ſed qui-
unque is eſt, qui pecuniam objecerit
rimum, hunc i la ſequitur, citra de-
ectum. Poſtremo ubi jam congreſſa
erit cum externo mulier, dein expia-
domum revertitur.

Hunc morem abluendi apud He-
æos viguiſſe, ut virgines & pu llæ
vorum pedes lavarent & tergerent,

G patet

patet Regum I. cap. XXV. verſ. XLI. ubi vocata caſta Abigail à ſervis David: *Ecce famula tua ſit in ancillam, ut lavet pedes ſervorum Domini mei.* Ad quem locum pulchre Abulenſis Quæſt. XV.

In primitiva etiam Eccleſia mulieres nobiles hoſpitibus ſuis manibus pedes abluerunt. Vnde Paulus in I. ad Timotheum V. verſ. IX. *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi Sanctorum pedes lavit.* In quem locum præter Theophilactum Ioan. Chryſoſtomus Sermone XIV. eleganter diſſerit.

Chriſtus itaque hoſpitio à Phariſæo receptus jure conqueritur Luc. VII. *Aquas pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos*, quaſi eum argueret hoſpitalitatis veterem legem non obſervaſſe. Vbi Dionyſius Carthuſianus merito videndus. Abluit igitur Chriſti pedes Magdalena & unxit eos unguento.

CAP.

CAP. XXI.

Osculum Hospitibus accedentibus, & abeuntibus datum.

APud antiquos frequens osculandi usus fuit, qui pro veneratione & obsequio habebatur, immo fidei, observantiæ, amoris & amicitiæ symbolum erat. Idque sæpius in sacris literis tam veteris, quam novi testamenti manifestum. Ita Moyses Socero suo obviam progressus, seque incurvans, eum osculatus est Exod. XVIII. Esau fratrem suum Iacobum redeuntem ex Mesopotamia osculo excepit Gen. XXXIII. Iacob salutat Rachelem osculo, Gen. XXIX. Raguel Tobiam, Tob. VII. Iacob Patriarcha suos ex Iosepho nepotes, quos illi adduxerat, osculatus & amplexatus fuit, Gen. XLVIII. Luc. XV. Pater filio prodigo redeunti osculum præbuit. Sic autem prisci Christiani osculo frequenter utebantur, pignore fraterni amoris &

benevolentiæ in Chriſto. Hinc D. Paulus ad Romanos cap. XVI. *Salutate invicem in oſculo ſancto.* Imitatus S. Paulum Ignatius Ep. VII. quæ eſt ad Tarſenſes, inquit, *Salutate invicem oſculo ſancto.* Ita abeuntem Paulum *procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum.* Sic Abbates & Religioſorum Rectores, cum diſcedebant ab his, quibuſcum erat ſumma neceſſitudo, ſuis invicem pectoribus exoſculatis multis cum lacrymis divellebantur. Ita Eunapius Sardianus in vita Proæreſi, omnes ad ejus pectus lambendum, ut fieri ſolebat imaginibus, acceſſiſſe, aut ad pedes & manus corruiſſe, narrat. Et apud Nicephorum Lib. v. cap. III. Leonides pater Origenis, ſæpe pectus pueri nudatum cum veneratione oſculabatur. Patrium morem fuiſſe Perſis, eos oſculari, quos honoribus proſequi vellent, inferiores vero ſalutando potentiorum genua tangebant, Herodotus Lib. I. Cognatos autem, ubi diutius abfuiſ-
ſent,

sent, aut longius essent profecturi, se invicem osculari frequens usus erat. Ita Cyrus discessurus dicitur *cognatos per osculum oris ab se dimisisse*, lege Persarum, auctore Xenophonte Lib. I. Pædiæ. Sic etiam pro more osculatus est Cyaxarem, cum ad se venisset.

Ita Principes Romani peregre profecturi, & mox Vrbem repetentes, more diu recepto, Senatores osculo soliti fuerunt accipere, ac proinde in Nerone notavit Suetonius Tranquillus: *Neque adveniens, nec proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.*

Sic apud veteres primum manus, modo genua, modo vestes, aliquando magnorum virorum pectora & capita honoris & obsequii gratia osculabantur, Plutarchus in Vita M. Bruti: *Assidentem C. Cæsarem cinxerunt officii specie, omnes una orantes, manusque ejus tangentes, pectus & caput deosculabantur.* Ammianus Marcellinus Lib. XXVIII. memorat, *ex Senatoribus*

quosdam salutari pectoribus oppositis cœpisse, & osculanda capita in modum taurorum minantium obliquantes obtulisse.

Osculabantur autem frontem Veteres, tanquam Genio sacram, quod majestati affinius est, ut blandimentis genas suaviari.

Ne vero nimia familiaritate vilesceret illud humanitatis studium, ut refert Suetonius, Tiberius Cæsar quotidiana oscula prohibuit edicto.

Sed crescente adulatione, ad manus & vestes, ad genua, & tandem ad pedes devenere oscula. De C. Caligula Suetonius * : *porrexit ad osculandum sinistrum pedem auro & margaritis insignem.*

Porro cum apud Persas adorandi mos esset suos Reges, itemque apud Medos & Indos, ut Herodotus, Plutarchus in Alcibiade, & Valerius Max. Lib. VII. cap. III. testatum reliquerunt, tandem quoque adorari expetivere Imperatores, ut de Caligula Sue-

* Frustra hæc quæsiveris in Suetonio.

Suetonius cap, XXII. & Dion in ejusdem vita. Et de Diocletiano Pomponius, & Eutropius de Gestis Romanorum qui post triumphum de Persis actum adorari voluit, pedesque sibi osculari, auro & argento calceamenta exornans.

Quid vero mores Ethnicorum referam? Fuit initio veteris Ecclesiæ frequens etiam consuetudo osculandi, quam admirabantur Gentiles ipsi. Tertullianum de Oratione cap. XIV. audiamus, qui docet Christianos peractis precibus solitos invicem accipere osculum, quod vocat signaculum orationis: *Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes jam audeant de sua pace fratri transigere?* Hinc forsan in nostris Ecclesiis remansit singularis formula ad osculum sacræ imagini

imprimendum, PAX TECVM.

In Belgio, Flandria, Anglia, Gallia, non tantum amicos, ſed & hoſpites advenientes & diſcedentes oſculantur mulierculæ, & puellæ etiam, & hi viciſſim illas. Cujus conſuetudinis neſcii, ſi officium illud neglexerint, agreſtes, parumque culti exiſtimantur.

Viget etiam Venetiis hic frequens oſculandi mos inter Patricios, dum ad Comitia accedunt, & dum ab iis diſcedunt, mutui amoris ac pacis ſymbolo. Addo, quod oſculum non niſi ejuſdem conditionis hominibus conveniat, ut in hac ſapientiſſima Republica etiam hoc ſit veluti æqualitatis argumentum.

CAP. XXII.

De cultu veterum Iudæorum in hospites: ubi de insigni Abrahæ hospitalitate differitur.

VT à sacris literis exordium ducamus, vera hospitalitatis jura, ac illustrium virorum exempla, qui peregrinos & advenas, & inter hos sæpe Angelos invitarunt, in medium adferamus. Quis verò ignorat, ex iis Abrahamum hospitalitate cunctos superasse, immo veram hospitii normam nobis & omnibus splendide demonstrasse? Nullus enim tam benigne, tam prompte advenas & hospites ad suas domus traxit, quam Patriarcha Abraham, unde proverbium ortum, *Abrahæ tabernaculum figere*, pro eo qui hospitium summa humanitate parat. Hujusmodi Patriarchæ in hospites studium & ardor, non aliter quam venatoris in exquirendis hospitibus depingitur à S. Chrysostomo, ho-

mil. XLI. in Genesin: *Tantopere curabat Abraham hospitalitatem, ut nollet horum venationem cuique committere.* Et S. Ambrosius Lib. II. Offic. cap. XXI. *Abrahæ laudi est datum, qui ante januam suam speculabatur, ne forte præteriret peregrinus aliquis, & diligenter prætendebat excubias, ut occurreret, ut præveniret, ut rogaret, ne transiret hospes.* Nimirum precibus tenebat hospites prætereuntes, compellabat ad mensam; ipse vero mensæ ministrabat. Quod sic explicat S. Petrus Damianus sermone CXXI. *Quare homines Abraham hospitando, Angelos recepit & Deum.* In quam sententiam S. Ambrosius Lib. II. Offic. cap. XXI. *Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ à præmiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth Angelos suscepit. Quid scis an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? cum in hospite sit Christus, quia Christus*

in

in paupere est, sicut ipse ait, in carcere eram, & venistis ad me, nudus eram & operuistis me. Quodnam enim hospitalitatis majus præmium? Mensæ ministrat tamquam servus Abraham, & vires ab hospitalitatis gaudio hauriebat. Verba namque sunt D. Chrysostomi Hom. XLI. in Genesin. *Mihi videtur præ gaudio alacritateque multâ imbecillitate sua factus superior, & robur quoddam accepisse.* Nec tantum necessariis recreabat hospites Abraham, sed etiam delitiis. Nam Gen. XXI. vers. XXXIII. plantavit nemus in Bersabea. Ad quæ verba Abulensis: *Locus ille erat sine arboribus, ideo Abraham, qui delectabatur in suscipiendis hospitibus, plantavit arbores, de quarum fructibus recrearentur viatores, & earum usu delectarentur.* Hospites item non corporeo cibo tantum fovebat Abraham, sed etiam cibo spirituali, Gen. XXI. XXXIII. ubi Abulensis: *ibi hospites ad laudandum Deum & gratias reddendas ei pro beneficiis invitabat.*

Berisit Raba Rabinus Cap. LI. affirmavit, Abrahami domum quatuor ostia habuisse, juxta quatuor Mundi cardines, ut ex omnibus orbis partibus hospites exciperet, quibus discedentibus, non sibi, sed Deo gratias agerent, imperabat.

Abraham suo etiam exemplo studuit, filios suos in hopitalitatis operibus exercere, Genes. XVIII. *Tulit inde vitulum.* Nec aliunde hospitalitatem Loth didicit. Quantum vero profuerit Loth Abrahami in exercenda hospitalitate æmulum fuisse, explicat S. Paulinus Epist. ad Alethium, & S. Ambrosius Lib. II. Officiorum cap. XXI. Immo & Petrus Chrysologus Serm. XLII. dum ait: *Gehennalem ignem evadit hospitalitatis sectator, & urbem in refugium accepit Loth, qui domum hospitibus exhibuit.*

Gedeonis hospitalitas extollitur, qui Angelo, quem prius invitarat, quique procul dubio hominis speciem referebat, sacrificium, hoc est magnificum

cum convivium adornasse scribitur. Nam & hædum caprarum coctum, & ex modio farinæ panes azymos confecit.

Hospitalitatis officia in adversis solicitus repetit Iob cap. XXXI. v. XXXII. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.* Origenes in eundem: *Talis fuit B. Iob, apud quem hospes nunquam foris mansit, cujus janua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam prætermiserunt, de iis quæ opus habuerunt: qui non dimisit pauperem exire de domo sua vacuum, ad cujus tonsuram ovium, omnium pauperum scapulæ calefactæ sunt.*

Sed, quod majus est, Petri Damiani sententia, per hospitalitatem Abdias Prophetiæ gratiam consecutus est Lib. III. Reg. XVIII.

Tobias insignis hospitalarius celebratur, quippe *qui in tertio anno* (ait Scriptura) *proselytis & advenis ministraret omnem decimationem*; & Angelo hospiti tertiam partem suarum rerum

offerret. *Proselytis*, hoc est qui ad Judaismum convertebantur, & *advenis*, id est peregrinis, decimas debitas administrabat. Tres autem erant decimæ, quas solvere jubebantur Judæi. Prima Levitis & Sacerdotibus Numeri XVIII. Secunda in epulum sacrum conferebatur, cujus tum Levitæ, tum egentes participes fiebant. Tertia, quæ solo tertio quolibet anno solvebatur peregrinis, pupillis, & viduis.

Salomon, tanquam sapientissimus Rex, mira magnificentia, & sumptuoso apparatu peregrinis & adventantibus splendidas epulas apparari voluit, & ipsorum equis, camelis atque jumentis pabulum atque paleam subministrabat, idque non in uno loco, sed ubicumque opus erat.

Inter mulieres hospitalitatem sectantes Rebecca enumeratur, vidua Sareptana, & Sunamitis matrona, aliæque in sacris literis commemoratæ.

Atque ut tandem Hebræorum hospitalitatem brevi epilogo complectar; adeo

adeo hi à Patribus antiquæ legis in hoſpitalitatis cultum mirum in modum fuerunt edocti, ut etiamſi poſt horrendum urbis Jeruſalem, ac Templi excidium è patria ſua extorres, & per totum diſperſi, per aliquot ſecula vagam miſeramque vitam perſequuntur, mutuam inter ſe hoſpitalitatem adeo exercent, ut in hodiernam diem raro Judæum mendicantem videas.

CAP. XXIII.

Hoſpitalitatis ratio, variis nationibus peculiaris, iiſque cultioribus Græcis & Romanis.

SIcuti Græci potiſſimum omnium fere liberalium artium atque virtutum moralium inventores & ſectatores prædicantur, ac habentur, ita ab iiſdem veluti cultioribus, omnia hoſpitalitatis officia profecta credimus. Quod nobis quidem inſinuant, non ſolum varia & multiplicia nomina, adhuc

adhuc apud nos usitata, quæ ad hospitalitatis munera pertinent, sed plurima ejusdem gentis præcepta & exempla, quæ variis in auctoribus sparsim leguntur. Unus inter omnes heic palmam tulit Homerus, qui omnia justa legitimaque hospitalitatis officia egregie nobis expressit. Odysseæ quidem Libro I. Telemachi erga Minervam hospitalitatem describit; Libro III. Nestoris & ejus filiorum humanitatem in hospites celebrat; Lib. IV. de Menelai hospitalitate in Telemachum & Pisistratum agit. Lib. V. docet quomodo Calypso cùm Ulyssem naufragum, tum Mercurium à Diis ad se missum hospitio exceperit. Nec minorem in Iliade similium nobis exemplorum copiam suppeditat; immo nobis omnia officia ostendit. Erat apud Græcos munus publicum hospites & peregrinos excipiendi. Et ii, quorum munus erat, peregrinis, præsertim Legatis, ligna & salem & similia præbere, *Parochi* vocabantur. Ideo Ministris

ſtris Eccleſiarum recte hoc nomen convenit, quia ipſi hominibus, qui hoſpites & peregrini ſunt in hoc mundo, menſam verbi Dei apponunt, & Sacramentum Euchariſtiæ adminiſtrant.

Inter Græcos autem hoſpitalitatis cultores præſertim enumerantur Cretenſes, de quibus ſupra diximus. In quorum domo convivali binæ ſtratæ erant menſæ ξενικαί, id eſt hoſpitales dictæ, propterea quod hoſpites, qui aderant, iis primo aſſidebant. Ita hoſpitem ὁμοτραπέζοντα, hoc eſt ejuſdem menſæ communione conjunctum appellat. Poſt has menſæ erant repoſitæ; erant & ſedilia hoſpitalia, & menſa tertia, quæ à dextra ingredientibus occurrebat, quam Jovis hoſpitalis menſam & hoſpitalem vocabant. Quin etiam Heraclides eam Cretenſium erga hoſpites humanitatem fuiſſe affirmat, ut ad Magiſtratus quoque gerendos illos ſæpius vocant. Simili conſuetudine noſtri Cives

Pata-

Patavini, cum olim penes ipſos omne jus eſſet, advenam ſummæ rerum præfecerunt quovis anno, qui in eos jus vitæ & necis haberet, & ab auctoritate hujuſmodi Magiſtratum *Poteſtatem* appellarunt.

Megarenſes & Corinthii de hoſpitalitate celebrabantur; immo memoriæ proditum eſt, illos, cum de imperio certaretur, captivos in bello velut hoſpites invicem humaniter tractaſſe, illosque ſine pretio dimiſſos Dorixenos appellaſſe. Illis in cultu Jovis ξένιος. Quare etiam milites cum hoſtibus extra aciem familiaria jura ſervabant.

Celebris eſt Lacedæmoniorum liberalitas in hoſpites. Unde Cratinus apud Athenæum Cœnæ, Copis dictæ, mentionem faciens, inquit:

Vere ut ferunt, quivis poteſt ibi advena
Convivium lautum, bonamque hinc Copidem
Qui acceſſerit, ſumpſiſſe &c.

Item

Item in Æolo, quæ & ipsa fuit convivii Spartani species, Athenæus. Lib. IV. non incolis solum atque civibus, sed omnibus peregrinis hospitibus ad illam aditum patuisse. Neapoli inter Græcæ Reipublicæ Magistratus præbendis hospitiis fuisse Xenoparchos memorat Julius Cæsar Capacius, Historiæ Neapolitanæ Lib. I. cap. VIII. Mitto cætera Græcanicæ hospitalitatis exempla, quorum ingens passim farrago. Melitenses barbari in mari Adriatico naufragos summa humanitate excipiunt, inter quos D. Paulus fuit, quem, accenso igne, refocillarunt. Item Phasiani populi naufragium passis viaticum præbent, & rursus abnavigantibus tres minas dant. Heraclides in Polit. Et Xenophonte auctore lib. III. & V. de Cyri expeditione Armenius Cyro ejusque exercitui xenia misit, & Trapezuntii Græcos hospitio accepe-runt donis hospitibus datis bubus, farina, vino. Sinopenses quoque Milesiorum coloni iisdem farinæ medimnos

ter

ter mille, vini amphoras MD. & Heraclienses farinæ medimnûm MMM. Vini amphoras MM. Boves XX. Oves C. Xeniorum loco miserunt.

Nec parcior apud Romanos hospitalitatis cultus, quam Græcorum, & cæterarum gentium; quarum cum imperio non modo artes & disciplinas in urbem, sed una mores & consuetudines invexerunt : immo ipsi ex peregrinis & advenis undique confluentibus in unum coaluerunt, adeo antiqui hospitii jura merito præ cæteris observarunt. Inde Roma omnium patria dicta est, teste Athenæo Libro I. cap. II. Nam primo ut apud Græcos, ita apud Romanos erant publica & privata hospitia, ut hospitii necessitudo non modo inter privatos, sed inter populos & Senatum contraheretur. Immo Romæ externis & peregrinis Magistratus dabatur Regius, Consularis & Prætorius, ut Numæ & Tarquinii temporibus : Consules multi externis sub Imperatoribus, ut de L. Arruntio

Stella

Stella Patavino supra disseruimus, aliisque peregrinis & advenis viris. Itemque postquam Imperium Romanum creverat, Prætores duo creabantur, unus qui civibus, alter qui peregrinis jus diceret. Vnde ille Vrbanus, hic Peregrinus vocatus. Quod factum fuit Anno conditæ Vrbis DXII. De Prætore Peregrino inscriptio est vetustate mutila ad vicum Kornesd. Alpiæ proximum, juxta sacellum.

C. CVRT . . . .
OLLIVS. TROGVS . . . .
IARVM CVRANDARVM . .
QVAESTORI. VRBANO . . .
NTER. TRIBVNICIOS. ADIV. DAD. . . .
PRAETORI. PEREGRINO. IIIIII. VIRO. . .

. de eo qui inter peregrinos & cives s diceret, extant prolixissimæ tabel- in magno Gruteri de Inscriptioni- s Opere, quas brevitatis studio hic nisi.

. d hæc exteræ gentes & Transalpinæ iones Senatorum jura in Vrbe habuere,

buere, & inter Senatores admittebantur. Primi Hædui fuerunt ex Corn. Tacito Lib. XI. in oratione Claudii Cæſaris, *Primi*, inquit, *Hædui Senatorum in Vrbe jus adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* Immo miro liberalitatis exemplo Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos, bello victos, poſt victoriam civium numero Romani adſcivere in tutelam, & veluti patroni, clientes in fidem accepere, cognatione que & hoſpitio junxere. Deinde temporibus latius hoc jus propagatum, ut in jus Latii & fraternitatis Romanorum ex Hiſpania, & ex toto orbe terrarum Viros claros adjunxerint. Sic Claudius Cæſar omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, civitate donavit, & togatos videre ſtatuit. Quin etiam non modo in jura Civium, ſed in Imperium ſæpe externos Romani adſciverunt. Primus enim Trajanus externus,

nus, deinceps alii ad Imperium promoti fuerunt.

Quanta porro erga advenas quosvis Romanorum fuerit humanitas, inde quoque intelligitur, quod peregrinum antiquitus, teste Cicerone, Varrone, atque Festo, hostem apellarint, ab hostiendo, ut nonulli volunt, hoc est æquando, propterea quod inter cives & peregrinos debeat esse æqualitas: ut sileam quæ de Legatis memoravi, quæque de hospitii contrahendi ratione Zanchus in Com. Sallustii, quum singula heic persequi arduum, & immensum foret. Vnum tantum addam ex Plutarcho in Vita C. Gracchi, quod Cornelia ejus mater fuit, διὰ φιλοξενίαν εὐτράπεζος quod Xylander reddidit: *ob hospitalitatem patebat mensa ejus.*

CAP.

CAP. XXIV.

De reliquarum gentium, & præsertim Germanorum & Gallorum hospitalitate.

ALii quoque populi in hoſpitalitatis cultu nihil Græcis ac Romanis conceſſere. Calabri olim profuſi adeo fuerunt hoſpitalitatis cultores, animum in hoſpites uberrimis declarantes donis, ut in proverbium abierint *Calabri hoſpitis dona.* Sic Horatius feſtive Epiſtolarum Lib. I. Epiſt. VII. ad Mecœnatem:

Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Iam ſatis eſt. At tu quantumvis tolle. benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.

Vt

Vt libet : hæc porcis hodie comedenda relinques.

Irridet Poëta rusticam hospitalitatem, sed laude dignam. Leucanorum * etiam celebratur hospitalitas ab Æliano Lib. IV. Variæ historiæ cap. I.

Galli Diodoro teste tanta humanitate fuerunt præditi, ut advenas statim domi suæ ad epulas vocarent. Quin Celtiberos, Galliæ incolas, fama est æmulatione quadam invicem pro hospitum honore certasse.

Nec Gallis Germanos impares ostendit Diodorus Libro V. *Quod ad mores erga maleficos & hostes sunt crudeles, erga hospites vero mites atque humani. Peregrinis enim omnibus hospitium ultro offerunt, hospitalitatisque inter se officiis certant. Quos peregrini comitantur, eos laudant & Diis caros arbitrantur.* Idem autor de Gallis & Germanis.

* Leucanorum lex de hospitalitate ita se habebat. *Si sub Occasum Solis venerit peregrinus, volueritque ad tectum alicujus divertere, & is hominem non susceperit, mulctetur, & pœnas luat inhospitalitatis.*

nis. *Ad convivia peregrinos quoque invitant, cœnaque finita tum demum qui ſint, quidque petitum venerint, ſciſcitantur.* Cornelius Tacitus de moribus Germanorum : *Convictibus & hoſpitiis non alia gens effuſius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit. Cum defecerit, qui modo hoſpes fuerat*, id eſt, qui exceperat, *monſtrator hoſpitii & comes, proximam domum non invitati adeunt : nec intereſt; pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris, & poſcendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus; ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis &c.* Dum vero dicit Tacitus hoſpitia apud Germanos notis ignotis fuiſſe communia, ſummus eorum amor in peregrinos oſtenditur, juxta piam S. Auguſtini ſententiam. *Diſce Chriſtiane ſine diſcrimine exhibere hoſpitalitatem, ne forte*

cui

cui tu domum clauseris, cui humanitatem negaveris, ipse sit Christus.

Thules insulæ, quæ nunc est Islandia, incolæ, advenas supra fidem humaniter excipiunt, quamvis omnia ibi horrida & inculta. Sufficit eam gentis esse charitatem, ut apud eos hospitii jus tam advenis, quam indigenis commune videatur. Idem reperitur Norvegiæ cultus, præterquam locis maritimis, quæ cum peregrinis moribus paulatim aviditas infecit.

Islandos etiam cum exteris commercium & negociatio paulatim à prima barbarie, ac simplicitate revocavit. Neque enim nostris temporibus adeo sunt ridiculi, quam octoginta ab hinc annis, cum Dithmarus Blefkenius in ista regione viveret. Sic enim ille in descriptione Islandiæ: *Advenientes in portum, filias nubiles secum habent; hæ, postquam à nostris exploraverint, an domi uxores habeant, si non habent, pro pane aut biscocto, aliave levissima re noctem promittunt. Interdum parentes mensem*

unum, aut quamdiu manserint, concedunt filias, vel gratis. Ex eo concubitu si facta fuerit gravida, parentes majori quam antea filiam complectuntur amore, natamque prolem annos aliquot educant, donec aut pater revertatur, aut futuro genero in dotem addunt cum filia, qui minime, quod è Germano sanguine natum est, contemnit. Si quæ virgo cum viro Germano habuerit consuetudinem, in honore apud illos est, propterea que à multis petitur procis.

Helvetiorum hospitalitatem extollit Jo: Magnus Lib. XXIII. rerum Gothicarum & præsertim adhuc perdurat Tigurinorum, quæ est patria Guljelmi Stuchii, qui humanitatem in hospites descripsit libro peculiari de conviviis antiquorum.

Quæ vero humanitas Belgarum aliarumque gentium, quas Alpes ab Italia separarunt, hodierna die spectamus in juvenibus, virisque ad Gymnasium Patavinum confluentibus. Qui omnes suavissimis placidisque moribus ornati,

ti, singularia beneficia erga hospites recipiendos exercent. Advenas enim juvant, si egeni; si opulentiores, iis obsequium præstant conviviis ac muneribus. Abeuntes, variis encomiis, non invitis Musis, amicos hospites prosequuntur: interdum & isti, modo carmen, ut nuper politissimus noster Gabriel Naudæus, modo libellum integrum memoriæ causa reponunt. Ac, ne tot præclara nomina cum pagella ævi nostri cursu interirent, coronidis loco subdere libuit.

GABRIELIS NAVDÆI ex Italia discedentis ΑΠΟΒΑΤΗΡΙΟΝ AD AMICOS.

O Mihi dilectæ cur vitam ducere Romæ,
Cur Latio sedem ponere fata negant?
Quid juvat aërias toties volitasse per Alpeis,
Quid quater insanis vela dedisse Notis;

Innumeris quos fama viris ad sidera tolli
Inclyta, si posthac incola rarus ero?
Hospitium, GALEOTE, *tuum,* PAGANINE, *tuumque,*
Atque tuum, DONI, *linquere si propero.*
HOLSTENIOQVE *brevem si cogor ferre salutem,*
Et pauca ALLATIO *dicere verba meo.*
Si vestros GADDI, NARDI, TOMASINE, COTVNI,
Transeo festino quadrupedante lares.
Si tua BALDE *sagax complecti, vel tua* SERVI,
Pectora non possum candidiora nive.
Si nequeo ARGOLIVM, BERIGARDVM, TAVRELIVMQVE,
BENDANDVM, & PONAM *stringere pro merito:*
Vix quoque facundi dextram si tangere SCIOPPI,
Vixque Palatini GASPARIS *ora datur.*
Si te grande meis, CASSI, *decus addite factis,*
Sed

Sed fugiens, vel te culte QVERENGE *peto.*
Si neque mansurus, NICI, NOVARINE, CASALI,
Cognita tot doctis limina vestra premo.
Denique si RHODIVM, VESLINGVM, *teque* LICETE,
FERRARIVMQVE *mihi, vix licet aspicere.*
Sed mea cum vigilent quærendis otia libris,
Queis nova IVLIADÆ *Bibliotheca nitet.*
Hæc ego cum vestris capiam solatia, magni Phœbigenæ, absenti quæ dare Musa solet,
Et fruar ingenii pulcro molimine, quando Aspectu vestro non licet usque frui.

CAP. XXV.

Hospitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, aliisque familiaris.

NVlla tam barbara gens, quin hoſpites agnoſcat. Turcæ ipſi, Bartholomæo Georgevitio teſte, habent xenodochia *Imareth* appellata, Regum teſtamentis condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis. Sunt qui dant oryzam, *Pirinčts Tſorba* dictam, cum carnibus; alibi *Boglidas as*, quod fit ex tritico pro opſonio: additur panis ſatis magnus: potus, quem præbent, eſt aqua. Cæterum pernoctandi ibi, aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habent alium locum pernoctandi publicum *Char natſanne*, ubi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno, vel ſtramine ſub tecto dormiunt.

Gothi & Suedi advenas non ſolum beni-

benigne admittunt, sed cuncta ad liberalem convictum necessaria gratis subministrant: lis etiam inter populares oritur aliquando, in peregrinis recipiendis. Summæ laudis est, qui plures advenas liberali hospitio exceperit, quemadmodum ille publico odio dignus, qui cibum potumque negaverit peregrino. Sic fere Joannes Magnus Lib. IV. cap. 11. narrat Carolum Gothorum & Suecorum Regem decrevisse, ut Gothi inter se, & in advenas hospitalitatem observarent, & summo dedecori esset ei, quicumque viatorem tecto arceret, quod si quis facere tentasset & idoneis testibus ter negare hospitium convictus fuisset, immisso igne ædes suas comburi jussit, ut domibus propriis juste privaretur, qui eorum usum aliis inhumaniter denegasset.

Wandali in suscipiendis hospitibus alacres fuere, hospitium ultro offerentes: *quicquid ex agricultura, piscationibus, aut venatione conquirebant,*

totum in largitatis opus conferebant, eo fortiorem quemque, quo profusiorem jactantes, ut autor Crantzius Lib. IV. Wandal. c. XXIII. Wandalorum Legibus erat sancitum, quod noctu furatus fueris, crastino die hospitibus disparties. Si quis peregrinum hospitio expulisse deprehensus esset, ejus domum & facultates vel diripere, vel incendio licebat consumere. Memorabile est, quod narrat Olaus Magnus Lib. XVIII. Hist. Sept. In omnibus partibus Septentrionalibus insignis est in hospites humanitas, & omnia sua in eos copiose diffundunt, existimantes illum diem infeliciter periisse, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuisse. Extant in hisce regionibus loca multa publica pro egenis hospitibus excipiendis, quibus locis Principes, vel supremus Magistratus variam mulctam applicat, utpote de rebus ad conscientiam pertinentibus. Item pecunias pro dispensationibus & mulcta illorum, qui aliquam

quam personam Ecclesiasticam temerarie offenderint.

Guagninus, in descriptione Moscoviæ, perhibet, eam fuisse in hospites benevolentiam, ut in Russiæ partibus populi mercatores ad se ex variis regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiant, quos in tuguriolis suis cum uxoribus relinquunt: ipsi vero interim venatum abeunt. Reversi, si uxores hospitum concubitu consuetudineque lætiores hilarioresque invenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter convitiis lacessitum expellunt. Hic tamen mos hodie desiit.

Cui non dissimile quidquam de habitantibus Provinciam Chamul, Marco Polo teste oculato Lib. I. c. XXXVII. narratur. Uxores & puellas ad hospitum concubitum relinquunt, idque honori & gratiæ adscribunt, immo Diis gratum facere, ut advenæ talibus recreentur.

Inde *Thee* potu hospites venientes

& abeuntes excipiunt, ut Turcæ *Cava*, Jacobus Bontius apud Indos nuper Medicus de conservanda valetudine Cap. VI. autor est.

Apud Tednæstanos Africæ nullum in oppido diversorium pro hospitibus. Si quis illuc appulerit, ad notum aliquem se conferat necesse est, quem si non invenerit, nobiles inter se sortiuntur, quisnam ignotum hunc mercatorem hospitio excipiat.

Sic Tegesdelti, oppidi Africæ incolæ, custodibus portarum mandant, simul ac peregrinus quispiam appulerit, inquirant ab eo, habeatne aliquem in civitate amicum: quod si habere se neget, ab iis ad hospitium deducitur. Testis est Cœl. Augustinus Curio, in Marochensis Regni descriptione.

Cap. XXVI.

De hospitalitate Christianorum primævi seculi.

CHristiani primævi seculi, à Servatore nostro edocti, adeo ad hospitalitatem propensi erant, ut non solum peregrinos ad hospitium cogerent, & pene traherent, veluti de discipulis euntibus Emaus sacra testatur historia, sed etiam domos suas in hospitium advenientibus peregrinis dicarent. Meminit hujus moris B. Augustinus in Psal. LXXV. *Alii vovent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus; magnum votum vovent.* Cellulas proinde hospitales habebant. S. Paulinus Epist. x. ad Severum. *Tugurium vero nostrum, quod à terra suspensum cœnaculo una porticu cellulis hospitalibus interposita longius tenditur, quasi dilatatum gratia Domini.* Erant enim evangelizantium præcepta ut D. Ambrosius Lib. VI. in cap. IX.

Lucæ docet, *Quibus primo omnium datur pacis atque constantiæ generale mandatum, ut pacem ferant, constantiam servent, hospitalis necessitudinis jura custodiant: alienum à prædicatore regni cælestis aßerant, cursitare per domos, & inviolabilis hospitii jura mutare. Sed ut hospitii gratia deferenda censetur: ita etiam, si non recipiantur, excutiendum pulverem, & egrediendum de civitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remuneratio docetur hospitii, ut non solum pacem tribuamus hospitibus, verum etiam si qua eos terrenæ obumbrant delicta levitatis, receptis Apostolicæ prædicationis vestigiis auferantur.*

Quin etiam à calumniatoribus fidei Christianæ comprobatur antiqua Christianorum hospitalitas, ex Ioannis Gabrielis Bisciolæ Epitome Baroniana ad Annum LXXV. *Impostor quidam & nequam, ficte Christianus, ne egeret, atque adeo abundaret ex beneficentia Christianorum, describitur à Luciano per hæc tempora peregrinatus, sub nomine pere-*

peregrini; ex quo colligitur effusa largitas Christianorum, & effusissimum studium hospitalitatis.

Immo plures ex liberali Christianorum profusione in peregrinos & advenas, paganismum abnegantes, Christi cingulo honestantur. Baronius ad Annum CCCXVI. *Hic unus mihi inter plurimos occurrit, Magnus Pachomius, adhuc gentilis, hoc anno, militiæ in exercitu Licinii, adscriptus, qui cum esset annorum viginti, ob summam humanitatem ab una Thebarum civitate Christiana, hospitibus exhibita etiam gentilibus* (quæ Oxyrinchus putatur) *excitatus in amorem Christianæ religionis, eam se amplexurum professus est.* Hic Pachomius hospitale construxit in portu Romano.

Et ex Baronio Tomo v. ad Annum CCCC. *Accepimus, quod Fabiola prima Romæ infirmorum hospitale erexerit, in quo ægrotantes de plateis, ac corrupta languoribus atque inedia miserorum membra fovet*, ut S. Hieronymus tradit

Epi-

Epiſtola xxx : cui etiam Epiſtola II. T. I. inter corporis virtutes enumerantur, peregrinorum ſuſceptio, & defenſio pauperum.

Iotichius primus hoſpitalarius celebratur à Clariſſimo Iuriſconſulto Lapo de Caſtelliono, in Tractatu de hoſpitalitate, Tom. III.

Celebres hoſpitalitatis ſectatores Martha & Maria Magdalena, quæ ſæpius Chriſtum hoſpitem habuere. Aliæque ſacræ mulieres, B. Virginis ſociæ. Cultores S. Apoſtoli, & diſcipuli Domini, cæterique Chriſtiani primi ævi, qui invicem ſumma charitate hoſpitabantur. Non enim veteres Chriſti fideles fuerunt ſoliti mendicare.

Conſtantinus tandem, Imperator Magnus, poſtquam Chriſto nomen dediſſet, omnia pietatis munera magnifice exercuit. Templa plurima mira majeſtate & pretioſis donariis onuſta extruxit : hoſpitales domus pro recipiendis peregrinis ædificavit : Et in Concilio Romano, quod ipſo præ-

præsente cum Helena matre Silvester Summus Pontifex habuit, sancitum est, ut reditus Ecclesiæ in quatuor partes dividerentur. Quarum una cederet Pontifici, altera Presbyteris, Diaconis & Clero; tertia Templorum & Ecclesiarum reparationi: quarta pauperibus, infirmis, & peregrinis. Hinc præceptum Clericis, ut sint hospitales; Hieronymus Papæ Damaso scribit: *Quidquid habent Clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, & quod ipsi Clerici susceptioni peregrinorum & hospitum invigilare & studere debent.*

Et quid quæso effecit summus ille Imperator, dum Vrbis Romanæ majestatem Byzantium transtulit, illam Summo Pontifici cedens, nisi quod viro hospiti & fere extraneo, ad apicem Ecclesiæ divinitus evecto, Imperium pro liberali hospitio magnifice concesserit? Munificentiam Principis in extruendis xenodochiis celebrant Orientalis Imperii historiæ. Eandemque

viam

viam institisse Pulcheriam Theodosii sororem, Placillam Theodosii uxorem abunde testatur historiæ compendio Georgius Cedrenus, scriptor suarum rerum satis diligens. In immensum cresceret opus, si omnia Xenodochia, aliaque pietatis opera, peregrinorum commodis à Principibus extructa, enumerarentur.

Libet hic è multis hospitalitatis exemplis pauca è Sanctorum Patrum vitis in unum conferre. De Monachis in Nitria commorantibus Ruffinus Aquilejensis presbyter: *Vbi peregrinos fratres advenire senserunt, continuo velut examen apum, singuli quique ex suis cellulis proruunt, atque obviam nobis læto cursu & festina alacritate contendunt, portantes secum quamplurimi ipsorum urceos aquæ, & panes, secundum quod Propheta corripiens quosdam dicit: Quia non existis filiis Israel obviam cum pane & aqua. Tunc deinde susceptos nos adducunt ad Ecclesiam, lavant pedes, & singuli quique linteis, quibus utebantur, abstergunt.* De

De Abraamo Theodoretus Cyri Episcopus narrat: *Advenientibus hospitibus erat & totus paratus, egregius autem & selectus panis eis offerebatur, & vinum odoriferum, pisceesque & olera, & quæcumque sunt eis conjuncta. Quin etiam ipse quoque meridie assidebat convivantibus, eorum quæ apponebantur partes unicuique offerens: & dans unicuique calices, & jubens bibere, & eum qui erat ejusdem secum nominis imitans, Patriarcham inquam, qui ministrabat quidem hospitibus, sed non simul convivabatur.*

Sulpitius & Cassianus narrant de Monacho in Syria, qui ante constitutam horam peregrinos se reficere coëgit: Percontantibus illis, cur ante consuetam refectionis horam prandere eos cogeret, respondisse: *Iejunium fratres semper est mecum, vos autem continuo dimissurus mecum jugiter tenere non potero.* Item alterum Monachum, qui nusquam solus escam sumere solitus erat, referunt. Celebratur pariter Theo-

Theodori Patriarchæ Hierosolymitani in hospitem benignitas à Ioanne Moscho.

Primum nempe vitæ Monasticæ præceptum erat obedientia Prælato, peregrino hospitalitas exhibenda: immo hospitalitas erat ipsa charitatis regula. Frater quidam venit ad solitarium (ex Græco incerto interprete Pelagio) & cum egrederetur ab eo dixit: *Ignosce mihi, Abbas, quia impedivi regulam tuam. Ille respondit & dixit ei, mea regula est, ut recipiam te in hospitalitate, & cum pace dimittam.* Immo Anachoretæ in eremis degentes advenientem exceperunt sine jejunii obligatione: *Venerunt aliquando duo fratres ad quemdam senem: consuetudo autem erat seni, non manducare quotidie. Qui cum vidisset fratres, gaudens suscepit eos, & dixit, jejunium suam mercedem habet.*

Sic Moises Abbas, quum in ipsa hebdomada ante Paschatis ferias accederent fratres quidam ex Ægypto, paravit

ravit eis modicum pulmentum, & cum vidissent vicini fumum, dixerunt Clericis Ecclesiæ, *Ecce Moises solvit mandatum, & coxit apud se pulmentum.* Mitto innumera hujus vescendi exempla de Sanctissimis illis Anachoretis. Sed memoria dignum pro coronide sit id, quod Ruffinus de hospitalitate Oxyrinchæ civitatis in Thebaïde narrat. *Ipsi quoque Magistratus & principales Civitatis, & reliqui cives studiose per singulas portas statuunt, qui observent, ut sicubi apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum, qui præoccupaverit, adductus, quæ sunt necessaria consequatur.*

Cap. XXVII.

Posterioris ævi apud quasdam nationes hospitalitas recensetur.

SEd ne prisca tantum miremur, nostris quoque temporibus nemo negaverit, apud fideles Christi cultores, atque in primis Ecclesiasticos Primates, cæterosque Principes omnia antiquæ hospitalitatis jura servari ac vigere. Nec dictu facile, num majori usquam studio exerceatur, quam Romæ in peregrinos, Religionis voto accedentes, cum omni anni tempore, tum præcipue imminentibus Sacrosanctæ Resurrectionis Domini Christi feriis, quarum veneratione frequentiores affluunt ad Vrbem advenæ. Ære publico variis in locis ii excipiuntur, ad ædem nempe S. Ioannis Lateranensis, ac Divi Spiritus; sed majori nunquam & splendidiori apparatu, quam in celebri S. Trinitatis Xenodochio: ubi è Reli-

Religiosis primi, Summoque Pontifici sanguine juncti, peregrinorum commodis quocumque ministerio strenue invigilant, etiam sese ad pedum lotionem demittentes, præeunte nonnumquam Summo Pontifice. Horum exemplo Principes pari studio omnia pietatis officia in hospites exercent. Nec inferiore charitate id præstant matronæ, natalibus clarissimæ, recipiendo cujuscumque sortis feminas, quibus summa pietate, & insigni cultus apparatu ampla destinata sunt hospitia. Ecclesiæ insuper omnes Nationales Germanorum, Gallorum, Hispanorum, & aliorum, suos cives excipiunt, & per aliquot dies alunt. Adeo Romæ in excipiendis hospitibus cum magnificentia certat pietas: immo magna Christianæ Religionis ratio in ejusmodi exercitia sese jam diffudit per universam Italiam, Principumque ingenio, ac magnificentia eo crevit, ut communi sententia veterum Græcorum, ac Romanorum, alia-

aliarumque nationum exempla excedat. Quippe occurrunt passim per Italiæ oras xenodochia in viis, in oppidis, in urbibus, publicis impensis, & privatim piorum hominum testamento extructa, & facultatibus aucta, maximeque superioribus seculis. Vt de aliis sileam. Patavii xenodochia olim quadraginta quinque summa religione aperta legimus, vero conditoris sui Antenoris exemplo, quem hospitalitatis eximiæ cultorem accepimus. Adeo Patavini hospites amplecti consuêrunt, ut Caroli V. Imperatoris tempore Bononiæ in museo Achillini aureis literis scriptum videret Ludovicus Pasinus, Medicus clarissimus. PADVA LÆTA, GENTE REPLETA. VERVM PADVA ALIOS NVTRIT, SVOS DEVORAT. Quod commune aliis urbibus Provinciæ, in quibus adhuc remanet nescio quid Gothicum, vel Longobardicum, nec raro civibus exteri præferuntur. Vicentini tamen palmam

ferunt

ferunt præ cæteris, qui suorum non immemores, omni laudabili hospitalitate florent. Illuc enim accedentes summa comitate quoscumque literatos, aut virtute aliqua viros celebres excipiunt, & apud se retinent, eisque symbola certatim mittunt. Insignis etiam hospitalitas viget in tota Histria, cui desunt cauponæ. De qua nos fusius in Historia ejus Provinciæ.

Mitto Italos Principes opes suas in hospitibus recipiendis profundere. Quo splendore in primis Serenissima Venetorum Respublica facile primas tenet, dum à suis majoribus edocta sic omnia hospitalitatis jura præstat, ut in his tuendis servandisque non minima Patrum cura versetur, ne quid pompæ, aut majestati desit, in edendis spectaculis, largitionibus, muneribusque amplissimis, quibus magnatum animi conciliantur, Regumque & Principum favor stabilitur, si quando Principes advenæ excipiendi: sed in hac Vrbe in primis conspicua est

ſingularis omnium in pauperes pi
& munificentia. Senatores ne
primi ordinis xenodochiis præſu
ea vigilantia, ut urbs Veneta vere
regrinorum hoſpitium, egentium
ceptaculum, & communis omni
adventantium patria perhibeatur.

Longum nimis foret, quosvis ci
tatum mores omnes recenſere. Vn
tamen non prætermittam; pulche
mam quippe omnique laude dign
Ceſenæ urbis in recipiendis hoſp
bus conſuetudinem. Cum enim o
publicorum diverſoriorum nullus
ne heic eſſet uſus, ſinguli illius ci
tatis Patres, quamprimum hoſ
tem conſpexiſſent, in domum ſu
excepêre, tanta hoſpitalitatis c
tentione, ut ſæpe res à rixis ad c
flictum veniret. Decretum itaq
quomodo hoſpites exciperentur.
recta enim fuit in foro columna,
cujus ambitu fixi erant tot ann
ferrei, notis diſtincti, quot eſſ
nobiles familiæ, cautumque fuit t
len

endæ controversiæ causa, ut ad cujus annulum alligasset hospes equum, in ejus domum diverteret. Hollandarius auctor in Prodromo Nobilitatis. In quam rem plura Cl. Vir Fortunius Licetus, in Patavino Gymnasio primarius Medicinæ Theoricæ Professor, Libro de Annulis.

Viri eruditi Angelici Aprosii indicio, amœna est, dignaque posterorum memoria, Illustrissimæ Spinularum familiæ originatio, Episcopi Augustini Iustiniani Annalium Genuensium Lib. II. ubi narrat anno MCII. Guidum, filium Belli, Vicecomitis, primum Spinulæ cognomen fuisse nactum, cum hospitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varii generis vina promi juberet. *Spina* enim Italis dolii siphunculus est, & *spinolare* Liguribus est vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis insignibus, nempe tesserulis XXVIII. albis & rubris simul junctis instrumentum illud insigni hospitalitatis exemplo accessit. Quem

majorum morem ſecuti ejuſdem Clariſſimæ familiæ poſteri.

CAP. XXVIII.

Hoſpitum diſcedentium ritus.

COmmune erat apud cultiore gentes, læto animo hoſpites excipere, & ægre dimittere. Sed & diſcedentibus hoſpitibus in viam cib dabantur. Ita dimittitur à Neſtore Lib. III. Odyſſ. Telemachus. Vertit hoc amiciſſimus noſter Ioannes Argolus.

Conda dedit mulier panem Bacchiqu liquorem,
Atque cibos, comedunt Reges quo rite beati.

Dulciaria præterea dabantur, præcipue pueris, quibus ipſi demulcentur Homerus ἐγὼ δ' ὀπιμείλια δώσω πολλὰ μάλα *Dulciaria ego quidem multa dabo.* De qua re Scholiaſtes Apollonii Rhodii Lib. III. ſic πέλανοι, πέμματα bellaria, mattyæ; unde mazapanis *marſapane*

cupe-

cupediæ unde *Cupeta* dulciarium, quo Natalis Domini diebus vescimur, buccellatus panis, *buccellai*, ξηρὸς ἄρτος à Græcis dictus. Hinc Scholiastes ad primam Eclogam Theocriti, & Didymus ad β Odyss. ibique Eustathius, de more vescendi veterum eleganter, quamvis ad cibos militares sive Lacedæmoniorum ea prolata sint, neque ad omnium veterum & Romanorum usum omnino trahenda patet explicatione ἀκρατισμοῦ apud Scholiastem Theocriti. Dabantur etiam alia munera nobiliora. Menclaus Crateram argenteam discedenti Telemacho hisce verbis obtulit:

Ecce tibi cratera dabo, est argenteus ille
Totus & aurato suffusus labra metallo
Vulcani labor, atque dedit quem maximus Heros.
Sidonius mihi Rex. &c.

Sic etiam Helena illi munus suum ita Latine tradit:

Sic ea dicebat manibus peplumque t
nebat:
Hoc tibi care puer dona dabo pign
amoris
Fidæ Helenæ, quem nupta sibi, cu
venerit hora
Ipsa feret quondam, interea sepone p.
rentis
In thalamo, felixque mihi tua tecta re
vise,
Inque lares lætos patriamque reverter
terram.

Aureum cantharum Deûm Mater so rori suæ Deæ Syriæ hospitale munu obtulit, Apuleio teste Metam. Lib. IX.

Nero Claudius Tyridati Armenia Regi abeunti contulit sestertium millies; nimirum quinquagies centena millia Carolinorum, ex supputatione Adriani Junii.

Item cum dimittebantur hospites ipsis ξένια tradebantur, quæ proprie Apophoreta Martiali, quod retro ferrentur, nempe domum. Xenia enim com-

communia discumbentibus in hospitio. Sic Martialis Librum XIII. XENIA inscribit, quæ non solum hospitibus, sed etiam amicis dabantur, qui sæpe conjunguntur. Ita Cicero pro S. Roscio Amerino: *Fama & vita innocentis ab hospitibus amicisque paternis defenditur.* Martialis igitur, quia res mittendæ deerant, disticha conscripsit, quæ loco xeniorum & suis ipse amicis miteret, & ipsis mittenda suaderet,

——— *Hospitibus pro munere disticha mittas.*

Erant etiam quædam præcepta, quæ discedentibus dabantur, sive ad utilitatem, sive ad honoris speciem conferentia, xenia Græcis dicta. Puta cum discedenti amico, ut sibi caveret à vitio aliquo injungeretur: & prudentiores saltem dicebant: TU MEMOR ESTO MEI. Exempla habes *de veris narrationibus* apud Lucianum, ubi ipsi à Minoë tria præcepta observanda memoriæ mandantur.

Exemplum habes in Medea Euripid apud ipſius Scholiaſtem, ubi diſcedentem Iaſonem Medea, ſicut Neopro adnotat, ξενικῶς ſalutaribus minis admonet. Nec inuſitatum fuiſſe videtur Scriptoribus Lectori ſui memoriam inſinuare. Ita namque in clauſula Alexipharmacorum Nicander interpretis Latini verbis: *Nicandri Poëta memor ſis: ſic fiet, ut Hoſpitalis Iovis legi non renitare.* Nec alia de cauſa inventi à Germanis, qui virtuti literiſque operantes peregrinantur, libelli in quibus magnorum virorum ſymbola, ac veluti amicitiæ teſſeras reportant.

Diſcedentibus etiam tabellam hoſpitalitatis dabant, quam ſi alteram in ingreſſu oſtenderant, iis pariter novam in veteris amicitiæ renovationem conferebant. Locus eſt præclarus in Medea Euripidis citatus à Scholiaſte.

Hodie frequens & communis uſus eſt diſcedentibus viris claris, vel Legatis,

ac

ac Oratoribus Principes munera dare. Idem liberalitatis honor primum apud Summum Pontificem adolevit, qui non ſolum cuilibet Prælato ſacras reliquias Sanctorum, ac numiſmata aurea, ſed Oratoribus & Principibus, ac Illuſtriſſimis mulieribus Romanis accedentibus, pretioſa munera donat.

Nec minus privati viri diſcedentibus amicis xenia tribuunt; item annulos, & ſuas imagines donant, viaticumque pro itinere porrigunt.

Si quem vero contracti hoſpitii pœnituiſſet, renunciare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitii jus violaret. Sic in Verrem Act. IV. *Itaque vehementer iſte Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat.*

Si quis autem jus hoſpitii violabat, teſſeram hoſpitalem confregiſſe dicebatur. Plautus in Ciſtel.

Abi quære ubi jurijurando tuo ſatis ſit ſubſidii,
Hic apud nos jam Alceſimarche confregiſti teſſeram.

* Restabat alia hospitum discedentium tessera cujus notitiam ex suppeditante Gregorio Turonense Chifletius *in anastasi Childerici Regis*, & nos supplendis quæ hic desiderabantur ex Chifletio exhibemus.

In abacis, inquit, *Antiquariorum frequens est mediæ magnitudinis nummus ex ære flavo vel nigro, qui exhibet Augusti Cæsaris & M. Agrippæ aversa mutuo capita: in postica autem parte Crocodilum, animal Nilo familiare, palma arbori alligatum. Signavit illum* COLONIA *Galliæ Narbonensis* NEMAVSVS *utriusque Principis honori, post Ægyptum captam. Nummorum ejusmodi partes dimidiæ dextræ, quæ Augusti caput referunt, repertæ sunt Romæ, cum illic ageret amicus noster Clarissimus Menetrius, qui eas vocabat* Arrhas, *nulla adjecta explicatione; binisque donavit fratrem meum Philippum Chifletium, Abbatem Balernensem, flava una, nigraque altera: qui & tertiam accepit (eidem nigram, sed sinistram, Agrippæ capite signatam, & in hoc Belgio repertam) a Carolo Brooman cive Bruxellense, Rei antiquariæ apprime studioso. Nummum divisum hic exhibeo, usurpatum mea sententia, pro Arrhabone, sive tessera inter amicos absentes, & longe dissitos.*

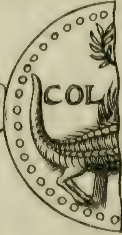
Amicitiam *enim* quæ est amicorum conjunctio, locus non dirimit. *Qui manebat Romæ, partem dextram servabat Augusti capite signatam: qui peregre proficiscebatur, sinistram cum Agrippæ effigie deferebat: quod existimaret Gentilis vetustas, LARES DEOS defunctorum animas esse, qui quæ opera fecissent in vita, eadem mortui tuerentur.* & paulo post. *Sperabat ergo amicus, qui Romæ manebat, Augustalis vultus, ut domestici Laris cultu, amicum abeuntem in profectione sua felicem fore: ac se vicissim fortunatum peregrinator, quod Agrippæ imaginem ut LAREM VIALEM secum gestaret ac coleret. Sicut nummus ille bipertitus quædam esset amoris arrha, per quam corda absentium amicorum longe dissita mutuis complexibus desiderio alerentur.*

CAP.

IN
DIV

MP
VIF

Æ

COL

NEM

CAP. XXIX.

De mercenaria hoſpitalitate: ubi de Caupona, Taberna, Stabulo, & Diverſorio.

RAtione excipiendi hoſpites gratuita jam ſatis perſpecta, nonnulla breviter de mercenaria dicenda, quam veteribus fuiſſe in uſu ſatis conſtat. Cic. Lib. I. de Divinatione: *Cum duo quidam Arcades familiares iter una facerent, & Megaram veniſſent, alterum ad cauponem divertiſſe, ad hoſpitem alterum: qui ut cœnati quieſcerent, concubia nocte viſum eſſe in ſomnis ei, qui erat in hoſpitio, illum alterum orare, ut ſubveniret, quod ſibi à caupone interitus pararetur.* Certi enim homines lucri cauſa viatores quosvis pro mercede excipiunt; illisque tecti ſolius uſum, vel etiam alimenta præbent. Hi à Latinis caupones, ſive copones dicuntur. Alii ſolum panem ſine vino. Apud Ciceronem

ronem in Pisoniana *copæ* videntur: *Panis & vinum de propola, & de copa.* Quod sic exponendum est: *Panis de propola, vinum de copa.* Sed in veteribus glossis *propolæ* sunt tabernarii, id-est copones, qui *propolæ* apud Lucillum omnes sunt coctores qui aliquid promercale habent. Sicuti Macellarii, qui veluti publici coqui in foro carnes vendebant; à laniis differentes, qui crudas tantum venales habere soliti. De his Phædrus:

Pendere ad Lanium quidam vidit simium
Inter reliquas merces atque obsonia.

Caupona idem cum taberna, quæ teste Isidoro, erant ædiculæ plebeiorum, parvæ & simplices in vicis, asseribus & tabulis clausæ; unde & tabernarii dicuntur, qui iis assistunt. Videntur autem tabernæ etiam omnibus opificibus & negociatoribus suæ: de Copona nunquam mentio. Est enim cella vinaria, attamen frequens eadem

est taberna pro copona. Virgilius in Copa:

Ebria famosa saltat lasciva taberna.

Ergo taberna eadem cum caupona. Illud tamen magis generale nomen, quam istud.

Pro diversorio etiam caupona usurpatur apud Horatium Epistolarum. Libro I.

Sed neque, qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Aspersus, volet in caupona vivere.

Diversorium locus est ubi viatores divertunt. Aliqui putant fuisse dictum, quod ex diversis viis eo conveniatur. Cicero de Senectute: *Ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim natura nobis diversorium, non habitandi dedit.* Diversari etiam est manere apud aliquem hospitii jure, vel alio modo; & diversor is, qui diversatur. Quod quidem vel est publicum, ut taberna meritoria, vel privatum.

Ali-

Aliquando inter tabernam & diversoria erat differentia : aliquando confunduntur. Nam & tabernæ plerumque viatores & adventores excipiunt : diversoria vinum vendunt civibus. Quin Latini pariter Cauponas & diversoria pro iisdem habent. Suetonius diversorias tabernas appellat in Nerone, quas copæ exercerent : *Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Bajanum sinum præternavigaret, dispositæ per littora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeâ, & matronarum institorio copas imitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret.* Sic legendum illum locum Clarissimus Virorum Claudius Salmasius de Usuris putat. Nam vulgo est, *insignes ganeæ.*

Diversoriis adjectum erat stabulum, quod erat receptaculum equorum & jumentorum, quod etiam pro caupona & hospitio accipitur, à stando. Apulejus Lib. 1. *Ego vero, quod primum ingreßui stabulum conspicatus sum, acceßi, de quadam anu caupona illico percontor.*

contor. Sed proprie animalium locus, qui semper cauponis & tabernis erat proximus. Quo modo aliqui explicanda verba D. Lucæ censent de B. Virgine cap. 11. *In stabulo eum reclinavit, quia locus in diversorio non erat ipsis*. Quod *Præsepium* reddit vetus Interpres pro *stabulo*, ut Græcum φάτνη pro eodem. Cum igitur non esset locus præ nimia multitudine divertentium in ipso diversorio, peperit Christum Maria, fasciis involvit, & reclinavit in stabulo diversorii, quo jumenta accipi solebant. Hinc à stabulo stabularii famuli, qui stabulo præsunt.

Antiquitus vero tam apud Græcos, quam apud Romanos cauponariam exercere ignominiosum fuisse, passim ex auctoribus constat. Hujus artis auctores Lydos tradunt, à quibus etiam aleæ, tesserarum, atque pilæ lusum deducunt, qui quidem in tabernis illis mercenariis maxime viget. Hinc Plato Lib. 11. de Legibus eâ interdicit cives

cives suos. Plutarchus II. Probl. Sympossiac. XIX. Italos caupones pravitatis & avaritiæ arguit. Sed horum mores hic perstringere non est locus.

Nostris temporibus iis nihil frequentius. Hinc undique tabernæ & caupones, sed diversæ: aliæ in Gallia, aliæ in Germania, aliæ in Belgio & Anglia: splendidæ enim & nobiliores sunt eæ, quæ in itinere Romano, & sub dominio Summi Pontificis, tumque Magni Ducis Florentiæ, ubi etiam stata mercede hospites, & equi sine cauponæ querimonia excipiuntur, signis ad discrimen ubique præfixis, quibus viatores, earum memores, illuc redeuntes denuo invitentur.

CAP.

CAP. XXX.

De supremo erga hospites officio.

NIhil religiosius apud Romanos, quam eorum sepulchra, quæ veluti sacra habebantur, in quibus fere semper vetitum erat alios condi. Singulos singulis tumulis reponi apud eos permansit consuetudo, quam ab Atheniensibus usurpatam ferunt. Postea mos adolevit, ut singulæ familiæ suos tumulos insignes haberent, qui locus conditorium vocabatur. Vidi Romæ in Vinea nobilissimi Viri Joannis Baptistæ Casalii, ad viam Appiam, subterraneum conditorium, sive Hypogæum dealbatum & crustatum, in quo plurimæ concavitates in muro, & in unaquaque earum extabant duæ, vel tres ollæ fictiles, muro affixæ, repletæ cineribus, & ossibus semiustis, cum tabella trium palmorum inscripta, prohibente ne exteræ familiæ hic conderentur.

L. HO-

HOSTILIVS. FORTVNATVS. SIBI. ET
HOSTILIÆ. IANVARIÆ. FILIÆ. ITEM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERISQ. EORVM FECIT
EXTERÆ. FAMILIÆ. ADITVS. NON
DATVR. NEC. IVRE. QVIS. IN. HOC
MONVMENTO. OLLAS. EMET

Nec juxta ſepulchrum novum propius ſexaginta pedes invito domino ædes admovere licebat, eaque inviolabilia habita, nec præſcribi poterant, nec uſu capi, ſicut nec publica. Si quis tamen oſſa cineresque in alienum ſepulchrum deferret, illa eruere loci dominus, & ſine Pontificum decreto alio transferre non poterat. Ulpiani hoc eſt in *L. Oſſa.* VIII. *in princ. ff. de Relig. & ſumptibus funerum.*

Legimus autem cujuſdam monumentum in pavimento Baſilicæ Lateranenſis, in quo auctor jubebat, ut ſi quis EXTERVM CORPVS INFERRE VOLVERIT, daret Reipublicæ Oſtienſi quædam ſeſtertia.

ET.

. . . .

. . . .

ET. PORTENS. Q. Q. IMMQV
BISELLIARI..... FECIT. SIBI
ET. AVRELIAE. VICTORINAE....
CONIVGI. ET. FILIIS. SVIS
ET LIBERTIS..
LIBERTAB. POSTERISQ. EORVM
IN. HOC. AVTEM. MONVMENTO
QVISQVE. EXTERVM. CORPVS. INFERRI
VOLVERIT. DABIT. REIPVBLICAE
OSTIENS. S. H. L. M. N. IN FRON. P. L.
IN AGRO. P. LXXIS.

Nec magis Romanos erga hoſpites defunctos ſupr. ma animi pietas deſtituit, cum etiam publica monumenta pauperibus & ſervis, ubi condi poterant, ædificarent.

Plura nempe monumenta hoſpitibus benemerentibus poſita legimus. E quibus libet hic duo recenſere. Primum Tarraconæ videtur.

D. M.

D. M.
T. COR.... F....
DELEGATVS. VII. G
P. F. STIP. XXIIII
VIX. ANN. LVII..
FECIT.........
ALLIA. PARALI...
HENIS.........
HOSPITI. B.....

Alterum ibidem, ex Verdesii schedis.

D. M.
VAL. ATTICO. R. F.
COS. LEG. XII. G
P. FE. STIP. XXIIII
VIXIT. ANNIS. XLI
FECIT. AELIA. PAR
THENIS. HOSPITI
BENEMERENTI

Quod

Quod munus utique per omnia tem
pora usitatum, etiam apud nostro
viget. Patavii ad D. Laurentii æden
in marmore monumentum extat
quod Dominicus Molinus, Senato
amplissimus, FRANCISCI, Serenissi-
mi, dum hæc scribimus, Reipublicæ
Venetæ Ducis frater, Laurentio Pi-
gnorio Amico & Hospiti posuit.

D. O. M.

D. O. M.
LAVRENTIO PIGNORIO
PRIMVM PAROCHO
DEINDE TARVISII CANONICO
PIETATE AC MORVM SANCTITATE
SPECTATISSIMO
ERO CANDORIS ET PVDORIS EXEMPLO
LITERARVM OMNIVM
CVM GRAVIORVM TVM POLITIORVM
PERITISSIMO
ENITIORIS ANTIQVITATIS NON MINVS
CERTO QVAM CVRIOSO INDAGATORI
ATRIAE AMICORVM ET SVI IPSIVS
MEMORIAE
LVCVLENTISSIMIS SCRIPTIONIBVS
PROPAGATORI
MVSARVM DENIQVE ET GRATIARVM
CORCVLO ET OCELLO
DOMINICVS MOLINVS SEN. VEN.
AMICO AC HOSPITI
CARISSIMO ET IVCVNDISS. P.
OB. ANN. M D C XXXI. IDIB. IVNII.
VIXIT ANN. LIX. MENS. VIII.

Idem

Idem mos veterum in milites bell
defunctos. Lacedæmonii, dum con
tra Messenios pugnant, ne milites qu
bello ceciderant, insepulti manerent
tesseras in brachiis, insculptis nomini
bus, habuere. Apud Athenienses sin
gulæ tribus singulas habuere arcas
in quibus cadavera & dispersas reli
quias militum suæ cuique tribui in
quisita colligerent, & postquam in
publicis sepulchris illa condidissent
ne essent inhonorati, insigni testimo
nio pietatis in defunctos, solemni ora-
tione eorum laudes recensebantur.

Hoc autem loco non extra rem quæ-
ri poterit, cur Judæi triginta argen-
teis, quos reddidit Judas Iscariotes,
emerint agrum figuli, in sepulturam
peregrinorum? Quia, cum essent pre-
cium sanguinis, eos in Corbona, vel
Gazophylacio inter dona Dei recon-
di nefas erat Principibus & Sacerdoti-
bus, inito propterea ab iis consilio sta-
tuerunt, ut emeretur illis ager figuli,
quo peregrini, qui in urbe è vita disce-
debant

debant sepulchroque carebant, in illo sepelirentur. Sub velo nempe typi significatur, precium sanguinis Christi, non Iudæis indigenis, sed peregrinis, id est gentibus in eum credituris, pro-futurum esse.

Optime Aloysius Novarinus in Matth. cap. XXVII. *Fraudulenter Princi-pes Sacerdotum cogitaverant, & decreve-rant illius pecuniæ summam in vilissimæ & abjectissimæ rei usum expendere, in sepulturam scilicet militum aliorumque pauperum, & ignobilium gentilium, atque hac ratione Christi memoriam ad necem empti, & suam ipsorum impietatem em-tione sepulturæ sepelire. Sed aliter Dei providentia factum, Ager quippe ille emptus, æternum monumentum factus est sceleris ipsorum. Si in corbonam pecu-niam immisißent, non ita manifesta res facta fuißet; nunc vero prædio empto ad posteros rem universam vel aliud cogitan-tes transmiserunt, ut hinc cogitaremus, vere celari Sacerdotum & Principum scelera poße.*

Mirum eſt quod de hoc agro ſcribunt Brocardus, Nicephorus, Bredembachius, Saligniacus, & ex iis Adricomius in deſcriptione Hieruſalem n. 216. pag. 173. *Cum juſſu Imperatricis Helenæ de hoc agro, quantum terræ plures naves capere poterant, Romam avectum, ac juxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum ſit, quem incolæ Campum Sanctum vocitant, licet cælum mutarit, eandem tamen retinere vim quotidiana experientia docet. Romanos enim reſpuens, ſola peregrinorum corpora ad ſepulturam admittit: quorum etiam hic omnem carnis ſubſtantiam intra viginti quatuor horas prorſus conſumit, oſſibus tantum reſiduis.*

CAP.

Cap. XXXI.

De Inhospitalite.

SIcut hoſpitalitate nihil eſt juri divino, naturali, atque gentium, con-enientius, nihil cum univerſis civi-us, vel ſingulis hominibus glorioſius, rnatius, jucundius; ita inhoſpitali-te nihil eſt tetrius & immanius; hil legi divinæ atque naturali ma-s contrarium & inimicum; nihil ıod & univerſæ civitati, & ſingu- hominibus majus apud mortales lium & invidiam, majoremque nominiam atque dedecus pariat. on defuere tamen, qui ferarum mo-, non hominum, ab omni huma-ate alieni erant, ut non benigne ſpites ad menſam admitterent, ſed enſæ apponerent. Dial. 2. Cæſa-s. In Heſperiis regionibus ultra dos quidam habitant, qui hoſpi- devorant, & advenas interficientes, nedunt. Huc facit illud Theocriti

Scholiaſt. Idyll. 1. ubi, dum explic
quid ſit τραγῳδία τῶ Λυτιέρσου, nempe L
tierſis cantus, hanc affert hiſtoriar
Litierſes Celænas Phrygiæ habitaba
Midæ filius nothus, hic cum eſſet agr
cola, hoſpitio, atque cantu tranſeunt
excipiebat, atque metere ſecum cog
bat; nocte vero amputatis ipſorum c
pitibus cantilenas ad truncos caneba
Hercules poſtea monſtrum occidi
cadaverque projecit in Mæandrum
ex quo Phrygii meſſores adhuc He
culem laudantes, ut optimum me
ſorem celebrant cantu, quem Apo
lodorus cantionem eſſe metentiu
ait. In lamentationibus enim cant
quemadmodum Ialemus, in hymn
Iulus, à quibus genera cantionu
appellavêre; ita & cantilena meter
tium Lytierſis ob id cauſæ eſt nur
cupata.

Notantur Lacones ex eo, quia ex
pellebant hoſpites; unde *Laconizar*
pro hoſpites rejicere, proverbium ex
ortum eſt. Cicero in ſuis Invectivis i
Ve

Verrem, inter alia crimina illi sæpe hospitii violationem exprobrat. Ut in Actione ultima. *Num te ejus lacrymæ, num senectus, num hospitii jus atque nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hospitii jura in hac tam immani bellua commemoro, qui Sthenium Termitanum, hospitem suum, cujus domum per hospitium exhausit & exinanivit, absentem in reos retulerit, causa indicta, capite damnarit, ab eo nunc hospitiorum jura atque officia quæramus?*

Barbarum semper, nocere hospitibus, colligit in Euripidis Hecubam Scholiastes: *Vobis barbaris insitum forasse hospites cædere; nobis vero Stellinis Græcis, impium est*, ubi nota Trojanos dici Stellinos, atque ita quodammodo Græcos: loquitur enim Hecuba contra Polymnestorem, qui Thrax; & Thraces proprie barbari; unde illud Horatii, Lib. III. Carm. ode. xx.

Ac pede barbaro lustratam Rhodope: barbaro, hoc eſt Thracio.

Quantum Thraces fuerint inho ſpitales, oſtendunt Polymneſtor Diomedes, Buſiris, Scythæ. Nec Ho mero exempla deſunt.

Maſſagetæ, populi Scythici in Aſi: ultra mare Caſpium, infeſtiſſimi ſun hoſpitibus. Neque enim cum vicin populis ullam ſervant amicitiam, e Strabone Lib. 6.

Procuſtes cogebat hoſpites ſuper le ctum aliquem aſcendere, quo ſi lon giores fuiſſent, pars ſupereminens am putabatur, qui vero breviores, diſten debantur: à qua re etiam nomen il inditum putant. Plutarchus in The eo.

Imprecationes vero plures, in eo qui peregrinos injuriis afficiunt, legun tur in Homero, & præſertim ſub per ſona Menelai adverſus Alexandrun ingratum hoſpitem.

Iuppiter rex da ulciſci, qui me prii
injuria affecit

No

Nobilem Alexandrum, & meis sub manibus doma,
Ut aliquis timeat & posterorum hominum
Hospitem injuria afficere, qui amicitiam præbuerit.

Apud Livium Decad. IV. Lib. IX. Annibal cum se à Prusia, Rege Bithyniæ, hospite suo, nefarie proditum animadvertisset, execratus in regnum caputque Prusiæ, & hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum veneni, quo sibi mortem conscivit, exhausit.

Pœna eorum, qui peregrinos tecto arcerent, apud Suecos fuit, si idoneis testibus ter hospitium negasse aliquis eorum fuisset convictus, illius ædes subjectis ignibus comburebantur: ut ædibus propriis juste privaretur, qui earum usum aliis inhumanissime denegasset. Immo fuerunt apud antiquos nonnullæ domus scelestæ, quas non licuit amplius habitare, post-

quam ibi violata essent hospitia. Notati sunt insigniter, qui penuriæ & necessitatis tempore peregrinos ab urb excludebant. D. Ambrosius Lib. III. offic. cap. VII. Bethlehemeticæ gentes ob inhospitalitatem graves & atroces, teste D. Hieronymo, pœnas dederunt, illorum infantibus ab Herode trucidatis.

Lacedæmonii verberibus expellebant hospites, indicio Aristophanis in Avibus, citante Suida. Ex legibus enim Lycurgi exteros non admittebant ad jus civitatis. Ita Thebani. Quin etiam Spartianis peregrinos adire non licuit, quod eorum commercia vitarent: quare Dirinoxeni, quasi fallentes hospitem, dicti sunt. Sed ipsis etiam peregrinari vetitum erat. Tyrtæum tamen poëtam Lacedæmonii civitate donarunt, contra instituta majorum. Quod ideo factum Pausanias ait, ne quando illis objici posset, quod peregrino Duce usi fuissent. Solon vero Atheniensibus in suis legibus de-

decrevit, quod præter eos, qui sacra & genus, aut stirpem antiquissimam haberent, jus civitatis nulli peregrino, nisi ei qui aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicujus artis causa jure penatibus & domo Athenas commigrasset. Nec Atheniensium ullus Megaram pedem inferre potuit.

Moscovitæ quoque nostris temporibus hospites indignis modis habent, immo legatos satis arcte. Omnium quippe mortalium sunt suspiciosissimi. *Britannos hospitibus feros* vocat Horatius Carminum lib. III. Od. IV. At nihil hodie ista gente amabilius. Tanta culturæ vis est, qua literæ animos ceteroquin feros emolliunt.

Hospites apud Tauros immolabantur, ut refert Origenes Lib. II. Periarchon. & præsertim Dianæ, teste eodem in Celsum Lib. V.

Pœnis, si quis vi tempestatis, aut hostium impetu ad eorum littora applicuisset, intra quintum diem abire cogebatur. apud Indos triduo.

Philoſtratus in vita Apollonii Lib. II. cap. XI.

Carthaginenſes exteros adeo exoſos habebant, ut qui in Sardiniam, aut ad Herculis columnas adnavigaſſet, mari demergeretur, ſi credendum Straboni Lib. XVII.

Scythæ peregrinos inſectabantur, & quod inhumanum eſt, eos immolabant, ex Herodoto Lib. IV. & Strabone Lib. VII. qui de Scythotauris idem perhibet.

Gamphaſantes, in intimis Libyæ oris, adeo hominum commercia fugêre, ut nullis è peregrino miſceri ſinant, Plinius Lib. V. c. VIII. autor eſt.

Seres, cœtus & congreſſus hominum fugiunt, ut etiam rerum precia oculis æſtimantes ſua tradant, & aliena non emant, arbitrati jura civium cum peregrinis communicari non oportere. Solinus cap. LIII.

Apud Buſirim & Cynoſpolim, alieni & hoſpites non admittuntur. Idque commune barbaris, ut hoſpites expellant,

lant, auctoritate Eratosthenis scribit Strabo Lib. VII. Putabant enim eorum societate quasi contagione quadam infici. Nec desunt hodie nationes, quarum cives, suæ Reipublicæ nimis studiosi, peregrinis se abstinent, ne alienis moribus ritibusve incolarum consuetudines inquinentur.

CAP. XXXII.

Operis Peroratio.

HÆc de hospitalitate & hospitiis, veterum præcipue, quæ ad elegantissimæ tabulæ explicationem è veterum monumentis ad ipsorum mentem, salvis semper S. Romanæ Ecclesiæ decretis, ac meliori Doctorum judicio, eruere, nostrique ævi consuetudine percensere licuit breviter, inter publica negotia, ea æquitate excipi desidero, ut aliis in re satis perplexa & uberior ingenii & stili materia relinquatur.

FINIS.

INDEX

Eorum, qui laudantur, illustrantur, emendantur, ac defenduntur.

A.

Athe-

Ca-

Del-

Hora-

Lucia-

Nice-

Plau-

Toma-

Colo

Glc

Moſco-

Salo-

T.

Tho

FINIS.

